

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ: ΑΠΟΨΕΙΣ
ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΩΜΩΝ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Βιδάλη Δήμητρα

Επιβλέπων: Βερβέρης Αντώνιος
Μέλος ΕΔΙΠ

Άρτα, Μάιος 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Αριθμ. Πρωτ.: 1987
Ημερομηνία: 30/5/23

**MUSIC IN NURSERY SCHOOL AND KINDERGARTEN:
VIEWS OF NURSERY AND KINDERGARTEN TEACHERS
FROM IOANNINA COUNTY**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή
Άρτα, Πέμπτη 15 Ιουνίου

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

- Επιβλέπων καθηγητής
Αντώνης Βερβέρης, ΕΔΙΠ
- Μέλος επιτροπής
Ασπασία Θεοδοσίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
- Μέλος επιτροπής
Σκουλίδας Ηλίας, Επίκουρος Καθηγητής

© Βιδάλη, Δήμητρα, 2023
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Βιδάλη Δήμητρα

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κύριο Αντώνη Βερβέρη κυρίως για την πολύτιμη καθοδήγηση και τη βοήθεια κατά τη διάρκεια της υλοποίησης της πτυχιακής εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στους γονείς μου, που ήταν πάντα δίπλα μου και με στήριζαν σε όλο αυτό το ταξίδι.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μουσική έχει καθοριστική επιρροή στη ζωή του ανθρώπου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Αποτελεί έναν βασικό τρόπο έκφρασης στην καθημερινότητα του ανθρώπου και έχει συνδεθεί με διάφορες εκδηλώσεις της ζωής του. Η παρούσα έρευνα έχει ως αντικείμενο την αξιοποίηση της μουσικής στη μαθησιακή διαδικασία που εφαρμόζεται σε Παιδικούς Σταθμούς και Νηπιαγωγεία του Ν. Ιωαννίνων. Ο στόχος της είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων, των στάσεων και των επιμορφωτικών αναγκών εκπαιδευτικών σε Παιδικούς Σταθμούς και Νηπιαγωγεία του Ν. Ιωαννίνων με την αξιοποίηση της μουσικής στη διδασκαλία τους. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζει τις αντιλήψεις και τις στάσεις που υιοθετούν οι νηπιαγωγοί σχετικά με την αξιοποίηση της μουσικής στο διδακτικό πλαίσιο ως προς την κινητική και νοητική ανάπτυξη των παιδιών. Η ποιοτική μέθοδος θεωρήθηκε η καταλληλότερη προσέγγιση, προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο στόχος της έρευνας, η λήψη ημιδομημένων ατομικών συνεντεύξεων από δέκα εκπαιδευτικούς σε Παιδικούς Σταθμούς και Νηπιαγωγεία και η θεματική ανάλυση των δεδομένων επιλέχθηκε ως καταλληλότερη, ώστε να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της έρευνας. Από τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί σε Παιδικούς Σταθμούς και Νηπιαγωγεία πιστεύουν απόλυτα στη θετική συμβολή της μουσικής στην κινητική και τη νοητική ανάπτυξη των παιδιών και έχουν θετική στάση απέναντι στη χρήση της μουσικής με σκοπό να καλλιεργούνται οι δεξιότητες στο διδακτικό τους πλαίσιο. Οι ίδιοι την αξιοποιούν συστηματικά μέσα από ποικίλες δραστηριότητες και εκπαιδευτικά μέσα.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσική, Μουσική Αγωγή, Προσχολική Αγωγή

ABSTRACT

Music has had a crucial influence on human life since ancient times until today, since it has been a basic way of expression and has been associated with various manifestations of people's daily life. The aim of this study was the utilization of music in the learning process applied in Nursery Schools and Kindergartens of the county of Ioannina. Its purpose was to investigate the perceptions, attitudes and educational needs of teachers in Nursery Schools and Kindergartens of the Ioannina County by utilizing music in their teaching. More specifically, it examines the perceptions and attitudes adopted by kindergarten teachers regarding the use of music in the teaching context in terms of children's motor and mental development. The qualitative method was considered the most appropriate approach, in order to serve the aim of the research, taking semi-structured individual interviews with ten teachers in Nursery Schools and Kindergartens and the thematic analysis of the data was chosen as the most appropriate, in order to ensure the validity and reliability of the research. From the findings of the research, it appears that teachers in Nursery Schools and Kindergartens believe in the positive contribution of music to the motor and mental development of children and have a positive attitude towards the use of music in order to cultivate skills in their teaching context. They use it systematically through various activities and educational means.

Keywords: Music, Music Education, Preschool Education

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
ABSTRACT	8
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	9
Εισαγωγή.....	11
1. Μουσική και παιδί.....	14
1.1 Η επιρροή της μουσικής στη ζωή του ανθρώπου.....	14
1.2 Το παιδί της προσχολικής ηλικίας.....	16
1.3 Η μουσική συμπεριφορά στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού.....	18
1.4 Η συμβολή της μουσικής στην ανάπτυξη του παιδιού.....	21
2.Μουσική Παιδαγωγική.....	22
2.1 Το πεδίο της Μουσικής Παιδαγωγικής.....	22
2.2 Μουσική Αγωγή.....	24
2.2.1 Ιστορική αναδρομή.....	25
2.2.2 Η επιστημονική φάση της Μουσικής Αγωγής στην προσχολική Αγωγή.....	26
2.2.3 Σημαντικοί παιδαγωγοί και παιδαγωγικά συστήματα.....	27
2.2.3.1 Jean Jacques Rousseau (1712-1778).....	27
2.2.3.2 John Curwen (1816- 1880).....	27
2.2.3.3 Emile Jacques- Dalcroze (1865- 1950).....	28
2.2.3.4 Το κίνημα της Ακρόασης της Μουσικής.....	28
2.2.3.5 Zoltan Kodaly (1882- 1967).....	29
2.2.3.6 Carl Orff (1895- 1982).....	30
2.2.4 Η Μουσική Παιδαγωγική στην Ελλάδα.....	31
2.2.4.1 Το Ωδείο Αθηνών.....	33
3. Μεθοδολογία και διαδικασία της έρευνας.....	35

3.1 Ερευνητικός στόχος και ερευνητικά ερωτήματα	35
3.2 Επιλογή ερευνητικής μεθόδου.....	36
3.3 Δειγματοληψία	38
3.4. Εργαλείο συλλογής δεδομένων.....	38
3.5. Αξιοπιστία και Εγκυρότητα της έρευνας	39
3.6. Οδηγός συνέντευξης: Θεματικοί Άξονες	39
3.7. Μέθοδος ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων	40
4. Παρουσίαση Αποτελεσμάτων.....	41
4.1. Προφίλ συμμετεχουσών	41
4.2. Παρουσίαση των ερευνητικών ποιοτικών δεδομένων	45
4.2.1 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τη Μουσική Αγωγή.....	46
4.2.2 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τη θέση της μουσικής αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση.....	48
4.2.3 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τα μέσα που χρησιμοποιούν για τη μουσική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση	51
4.2.4 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τα Προγράμματα Σπουδών.....	56
4.2.5 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στο πλαίσιο της μουσικής αγωγής.....	60
5. Συμπεράσματα.....	62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	99

Εισαγωγή

Η μουσική αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ζωής του ανθρώπου και των δραστηριοτήτων του από τα πρώτα κιόλας χρόνια. Η μουσική γεννήθηκε μαζί με τον άνθρωπο. Ο ίδιος άρχισε να παράγει με το σώμα του τους πρώτους ήχους, ενώ σταδιακά άρχισε να ανακαλύπτει τη χρήση των αντικειμένων γύρω του ως μουσικά όργανα (π.χ. τα ξύλα) (Πετρακοπούλου & Ραβιόλου, 2018).

Η μουσική ορίζεται ως η τέχνη που έχει ως βάση της την οργάνωση ήχων με σκοπό τη σύνθεση, την εκτέλεση και την ακρόαση ενός έργου. Η μουσική ως μορφή τέχνης ανήκει στην Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά κάθε χώρας. Η Πολιτισμική Κληρονομιά αναφέρεται στην ηθική και πνευματική παρακαταθήκη, η οποία περιλαμβάνει τα υλικά περιουσιακά αντικείμενα αλλά και τα άυλα στοιχεία ενός έθνους, τα οποία διαφυλάσσονται από γενιά σε γενιά. Παράλληλα, περιλαμβάνει τον υλικό και χειροπιαστό πολιτισμό (κτίρια, μνημεία, βιβλία, έργα τέχνης), αλλά και τον άυλο πολιτισμό (λαογραφία, παραδόσεις, μουσική, γλώσσα, μύθους και παραμύθια). Τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερος γίνεται μεγάλη προσπάθεια από πολλούς φορείς να διατηρήσουν και να διαφυλάξουν στο πέρασμα των χρόνων τη μουσική παρακαταθήκη όλων των εθνών (Αλεξανδρή, 2015).

Η μουσική έχει καθοριστική επιρροή στη ζωή του ανθρώπου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Αποτελεί έναν βασικό τρόπο έκφρασης στην καθημερινότητα του ανθρώπου και έχει συνδεθεί με διάφορες εκδηλώσεις της ζωής του. Για να καταλάβουμε τη σημαντικότητα της μουσικής στη ζωή του ανθρώπου πρέπει να δούμε πόσο στενά συνδέεται με τη γλώσσα. Η μουσική, όμως, έχει συνδεθεί άμεσα και με την ανάπτυξη του ανθρώπου από τα πρώτα ήδη χρόνια της ζωής του. Τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα έχουν γίνει πολλές μελέτες γι' αυτό το θέμα.

Τη σημαντικότητα της μουσικής αγωγής τονίζουν οι επιστήμονες και στην παιδική ηλικία. Οι βασικές μουσικές δεξιότητες του ανθρώπου αναπτύσσονται τα πρώτα δέκα χρόνια της ανάπτυξής του. Στην προσχολική βαθμίδα της εκπαίδευσης η μουσική αγωγή έχει ως στόχο την ανάπτυξη της προσωπικότητας των νηπίων με την ανάπτυξη των καλλιτεχνικών ανησυχιών και την ανάγκη της έκφρασης, εκπληρώνοντας παράλληλα και τους ψυχοπαιδαγωγικούς σκοπούς που τίθενται (Ρουμελιώτη, 2019, σελ. 40).

Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι πολλές σύγχρονες επιστημονικές

εργασίες έχουν πλέον αποδείξει ότι η μουσική εκπαίδευση και η ακρόαση της μουσικής συμβάλλουν σημαντικά στο να αναπτυχθούν ανώτερες εγκεφαλικές και γνωστικές λειτουργίες, αλλά και η φυσική, συναισθηματική και πνευματική ανάπτυξη των ατόμων, ενισχύοντας, έτσι, την ανάπτυξη και τη διαφοροποίηση των λειτουργιών του κεντρικού νευρικού συστήματος (Κωνσταντακοπούλου, 2012, σσ. 67-69).

Σύμφωνα με διάφορες μελέτες, μια ολοκληρωμένη μάθηση μπορεί να επιτευχθεί μέσω της τέχνης με τη μουσική να κατέχει βασικό ρόλο, καθώς συνδέεται με την καλλιέργεια της δημιουργικότητας και την ευαισθησία των παιδιών και τους οδηγεί στην προσωπική τους ολοκλήρωση (Charman, 1993). Επίσης, μέσα από την τέχνη ενισχύεται η παρατήρησή τους, η έρευνα, η δράση μέσω των συναισθημάτων τους, με αποτέλεσμα να ενθαρρύνεται και να επιτυγχάνεται η κριτική και δημιουργική σκέψη, η ανακάλυψη, ο στοχασμός (Τριλιανός, 2009).

Η εκπαίδευση μέσω της τέχνης αλλά και η αξιοποίηση της τέχνης και ειδικότερα της μουσικής στην εκπαίδευση γίνεται ολοένα και πιο συστηματική τα τελευταία χρόνια και παρατηρούμε να συνδέεται άμεσα με τον όρο «παιδεία» (Μαλαφάντης, 2018). Η τέχνη και ιδιαιτέρως η μουσική μέσα από τη διαδικασία της εκπαίδευσης μπορεί να προετοιμάσει τα παιδιά για ένα καλύτερο μέλλον μέσα από την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών τόσο νοητικά, σωματικά και ηθικά, όσο και κοινωνικοσυναισθηματικά (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2003). Η χρήση της τέχνης θεωρείται μια πανίσχυρη διδακτική μέθοδος της εκπαίδευσης ώστε να οδηγήσει το παιδί στην πνευματική ανάπτυξη (Μαλαφάντης, 2018).

Λαμβάνοντας υπόψη τα βιβλιογραφικά δεδομένα αφενός, και αφετέρου την περιορισμένη έρευνα στην προσχολική εκπαίδευση σε σχέση με το αν η μουσική στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς του Ν. Ιωαννίνων από τις εκπαιδευτικούς, ως μέσο για την καλλιέργεια δεξιοτήτων και τη γενικότερη ανάπτυξή τους με την παρούσα μελέτη κάνουμε μια προσπάθεια να διερευνήσουμε τις απόψεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών.

Η πτυχιακή εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Το θεωρητικό μέρος αποτελείται από δύο ενότητες. Αναλυτικότερα, το πρώτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης έχει ως στόχο να παρουσιάσει σχέσης της μουσικής με την παιδική ηλικία. Πιο ειδικά, γίνεται αναφορά στην επιρροή της

μουσικής στη ζωή του ανθρώπου, στην ανάπτυξη του παιδιού την περίοδο της προσχολικής ηλικίας, τη μουσική συμπεριφορά στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού και στη συμβολή της μουσικής στα πρώτα χρόνια της ανάπτυξης του παιδιού. Ακολούθως, το δεύτερο κεφάλαιο πραγματεύεται το πεδίο της Μουσικής Παιδαγωγικής. Γίνεται αναφορά σε μία ιστορική αναδρομή στη Μουσική Αγωγή και στην επιστημονική φάση της Μουσικής Αγωγής στην προσχολική θεωρία, στους σημαντικούς μουσικοπαιδαγωγούς και σε μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα καθώς και στο πως διαμορφώθηκε η Μουσική Παιδαγωγική στην Ελλάδα.

Στο δεύτερο μέρος ακολουθεί το ερευνητικό τμήμα της μελέτης όπου στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το ερευνητικό τμήμα της εργασίας. Στο κεφάλαιο αυτό αναπτύσσεται η μεθοδολογία της έρευνας, παρουσιάζεται ο ερευνητικός στόχος και τα ερευνητικά ερωτήματα, η έρευνα δράσης και τα εργαλεία συλλογής δεδομένων. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στη διαδικασία της ανάλυσης δεδομένων με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, το χρονικό των ερευνητικών ενεργειών για τη διασφάλιση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας της έρευνας, καθώς και οι περιορισμοί της έρευνας. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων, δίνεται το προφίλ των συμμετεχουσών και ακολουθεί η παρουσίαση των ποιοτικών δεδομένων. Στο πέμπτο κεφάλαιο η μελέτη ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα για τα ευρήματα της έρευνας και την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

Τέλος, ακολουθεί η βιβλιογραφία και τα παραρτήματα με τις συνεντεύξεις που αξιοποιήθηκαν στη διάρκεια της έρευνας.

1. Μουσική και παιδί

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναπτυχθεί η επίδραση της μουσικής στη ζωή του παιδιού σε σχέση με τα στάδια της ανάπτυξής του και κατά πόσο η μουσική συμβάλλει στην ολιστική ανάπτυξη του παιδιού

1.1 Η επιρροή της μουσικής στη ζωή του ανθρώπου

Η μουσική έχει καθοριστική επιρροή στη ζωή του ανθρώπου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Αποτελεί έναν βασικό τρόπο έκφρασης στην καθημερινότητα του ανθρώπου και έχει συνδεθεί με διάφορες εκδηλώσεις της ζωής του. Για να καταλάβουμε τη σημαντικότητα της μουσικής στη ζωή του ανθρώπου μπορούμε να δούμε πόσο στενά συνδέεται με τη γλώσσα. Η γλώσσα αποτελεί το βασικότερο επικοινωνιακό σύστημα ανάμεσα στους ανθρώπους. Η μουσική με τη γλώσσα μοιράζονται πολλά κοινά χαρακτηριστικά:

και οι δυο έχουν άμεση σχέση με την επεξεργασία των ήχων. Από την άλλη και οι δυο μεταφέρουν ένα μήνυμα μέσω των δημιουργών/ομιλητών έστω κι αν η γλώσσα είναι πολύ πιο ακριβής από τη μουσική, της οποίας η επίδραση επηρεάζει περισσότερο τα συναισθήματα. Σε ένα άλλο επίπεδο, η μουσική και η γλώσσα έχουν εγγενή χαρακτηριστικά, όπως ο τονισμός, η ένταση, το τονικό ύψος, ο ρυθμός, οι παύσεις. Άλλο ένα χαρακτηριστικό που μοιράζονται είναι πως και τις δυο τις μαθαίνουμε μέσω της έκθεσης στο εξωτερικό περιβάλλον. Η γλώσσα δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή χωρίς προφορική ή γραπτή είσοδο (ή οπτική, στην περίπτωση της γραπτής γλώσσας). Με τον ίδιο τρόπο αντιλαμβανόμαστε τη μουσική από αυτό που ακούμε γύρω μας –γεγονός που εξηγεί γιατί η μουσική από άλλους πολιτισμούς συχνά μας ακούγεται παράξενη, αφού διαφέρει σημαντικά από τους ρυθμούς και το ταίριασμα των ήχων που έχουμε συνηθίσει να ακούμε» (Κωνσταντακοπούλου, 2012, σελ. 11).

Το γεγονός ότι, σύμφωνα με κάποιους μελετητές, ακόμα και η ακουστικότητα στη μουσική μπορεί να παραλληλιστεί με τη σκέψη στη γλώσσα, ενισχύει ακόμα περισσότερο τη σύνδεση γλώσσας και μουσικής.

Η μουσική, όμως, έχει συνδεθεί άμεσα και με την ανάπτυξη του ανθρώπου από τα πρώτα ήδη χρόνια της ζωής του. Τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα έχουν γίνει πολλές μελέτες γι' αυτό το θέμα. Από την εμβρυική ηλικία έχει φανεί ότι η μουσική επηρεάζει με θετικό τρόπο, αφού όταν η μητέρα ακούει την κατάλληλη μουσική, στο έμβρυο μειώνονται τα επίπεδα των στρεσογόνων ορμονών. Παράλληλα, ο άνθρωπος από την εμβρυική ηλικία αντιδρά σε ήχους του περιβάλλοντος, αλλά και στην ίδια τη φωνή της μητέρας του, αναδεικνύοντας έτσι ότι η μουσική επιδρά στον άνθρωπο ήδη από την προγεννητική ηλικία (Ρουμελιώτη, 2019).

Όσον αφορά τη βρεφική ηλικία, έχει παρατηρηθεί ότι ο ήχος αποτελεί ένα από τα πρώτα ερεθίσματα στα οποία αντιδρούν τα βρέφη. Επίσης, είναι γνωστό ότι τα βρέφη μπορούν να αντιληφθούν διάφορα χαρακτηριστικά των μουσικών ήχων, όπως είναι το τονικό ύψος ή τα ρυθμικά μοτίβα. Οι αρχικές μουσικές έννοιες που κατανοεί το παιδί είναι η ένταση, η χροιά, ο χρόνος, η διάρκεια και αργότερα η τονικότητα και η αρμονία. Ήδη από την ηλικία των 3-6 μηνών τα βρέφη αντιδρούν ενεργητικά στη μουσική και αρχίζουν να στρέφονται προς την κατεύθυνση του ήχου με ευχαρίστηση αλλά και έκπληξη (Ρουμελιώτη, 2019).

Τη σημαντικότητα της μουσική αγωγής τονίζουν οι επιστήμονες και στην παιδική ηλικία. Οι βασικές μουσικές δεξιότητες του ανθρώπου αναπτύσσονται τα πρώτα δέκα χρόνια της ανάπτυξής του. Στην προσχολική βαθμίδα της εκπαίδευσης η μουσική αγωγή έχει ως στόχο την ανάπτυξη της προσωπικότητας των νηπίων με την ανάπτυξη των καλλιτεχνικών ανησυχιών και την ανάγκη της έκφρασης, εκπληρώνοντας παράλληλα και τους ψυχοπαιδαγωγικούς σκοπούς που τίθενται (Ρουμελιώτη, 2019). Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι πολλές σύγχρονες επιστημονικές εργασίες έχουν πλέον αναδείξει τη συμβολή της μουσικής εκπαίδευσης και της μουσικής ακρόασης στην ανάπτυξη ανώτερων εγκεφαλικών και γνωστικών λειτουργιών, αλλά και στη φυσική, συναισθηματική και πνευματική ανάπτυξη των ατόμων, ενισχύοντας, έτσι, την ανάπτυξη και τη διαφοροποίηση των λειτουργιών του κεντρικού νευρικού συστήματος (Κωνσταντακοπούλου, 2012).

Είναι απολύτως κατανοητό, λοιπόν, ότι η μουσική έχει ποικίλες ευεργετικές και θετικές επιρροές για τον άνθρωπο, αφού έχει πολλαπλά οφέλη και επιδρά σε πολλούς τομείς της ζωής του ανθρώπου. Διαφαίνεται, δηλαδή, ότι η σημασία της μουσικής στην εκπαίδευση και στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού

είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός και γι' αυτόν τον λόγο αποτελεί υποχρεωτικό μάθημα στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αφού μέσω της μουσικής αγωγής προωθείται η ολιστική ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών.

1.2 Το παιδί της προσχολικής ηλικίας

Η προσχολική ηλικία αποτελεί μία εξαιρετικά σημαντική ηλικία και θεωρείται η βάση για μία ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Αποτελεί μία αρκετά περίπλοκη περίοδο, σύμφωνα με την ψυχολογία του παιδιού.

Η προσχολική ή αλλιώς νηπιακή ηλικία αφορά τα έτη 3-6 και χαρακτηρίζεται ως μία περίοδος πολύ γρήγορων ρυθμών μάθησης και ανάπτυξης πολλαπλών δεξιοτήτων και ικανοτήτων. Παράλληλα, η προσχολική ηλικία χαρακτηρίζεται από την πλήρη εξάρτηση του παιδιού από τους γονείς του, γεγονός το οποίο αναδεικνύει ότι οι γονείς οφείλουν να μεγαλώνουν τα παιδιά τους σε ένα στοργικό και υγιές περιβάλλον, ώστε τα ίδια να νιώθουν ασφάλεια και θαλπωρή. Από τα ερευνητικά δεδομένα που έχουν έρθει στο φως οι μελετητές καταλήγουν ότι η γέννηση του παιδιού συνοδεύεται από μία ιδιοσυγκρασία, η οποία καθορίζεται γενετικά, ενώ, παράλληλα, περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί, πολιτισμικοί, αλλά και συναισθηματικοί παράγοντες είναι αυτοί που θα επηρεάσουν και θα καθορίσουν την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του (Καψάλης, 2015).

Κατά την περίοδο της προσχολικής ηλικίας παρατηρούνται να υπάρχουν γρήγοροι ρυθμοί μάθησης, ανάπτυξης και πολλών δεξιοτήτων και ικανοτήτων. Η πρόσληψη της πραγματικότητας από ένα παιδί της προσχολικής ηλικίας γίνεται μέσα από ένα δικό του πρίσμα, γεγονός που συνδέεται και με τη συναισθηματική του ανάπτυξη. Γενικότερα, τα πρώτα χρόνια της προσχολικής ηλικίας αποτελούν μία δυναμική και μεταβατική περίοδο ανάπτυξης σε όλους τους τομείς. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου η μάθηση αποκτά και έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στη ζωή του παιδιού (Παγκύπρια Σχολή Γονέων, 2011).

Όσον αφορά τη σωματική ανάπτυξη του παιδιού στη προσχολική ηλικία παρατηρείται ότι τα χέρια και τα πόδια του παιδιού γίνονται πιο μακριά και η αναλογία σώματος και κεφαλιού πλησιάζει αυτή του ενήλικα. Επιπλέον, ξεκινά η

ανάπτυξη των εσωτερικών οργάνων και η αύξηση του βάρους και της μυϊκής του μάζας (Αθανασίου, 2019, σελ. 17). Παράλληλα, παρατηρείται έντονη ανάπτυξη του εγκεφάλου του παιδιού μέχρι το τέλος του πέμπτου έτους, με σημαντική ανάπτυξη της μνήμης και αυξημένη διάρκεια της προσοχής (Αθανασίου, 2019, σελ. 17).

Όσον αφορά τις κινητικές ικανότητες του παιδιού της προσχολικής ηλικίας, αυτές συνεχίζουν να βελτιώνονται και μπορεί να εκτελεί ταυτόχρονα πολλαπλές και σύνθετες κινητικές δεξιότητες (π.χ. να διατηρεί την ισορροπία, ενώ κάνει ποδήλατο, να κάνει πετάλια κ.λπ.). Καθώς το παιδί ανακαλύπτει τις νέες του δεξιότητες, αρχίζει να πειραματίζεται και να θέλει να δοκιμάσει τις σωματικές του δυνάμεις (π.χ. πόσο γρήγορα τρέχει, πόσο μακριά πετάει την μπάλα κ.λπ.). Αντίστοιχα, εξελίσσεται και η λεπτή κινητικότητα. Ο τρόπος με τον οποίο πιάνει το μολύβι είναι πιο ώριμος, χρησιμοποιεί καλά το πινέλο κ.λπ. Επιπλέον, τα περισσότερα παιδιά στην ηλικία των πέντε ετών είναι ικανά να ελέγχουν τους σφιγκτήρες τους τόσο την ημέρα όσο και τη νύχτα (Καψάλης, 2015).

Σημαντικές διαφοροποιήσεις παρατηρούνται και ως προς τη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού. Κατά τη νηπιακή ηλικία η νοητική ανάπτυξη διέρχεται την περίοδο της προσυλλογιστικής σκέψης, η οποία αποτελείται από δύο επιμέρους περιόδους: α) την προεγνωσιολογική σκέψη (3ο και 4ο έτος) και β) τη διαισθητική σκέψη (5ο και 6ο έτος) (Κιτσαράς, 2001, σελ. 155).

Με τον όρο προέννοιες αναφερόμαστε στις πρώτες αφελείς σημασίες που αποδίδει το παιδί στις λέξεις που χρησιμοποιεί και έτσι τα ίδια δεν μπορούν να κάνουν κατηγοριοποίηση. Η διαισθητική περίοδος περιλαμβάνει τρεις (3) λειτουργίες, την ικανότητα του παιδιού να σχηματίζει λογικές κατηγορίες, την ικανότητα να διακρίνει σχέσεις και την ικανότητα να χειρίζεται αριθμητικές έννοιες (Κιτσαράς, 2001, σελ. 160-165).

Σημαντική πρόοδος παρατηρείται και στο πλαίσιο της γλωσσικής ανάπτυξης. Το παιδί από το τέλος του 2ου έτους αρχίζει να συνδυάζει περισσότερες από μία λέξεις και να σχηματίζει προτάσεις (με μία μορφή, όμως, πιο «τηλεγραφικού λόγου»). Από το 4ο έτος το παιδί αρχίζει πλέον να χρησιμοποιεί πλήρεις προτάσεις κατά τον γραμματικό τύπο του ενηλίκου (Καψάλης, 2015). Η ανάπτυξη του παιδιού σε αυτόν τον τομέα είναι εμφανέστατη και πολύ μεγάλη, αφού η προφορά των φθόγγων και η άρθρωση αναπτύσσονται ταχύτατα, ενώ μεταξύ

τριών και πέντε ετών το παιδί προσθέτει περισσότερες από 50 λέξεις κάθε μήνα. Στον 6ο χρόνο το παιδί χρησιμοποιεί κατά μέσο όρο 2.500 λέξεις. Η ανάπτυξη, βέβαια, της γλωσσικής ικανότητας είναι διαφορετική σε κάθε παιδί και εξαρτάται τόσο από περιβαλλοντικούς όσο και από γενετικούς παράγοντες (Καψάλης, 2015).

Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα που έχουμε, το παιδί μέχρι το 3ο έτος έχει εδραιώσει την αίσθηση του εαυτού του, ενώ μέχρι τα 6 του χρόνια μπορεί να προχωρήσει σε μία ποιοτική αξιολόγηση του εαυτού του (Μπιλίση, 2018, σελ. 22).

Παράλληλα, στην ηλικία των 3 ετών το παιδί μπορεί να εσωτερικεύσει πρότυπα και να ακολουθήσει όρια και κανόνες που προέρχονται από το περιβάλλον του. Με την πάροδο του χρόνου «αυτή η εσωτερίκευση και η ανάπτυξη συνείδησης, επιτρέπουν στο παιδί να ελέγχει τη συμπεριφορά του και να απελευθερωθεί σταδιακά από την πρωταρχική εξάρτηση με τους φροντιστές του» (Μπιλίση, 2018, σελ. 22).

Για να θεωρηθεί ολοκληρωμένη η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού πρέπει το παιδί να είναι σε θέση να εκδηλώνει αλλά και να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του. Τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 2 ετών αναγνωρίζουν τα συναισθήματα. Μέχρι την ηλικία των 6 ετών χρησιμοποιούν και αναπτύσσουν διάφορες στρατηγικές, ώστε να καταφέρουν να ελέγξουν τα συναισθήματά τους. Ο τρόπος με τον οποίο θα εκδηλώσουν τα συναισθήματά τους συνδέεται με τη νοητική τους ικανότητα, αφού μέσω αυτής αναπτύσσονται οι σκέψεις (Αθανασίου, 2019, σελ. 23).

Όπως είναι, βέβαια, κατανοητό, πρωταρχικός παράγοντας επιρροής της κοινωνικοσυναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών αποτελεί η οικογένεια, η οποία συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Οι γονείς κατέχουν μία ιδιαίτερος σημαντική θέση στη ζωή των παιδιών και αποτελεί ζωτικής σημασίας το να παρέχονται στα παιδιά ποικίλα ερεθίσματα και πρώιμες εμπειρίες, αφού η «εμπειρία έχει ως αποτέλεσμα τη μάθηση, η παροχή ευκαιριών από τους γονείς για πρώιμες επαφές του παιδιού με συνομήλικους, συμβάλλει στην εξοικειώσή του μαζί τους και στην κοινωνικοποίησή του» (Μπιλίση, 2018, σελ. 23).

1.3 Η μουσική συμπεριφορά στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού

Η μουσική ανάπτυξη του παιδιού αποτελεί μέρος της γενικής ανάπτυξής του, αφού τα μουσικά χαρακτηριστικά συνδέονται στενά και με τα χαρακτηριστικά της γενικής του παιδείας (Ασπρουδή & Ζότα, 2020). Επιπλέον, είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι υπάρχει μία «πρώιμη» και ιδιαίτερη σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο και την ακοή του. Ήδη στην 5η βδομάδα από τη σύλληψή του, το έμβρυο έχει σχηματίσει το αυτί του, ενώ από τη 18η με 20η εβδομάδα ξεκινάει να συλλαμβάνει ήχους (Χατζαρίδου, 2017, σελ. 12). Έτσι καθίσταται ικανό να ακούσει το πεπτικό σύστημα της μητέρας να γουργουρίζει, την καρδιά της να χτυπάει, ενώ η φωνή της αποτυπώνεται από νωρίς στη συνείδησή του. Προς το τέλος της εγκυμοσύνης εξωτερικοί ήχοι (όπως π.χ. μουσική) διεισδύουν και παρατηρείται η αντίδραση των εμβρύων (Χατζαρίδου, 2017, σελ. 12). Ανάμεσα στον 1ο και τον 2ο χρόνο παρατηρούνται οι πρώτες προσπάθειες αυθόρμητης μουσικής έκφρασης, ενώ τα παιδιά ηλικίας 2 έως 3 ετών έχουν αυξημένη αντίληψη της μελωδίας που ακούνε (Ασπρουδή & Ζότα, 2020, σελ. 13). Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα που έχουμε, αποδεικνύεται ότι η πιο κρίσιμη περίοδος για την ανάπτυξη της μουσικής δεκτικότητας ενός ανθρώπου είναι από τη γέννησή του έως τα 3 του χρόνια, ενώ η δεύτερη πιο σημαντική από τα 3 μέχρι τα 5 έτη, καταλήγοντας στην τρίτη πιο σημαντική από τα 5 μέχρι τα 8 έτη (Στάμου, 2006). Έτσι οι ερευνητές καταλήγουν ότι το παιδί πρέπει να έχει επαφή με τη μουσική από μικρή ηλικία, γιατί τα μουσικά ερεθίσματα που δέχεται, ήδη από τα πρώτα χρόνια της ζωής του, επηρεάζουν την εξέλιξή του. Όταν η ακρόαση της μουσικής ξεκινά από τη βρεφική ηλικία, αυτό τα βοηθάει στην ανάπτυξη και την καλλιέργεια τόσο των διανοητικών όσο και των σωματικών ικανοτήτων (Στάμου, 2006). Τα παιδιά στην ηλικία των 2 μέχρι 3 ετών έχουν αυξημένη την αντίληψη της μελωδίας και κάνουν προσπάθειες να αναπαράγουν τις μελωδίες που ασκούν με έναν παρόμοιο τρόπο. Παράλληλα, σε αυτήν την ηλικία παρατηρείται μία παθητικότητα, γιατί τα παιδιά έχουν ανάγκη να ακούσουν ένα τραγούδι πολλές φορές, προκειμένου να τραγουδήσουν και με σωστό ρυθμό και μελωδία (Μακροπούλου & Βαρελάς, 2001). Στην ηλικία των 3 μέχρι 4 ετών, τα παιδιά αναπτύσσουν την ικανότητα να αντιλαμβάνονται μία μελωδία στο σύνολό της, χωρίς, όμως, έλεγχο του σταθερού ρυθμού.

Στις ηλικίες από τα 4 μέχρι τα 5 έτη αποκτούν την ικανότητα να ξεχωρίζουν τις άρρυθμες και τις ρυθμικές μελωδίες, ενώ στην ηλικία των 5 μέχρι 6 ετών, υπήρχε

διάκριση μεταξύ των κατηγοριών της έντασης του ήχου και την δυνατότητας να διαφοροποιούν τις μελωδίες από τους ρυθμούς (Ασπρουδή & Ζότα, 2020, σελ. 13-14). Σε αυτές τις ηλικίες, επίσης, τα παιδιά έχουν πλέον την ικανότητα να ξεχωρίζουν τονικά ύψη και να προχωρούν σε επανάληψη χτυπημάτων με απλά ρυθμικά σχήματα (Μακροπούλου & Βαρελάς, 2001). Περίπου στην ηλικία των 5 ετών, η ακρόαση μουσικής από τα παιδιά, αν υπάρξει η σωστή καθοδήγηση, μπορεί να φτάσει στο επίπεδο των ενηλίκων, αφού πολλά παιδιά έχουν την ικανότητα να τραγουδήσουν γνωστές μελωδίες με τον ακριβή μουσικό επιτονισμό και ρυθμό (Ασπρουδή & Ζότα, 2020, σελ. 15).

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει, αναδεικνύεται ότι οι πρώτες έννοιες τις οποίες κατανοούν τα παιδιά είναι η έννοια του σταθερού χτυπήματος (beat), του χρόνου (tempo) και της έντασης του ήχου. Τα παιδιά, όταν ακούν ή συγκρίνουν μουσικές μελωδίες, ενεργοποιούν περιοχές του εγκεφάλου, οι οποίες συνδέονται με τις γνωστικές λειτουργίες της μνήμης, της προσοχής και της σκέψης - κρίσης (Καλογηράτου & Παπαϊωάννου, 2008, σελ. 9). Παράλληλα, έχει αποδειχθεί από πρόσφατες έρευνες ότι για την επεξεργασία της μουσικής πληροφορίας ενεργοποιούνται το ίδιο και δεξί και το αριστερό ημισφαίριο του ανθρώπινου εγκεφάλου. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι «το δεξί ημισφαίριο είναι υπεύθυνο για την επεξεργασία της μουσικής μελωδίας, ενώ το αριστερό εμπλέκεται περισσότερο με την ρυθμική πληροφορία και κυρίως στην αναγνώριση του μελωδικού περιγράμματος και του μέτρου» (Καλογηράτου & Παπαϊωάννου, 2008, σελ. 9). Έτσι για να αντιληφθεί ο άνθρωπος τον ρυθμό και τη μελωδία, χρησιμοποιεί νευρωνικά συστήματα που βρίσκονται σε δύο διαφορετικά ημισφαίρια, τα οποία πρέπει να συνεργαστούν, ώστε ο άνθρωπος να έχει μία ολοκληρωμένη αντίληψη κάποιου μουσικού έργου (Καλογηράτου & Παπαϊωάννου, 2008, σελ. 9-10). Για να υπάρξει, όμως, αυτή η συνεργασία των δύο ημισφαιρίων απαιτείται η μουσική εκπαίδευση των μουσικών ερεθισμάτων, ενώ σημαντικό ρόλο στο να δημιουργηθούν τα νευρωνικά δίκτυα που είναι υπεύθυνα για την επεξεργασία της μουσικής παίζουν η ηλικία της εκμάθησης μουσικής, αλλά και ο ποικιλότροπος τύπος μουσικής εκπαίδευσης (Καλογηράτου & Παπαϊωάννου, 2008, σελ. 12).

Κατά τη διάρκεια μίας μουσικής παράστασης έχει αποδειχθεί ότι είναι ενεργός ολόκληρος ο εγκεφαλικός φλοιός, όταν παίζουν οι μουσικοί. Μέσω της μουσικής, δηλαδή, δεσμεύονται οι εγκεφαλικές συνάψεις και αυξάνονται η

χωρητικότητα του εγκεφάλου, αυξάνοντας τη σύνδεση μεταξύ των νευρώνων (Μακροπούλου & Βαρελάς, 2001).

Κλείνοντας, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα παιδιά που βρίσκονται στην προσχολική ηλικία μπορούν να βιώσουν πολλές μουσικές εμπειρίες μέσα από την ανάπτυξη της συναισθηματικής πλευράς, αφού «από την ηλικία των τριών το παιδί αντιδρά με λύπη ή χαρά κατά την ακρόαση μουσικών κομματιών, ενώ τα παιδιά που έχουν κλείσει τα 4 μπορούν να κατανοήσουν τα συναισθήματα της ευτυχίας, της χαράς, της θλίψης, του θυμού και του φόβου μέσω της μουσικής ακρόασης. Οι γνωστικές δεξιότητες που αποκτώνται στην παιδική ηλικία, όπως η αίσθηση της μελωδίας και του ρυθμού και η ακρίβεια στην ακοή και την αντίληψη αποτελούν τη βάση για τις μουσικές γνώσεις και δεξιότητες στην ενηλικίωση (Ασπρουδή & Ζότα, 2020, σελ. 16).

1.4 Η συμβολή της μουσικής στην ανάπτυξη του παιδιού

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η μουσική ανάπτυξη αποτελεί μέρος της γενικής ανάπτυξης των παιδιών, αφού τα μουσικά χαρακτηριστικά συνδέονται σε πολύ μεγάλο βαθμό με τα χαρακτηριστικά της γενικής τους παιδείας (Ασπρουδή & Ζότα, 2020: 20). Η συνεχής επαφή του παιδιού με τη μουσική, όπως και τα μαθήματα μουσικής, μπορούν να οδηγήσουν σε βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα οφέλη στον γνωστικό τομέα κατά την προσχολική ηλικία. Τα βραχυπρόθεσμα θετικά οφέλη του να ακούει το παιδί μουσική είναι το επίπεδο και η διάθεση διέγερσης των ακροατών σε σχέση με τον χρόνο και την εμπειρία, ενώ τα μαθήματα μουσικής προκαλούν αύξηση του δείκτη νοημοσύνης των παιδιών και παράλληλα με άλλες εξωσχολικές δραστηριότητες συμβάλλουν θετικά στην ανάπτυξή τους (Κελεπούρη, 2010, σελ. 19).

Μία πολύ σημαντική θεωρία που αναδεικνύει την επίδραση της μουσικής στην ανάπτυξη των παιδιών είναι η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner (1983). Η θεωρία αυτή αφορά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται το παιδί την πραγματικότητα και σ' αυτό εντάσσει και το κομμάτι της μουσικής νοημοσύνης. Σύμφωνα με τον Gardner, ο άνθρωπος γεννιέται με διαφορετικούς «τύπους νοημοσύνης», γεγονός που δείχνει ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν καλύτερα μέσα από μία σύνθεση τεχνικών. Σε αυτές περιλαμβάνεται και η μουσική- ρυθμική νοημοσύνη

σε συνδυασμό με τη σωματική- κιναισθητική νοημοσύνη. Όσοι διαθέτουν ανεπτυγμένη μουσική νοημοσύνη, διαθέτουν μία «ισχυρή ικανότητα να σκεφτούν σε πρότυπα, ρυθμούς και ήχους και είναι καλοί στο να απομνημονεύουν μελωδίες και τραγούδια» (Ασπρουδή & Ζότα, 2020, σελ. 19), ενώ παράλληλα, η χρήση του τραγουδιού και της κίνησης μπορεί να κινητοποιήσει τους μαθητές και να τελειοποιήσει τον τρόπο μάθησής τους. Επιπλέον, υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα και αναδεικνύουν τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς μέσω των μουσικών δραστηριοτήτων στην προσχολική ηλικία. Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα διαφαίνεται ότι πολλές φορές τα μαθήματα μουσικής ή η συχνή επαφή του παιδιού με τη μουσική προκαλούν αυξήσεις στον δείκτη νοημοσύνης (Κογκούλης, 2016).

Επίσης, η μουσική διαφαίνεται ότι διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο και στην κοινωνική και στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών σε όλη τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας. Η μουσική προσφέρει συγκίνηση, με τα τραγούδια να προωθούν τη συγκέντρωση, την εμπιστοσύνη, αλλά και την ανάπτυξη του ελέγχου (Κογκούλης, 2016).

Τέλος, είναι σημαντικό να πούμε ότι έχει υποστηριχθεί ότι οι μουσικοί τύποι μαθητών έχουν ένα σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των μη μουσικών τύπων μαθητών ως προς τη μακροχρόνια λεκτική μνήμη. Σύμφωνα με μελέτες που έχουν γίνει, έχει φανεί ότι οι μουσικοί τύποι μαθητών έχουν καλύτερες επιδόσεις σε λεκτικές εργασίες μνήμης και σε λεκτικές εργασίες μακράς διάρκειας συγκριτικά με τους μη μουσικούς τύπους μαθητών και αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι μουσικοί έχουν έναν πιο εξελιγμένο μηχανισμό αντιληπτικότητας και κατανόησης (Ασπρουδή & Ζότα, 2020, σελ. 25).

2. Μουσική Παιδαγωγική

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναπτυχθούν βασικά σημεία του κλάδου της Μουσικής Παιδαγωγικής, ξεκινώντας από μία μικρή ιστορική αναδρομή, συνεχίζοντας με την παράθεση του έργου σημαντικών μουσικοπαιδαγωγών και των βασικών μουσικοπαιδαγωγικών συστημάτων και κλείνοντας με μία καταγραφή του πως διαμορφώθηκε η Μουσική Παιδαγωγική στον ελλαδικό χώρο.

2.1 Το πεδίο της Μουσικής Παιδαγωγικής

Με τον όρο «Μουσική Παιδαγωγική» αναφερόμαστε στην επιστήμη, η οποία έχει ως αντικείμενό της τη μουσική αγωγή και αφορά τη θεωρία και την πράξη της μάθησης και της διδασκαλίας της μουσικής (Ράπτης, 2015, σελ. 21).

Η Μουσική Παιδαγωγική είναι ένας σχετικά πρόσφατος κλάδος στην επιστήμη της Παιδαγωγικής και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ένα αυξημένος ενδιαφέρον ως προς τις μεθόδους και τις τεχνικές που αφορούν την επιστήμη της Μουσικής Παιδαγωγικής. Αποτελεί επιστημονική ενασχόληση με τη Μουσική Αγωγή, όπου λαμβάνονται υπόψη όλοι οι τομείς που σχετίζονται με την έρευνα της μάθησης και τη διδασκαλία της μουσικής στην εκπαίδευση (Σταύρου, 2008).

Μία άλλη διάκριση ως προς τη Μουσική Παιδαγωγική αφορά τον διαχωρισμό ανάμεσα στη Γενική Μουσική Παιδαγωγική και τη Μουσική Παιδαγωγική Οργάνου και Φωνητικής (Ράπτης, 2015, σελ. 22). Η προσπάθεια συστηματικής διάρθρωσης του κλάδου της Μουσικής Παιδαγωγικής και ο στόχος της διάρθρωσης αυτής είναι να σκιαγραφηθεί το πεδίο σε όλο το εύρος των δομών του, οι οποίες αφορούν τα αντικείμενα, τα ερευνητικά πεδία και τις ερευνητικές του μεθόδους, ενώ παράλληλα στοχεύει στην ερμηνεία της αναγκαιότητας της μουσικοπαιδαγωγικής έρευνας (Ράπτης, 2015, σελ. 24).

Στη Μουσική Παιδαγωγική διακρίνονται τρία επίπεδα:

- Το επίπεδο έρευνας.
- Το επίπεδο προγραμματισμού.
- Το επίπεδο πράξης.

Τα τρία αυτά επίπεδα εντάσσονται στο πεδίο της εκπαίδευσης, αλλά υπάρχει διαφοροποίηση ως προς το πως θα γίνει η επεξεργασία των δεδομένων και σε ποιο

εκπαιδευτικό κοινό απευθύνονται.

Σύμφωνα με τον Ράπτη (2015, σελ. 28), στο «επίπεδο της έρευνας στόχος είναι οι σχετικά σίγουρες και επιστημονικά επαληθεύσιμες γνώσεις, που βασίζονται σε συστηματική έρευνα και μεθοδολογία». Στο επίπεδο αυτό διακρίνονται η συστηματική Μουσική Παιδαγωγική, η οποία εστιάζει στον θεωρητικό αναστοχασμό ως προς τα ζητήματα διάρθρωσης των κλάδων και των κατευθύνσεων της Μουσικής Παιδαγωγικής, η Εμπειρική Μουσική Παιδαγωγική, η οποία μελετά τα πεδία που αφορούν τη μάθηση και τη διδασκαλία της μουσικής, η ιστορική Μουσική Παιδαγωγική, η οποία μελετά την ιστορία της θεωρίας και της πράξης μάθησης και διδασκαλίας της μουσικής και η συγκριτική Μουσική Παιδαγωγική, η οποία συγκρίνει διαδικασίες και συστήματα μάθησης και διδασκαλίας αλλά και πρακτικές που ακολουθούνται σε διάφορες χώρες και στους εκάστοτε πολιτισμούς (Ράπτης, 2015, σσ. 28-30).

Στο επίπεδο του προγραμματισμού- σχεδιασμού εντάσσεται ο σχεδιασμός της διδασκαλίας της μουσικής. Η πραγματοποίηση του σχεδιασμού βασίζεται τόσο σε επίσημο πλαίσιο (βλ. αποφάσεις Υπουργείου κλπ.) όσο και σε ανεπίσημο (π.χ. οι επιλογές του εκάστοτε εκπαιδευτικού). Παράλληλα, πραγματοποιείται τόσο ο ετήσιος και ο εξαμηνιαίος σχεδιασμός όσο και ο σχεδιασμός του κάθε μαθήματος, θέτοντας τους στόχους, καθορίζοντας τα περιεχόμενα και επιλέγοντας τις μεθόδους και τα μέσα, χωρίς αυτό να περιορίζει τον εκάστοτε εκπαιδευτικό.

Στο επίπεδο της πράξης περιλαμβάνονται δραστηριότητες που πραγματοποιούνται κατά το μάθημα της μουσικής. Σύμφωνα με τον Ράπτη (2015, σελ. 34), «το μάθημα της μουσικής μπορεί να περιγράψει εξαιρετικά διαφορετικές κάθε φορά διαδικασίες. Υπάρχουν πολλές προσπάθειες και προτάσεις για μία συστηματική προσέγγιση του πεδίου της μουσικής αγωγής και μία κατηγοριοποίηση των αντίστοιχων δραστηριοτήτων».

Όπως αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, η μουσική παιδαγωγική συνδυάζει δύο διαφορετικές παραμέτρους, αφού από τη μία μεριά υπάρχει η έννοια της τέχνης και από την άλλη μεριά η έννοια της επιστήμης (παιδαγωγική), ενώ, παράλληλα, αξιοποιεί τα πορίσματα και άλλων επιστημών, όπως είναι η ψυχολογία, η κοινωνιολογία αλλά και η μουσικολογία. όλη αυτή η συνύπαρξη πολλών επιστημονικών αντικειμένων αναδεικνύει το στόχο που υπάρχει να γνωριστεί το

παιδί σε βάθος με τη μουσική και να μπορέσει να αξιοποιήσει τα οφέλη που προκύπτουν από την ενασχόλησή του μ' αυτήν. Μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία δεν στοχεύουμε στο να γίνουν οι μαθητές/τριες μουσικοί, αλλά να αναπτύξουν άλλες πτυχές της προσωπικότητάς τους, όπως είναι η εφευρετικότητα, η δημιουργικότητα, η κοινωνικοποίηση, η κίνηση και η μουσική ικανότητα που έχουν όλα τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία αλλά ακόμα και πριν γεννηθούν (Σέργη, 2003). Όλες οι μέθοδοι που θα οδηγήσουν το να γνωρίσει το παιδί τη μουσική βασίζονται στην εφαρμογή των θεωριών της μουσικής παιδαγωγικής. Η μετάβαση αυτή από τη θεωρία στην πράξη αφορά τη μουσική αγωγή, η οποία στοχεύει αφενός στη διαμόρφωση μίας ολοκληρωμένης προσωπικότητας αλλά και στην ανάπτυξη της προσωπικής αισθητικής και του συναισθηματικού κόσμου του ανθρώπου (Σέργη, 2003).

2.2 Μουσική Αγωγή

Ο όρος Μουσική Αγωγή πολλές φορές ταυτίζεται με τον όρο Μουσική Παιδαγωγική, σε μία προσπάθεια να τονιστεί ο ρόλος της αγωγής μέσα από τη μουσική, αφού είναι ένα μάθημα, το οποίο εφαρμόζει τα πορίσματα, τις θεωρίες και τις αρχές της επιστήμης της Μουσικής Παιδαγωγικής (Σταύρου, 2008: 10). Η αγωγή, άλλωστε, είναι αναγκαία στη ζωή του ανθρώπου, αφορά τόσο το άτομο όσο και το κοινωνικό σύνολο και η μουσική είναι ένα εργαλείο, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη μορφωτική διαδικασία του ανθρώπου και γι' αυτόν τον λόγο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας, συνεισφέροντας στην πνευματική, συναισθηματική, σωματική, αισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του ανθρώπου (Κογκούλης, 2016). Όλα αυτά που αναφέρθηκαν καθιστούν σαφές ότι η συμμετοχή στη μουσική διαδικασία αποτελεί ένα κομβικό σημείο ανάδειξης της ανθρώπινης κουλτούρας και της συμπεριφοράς (Σέργη, 2003).

Οι σκοποί και οι στόχοι της Μουσικής Αγωγής είναι πολλαπλοί και πολυεπίπεδοι. Διακρίνονται σε άμεσους και έμμεσους. Όσον αφορά τον σκοπό της Μουσικής Αγωγής η έμφαση από τους μελετητές δίνεται στη δημιουργία μίας γόνιμης σχέσης με τη μουσική μέσα στο πλαίσιο μίας ολιστικής ανάπτυξης της προσωπικότητας του παιδιού.

Όσον αφορά τους έμμεσους σκοπούς αυτοί απορρέουν από τον κύριο σκοπό και είναι μακροπρόθεσμοι. Αφορούν την έκφραση του παιδιού μέσω της μουσικής,

την ικανότητα να εκφράζει τη μουσικότητά του με τη βοήθεια του σώματος αλλά και της φωνής του, η αντίληψη των εννοιών της μουσικής, καθώς και η ανάπτυξη μίας θετικής εικόνας και στάσης απέναντι στη μουσική (Σβαρνιά, 2013, σελ. 11). Οι στόχοι της μουσικής, από την άλλη μεριά, είναι συγκεκριμένοι και μετρήσιμοι και βασίζονται στους τρεις τομείς της μάθησης, που αφορά το γνωσιολογικό κομμάτι (χροιά, ρυθμός), το ψυχοκινητικό (κίνηση, τραγούδι) και το συναισθηματικό (στάσεις, αξίες) (Σταύρου, 2008).

2.2.1 Ιστορική αναδρομή

Οι πρώτες απόπειρες, για να καθιερωθεί η μουσική αγωγή ως μέρος του σχολικού προγράμματος ξεκινούν γύρω στα μέσα του 19ου αιώνα, καθώς υπήρχε μία επιστημονική «συνομιλία» ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη. Κατά την περίοδο εκείνη αναδείχθηκαν σπουδαίοι μουσικοπαιδαγωγοί, οι οποίοι άνοιξαν νέους δρόμους στο πλαίσιο της μουσικής αγωγής και ανέδειξαν νέες προσεγγίσεις στις μεθόδους διδασκαλίας της μουσικής (Σέργη, 1993).

Τα πρώτα χρόνια της καθιέρωσης της μουσικής αγωγής στο σχολείο τέθηκαν δύο βασικοί σκοποί της, η εκμάθηση της μουσικής σημειογραφίας (μουσική ανάγνωση και γραφή) και το σωστό τραγούδι. Αργότερα, ενισχύθηκαν και οι καλλιτεχνικές παρουσιάσεις φωνητικής και ενόργανης μουσικής (Σέργη, 1993). Στη συνέχεια, οι νέες έρευνες ανέδειξαν καινούριες μεθόδους, οι οποίες πρότειναν μία μουσική αγωγή μέσα από δημιουργικές διεργασίες, όπως ο πειραματισμός και η εξερεύνηση, με πρωταγωνιστή πάντα την ενεργή συμμετοχή των μαθητών.

Σύμφωνα με τη Σέργη (1993, σελ. 141), «η μουσική είναι μια τέχνη συναισθήματος, που βασίζεται σε στοιχεία που δε μπορούν να αξιολογηθούν με ακρίβεια. Η απόκτηση όμως της μουσικής ανταπόκρισης μέσα από τη μελέτη της μουσικής ως μαθήματος συνεπάγεται και εμπειρίες γνωστικές και ψυχοκινητικές», όπως επίσης «η αντίληψη και κατανόηση της μουσικής είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού αυτών των τριών περιοχών μάθησης- γνωστικής, ψυχοκινητικής και συναισθηματικής - γιατί καμιά από αυτές δεν είναι δυνατό να λειτουργήσει από μόνη της». Καθώς εξελισσόταν η μουσική αγωγή αναδεικνυόταν η συμβολή της μουσικής αγωγής στην απόκτηση ευρύτερης αγωγής και την ολιστική ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, γεγονός που ενισχύεται και από την ανάδειξη από τη μουσική αγωγή της μελέτης των τρόπων με τους οποίους μαθαίνει το παιδί (Σέργη,

1993).

2.2.2 Η επιστημονική φάση της Μουσικής Αγωγής στην προσχολική ηλικία

Κατά τον 20ο αιώνα ανοίγεται ένα νέο πλαίσιο και μία νέα αντίληψη για την προσχολική αλλά και τη Μουσική Αγωγή. Συγκεκριμένα, στις ΗΠΑ αρχίζει ένας γόνιμος διάλογος (γύρω στη δεκαετία του '60) για το τι θα διδάσκεται και το πως θα πρέπει να γίνεται η διδασκαλία στα παιδιά μέχρι 8 ετών (Ράπτης, 2015, σελ. 88). Σε όλη αυτήν τη συζήτηση, η διδασκαλία της μουσικής και της κίνησης αρχίζει να αποκτά σημαντικό ρόλο. Έντονο ενδιαφέρον, όμως, για την προσχολική Μουσική Αγωγή υπάρχει και στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα, στη Γερμανία υπάρχει πρόβλεψη για τη μουσική προπαιδεία μέσα από το επίσημο Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1968, το οποίο και εμπλουτίστηκε σημαντικά μέσα στα επόμενα χρόνια (Ράπτης, 2015, σελ. 90).

Από το 2ο μισό του 20ου αιώνα υπάρχει μία πολύ ενδιαφέρουσα εξέλιξη και ένας γόνιμος διάλογος, ενώ γίνονται προτάσεις διεθνώς για τη βελτίωση και τον εμπλουτισμό της προσχολικής αγωγής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η δημιουργία ενός πρότυπου κέντρου προσχολικής αγωγής στην πόλη Reggio Emilia της Ιταλίας (1963), το οποίο δίνει έμφαση στις δυνατότητες και τα δικαιώματα των παιδιών και στο οποίο η κίνηση και η μουσική αποτελούν βασικές συνιστώσες της αγωγής των παιδιών (Ράπτης, 2015).

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα πραγματοποιήθηκαν πολλές έρευνες και πολλά προγράμματα, τα οποία έφεραν στο φως ενδιαφέροντα επιστημονικά ευρήματα, όπως είναι το «Φασματικό Σχέδιο Επιστημονικής Δράσης» όπου στο κάθε παιδί ενισχύεται η ανάπτυξη των κλίσεων του χωρίς να εμποδίζονται τα άλλα πεδία, ενώ προτείνονται ιδιαίτερες δραστηριότητες, προκειμένου να αναπτυχθούν η μουσική αντίληψη, η μουσική παραγωγή και η μουσική σύνθεση, ενισχύοντας τα παιδιά να πειραματιστούν με ήχους, να αντιστοιχίσουν όργανα με ήχους και αισθήματα με συγκεκριμένα κομμάτια κ.λπ. (Ράπτης, 2015).

Συμπερασματικά, λοιπόν, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι κατά τον 20ο αιώνα και κυρίως από το δεύτερο μισό και έπειτα, υπάρχουν πολύ σημαντικές εξελίξεις στον χώρο της Μουσικής Παιδαγωγικής, ενώ «η συστηματοποίηση στον χώρο της έρευνας και η διαρκώς αυστηρότερη διαμόρφωση του επιστημονικού πεδίου είχαν ως αποτέλεσμα και η μουσική προπαιδεία στην πράξη να

χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη μεθοδικότητα και επαγγελματισμό» (Ράπτης, 2015, σελ. 95).

2.2.3 Σημαντικοί μουσικοπαιδαγωγοί και μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα

2.2.3.1 Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

Ο Jean Jacques Rousseau ήταν ένας πολύ σπουδαίος παιδαγωγός, ο οποίος ανέδειξε σημαντικές και πρωτοποριακές ιδέες για την αγωγή του παιδιού. Σύμφωνα με τον Rousseau, η σωστή εκπαίδευση των παιδιών μπορεί να δημιουργήσει μία δίκαιη κοινωνία όπου οι λειτουργίες του κράτους θα έρθουν σε συμφωνία με τις ανάγκες του ατόμου (Houssaye, 2000). Στο έργο του «Αιμίλιος» αποτυπώνονται οι ιδέες του για τη Μουσική Αγωγή. Ο ίδιος επεσήμανε ότι βασικοί σκοποί της Μουσικής Αγωγής είναι η ανάγκη για επαρκή μουσική εμπειρία πριν αρχίσει το παιδί να εκπαιδευτεί στη μουσική ανάγνωση, η αξία της σύνθεσης από τα παιδιά και η ανάδειξη της σημαντικότητας του να αποκομίζει το παιδί ευχαρίστηση από όλη αυτήν τη διαδικασία (Σέργη, 1993).

Ο Rousseau έφερε στο προσκήνιο πολύ σημαντικές και καινοτόμες ιδέες, οι οποίες αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για μεταγενέστερους καινοτόμους μουσικοπαιδαγωγούς, οι οποίοι άφησαν πολύ σημαντικό «αποτύπωμα» στο πεδίο της Μουσικής Αγωγής.

2.2.3.2 John Curwen (1816-1880)

Ο John Curwen ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος επηρέασε και αυτός με τη σειρά του τις εξελίξεις στη Μουσική Αγωγή. Αρχικά έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον στη διδασκαλία των μαθηματικών και της γραφής, ενώ αργότερα εστίασε στη διδασκαλία της μουσικής. Ανέπτυξε τη μέθοδο "look and say", η οποία βασιζόταν στους ήχους των λέξεων (Σέργη, 1993).

Μία σημαντική καινοτομία του Curwen είναι ότι χρησιμοποιεί για πρώτη φορά το αρχικό γράμμα από τις συλλαβές των ονομάτων των νοτών για να τις συμβολίζει, ενώ παράλληλα τις συνδυάζει με κάποιες συγκεκριμένες κινήσεις των χεριών. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά καταφέρνουν να έχουν έναν οπτικό συμβολισμό τους. Παράλληλα, επινόησε ένα σημειογραφικό σύστημα στο οποίο οι νότες γράφονταν με το αρχικό γράμμα τους και ο ρυθμός υποδεικνυόταν από σύμβολα. Στην αρχή γίνεται ανάγνωση μόνο των συμβόλων, στη συνέχεια τα παιδιά αναγιγνώσκουν παράλληλα το πεντάγραμμο και τα σύμβολα, ενώ στο τέλος

καταφέρνουν να αναγνώσουν μόνο το πεντάγραμμα (Curwen, 1975).

3.2.3.3 Emile Jacques – Dalcroze (1865-1950)

Ο Emile Jacques – Dalcroze ήταν μουσικοπαιδαγωγός και συνθέτης. Αποτέλεσε έναν καινοτόμο μουσικοπαιδαγωγό, ο οποίος πρέσβευε ότι ο «κύριος σκοπός της μουσικής αγωγής δε θα έπρεπε να είναι μόνο η παραγωγή εκτελεστών, αλλά και μουσικά ανεπτυγμένων ανθρώπων. Προτού ο μαθητής της μουσικής ειδικευθεί στη φωνή ή σ' ένα μουσικό όργανο, θα πρέπει πρώτα να ξυπνήσουν όλες οι μουσικές του αισθήσεις» (Σέργη, 1993, σελ. 146).

Αυτό που αναγνώριζε ο Dalcroze ως το πιο δυνατό στοιχείο στη μουσική, είναι ο ρυθμός. Γι' αυτό και είναι ουσιώδες οι μαθητές να νοιώσουν τον ρυθμό με όλο τους το σώμα. Πίστευε, δηλαδή, ότι η πηγή των μουσικών ρυθμών βρίσκεται στους φυσικούς ρυθμούς του ανθρώπινου σώματος (Σέργη, 2003). Τα βασικά καινοτόμα στοιχεία, τα οποία εισήγαγε μέσα από το παιδαγωγικό «οικοδόμημα», το οποίο έφτιαξε ήταν το γεγονός ότι αντιλαμβάνοταν τη μουσική ως ήχο και όχι ως νότες γραμμένες στο χαρτί, έδινε μεγάλη βαρύτητα στην πράξη και τις βιωματικές δραστηριότητες, προκειμένου να κατανοήσουν καλύτερα οι μαθητές τη θεωρία αλλά και η έμφαση στον αυτοσχεδιασμό κάθε δραστηριότητας (Σταύρου, 2008).

3.2.3.4 Το Κίνημα Ακρόασης της Μουσικής (The Appreciation Movement in Britain)

Το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα αναπτύσσεται το Κίνημα Ακρόασης της Μουσικής στη Μεγάλη Βρετανία. Το κίνημα αποτελείται από τους τρεις εκφραστές του, τον Stewart MacPherson (1865-1941), τον Ernest Read (1879-1965) και τον Percy Scholes (1877-1958). Στόχος του κινήματος ήταν να ενισχύσει τη μουσική ακρόαση, χωρίς όμως να παραγκωνίσει το τραγούδι ή το παίξιμο (Σταύρου, 2008). Οι τρεις εκφραστές του κινήματος πολλές φορές εξέφραζαν διαφορετικές απόψεις και χρησιμοποιούσαν διαφορετικούς δρόμους όσον αφορά τη Μουσική Αγωγή, ωστόσο υπήρχε ένας κοινός στόχος, ο οποίος πρέσβευε την ένταξη της μουσικής ακρόασης στα σχολεία, προκειμένου να αναδειχθεί η σημαντικότητα της μουσικής αλλά και να δοθεί η ευκαιρία στους/στις μαθητές/τριες να μην ακούν μόνο τον ήχο που παράγουν οι ίδιοι, αλλά να αποκτήσουν και άλλα ακούσματα (Ράπτης, 2015).

3.2.3.5 Zoltan Kodaly (1882-1967)

Ο Zoltan Kodaly ήταν συνθέτης, μουσικολόγος και μουσικοπαιδαγωγός, ο

οποίος, στο τέλος της δεκαετίας του 1940, άρχισε τη συστηματική του παιδαγωγική εργασία αναδημιουργώντας τη μουσική ζωή της χώρας του. Βασικό του μέλημα ήταν να δημιουργήσει στην Ουγγαρία ένα μουσικοπαιδαγωγικό σύστημα, που θα άρχιζε από το νηπιαγωγείο (Σέργη, 1993, σελ. 148). Ο Kodaly θεωρούσε ότι η Μουσική Αγωγή αποτελούσε πολύ σημαντικό κομμάτι στην εκπαίδευση και ότι είναι δικαίωμα του κάθε παιδιού. Πολύ σημαντικό στοιχείο της παιδαγωγικής του θεώρησης αποτελούσε η φωνή. Λόγω των οικονομικών δυσκολιών που υπήρχαν στην Ουγγαρία και αφού δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ευρέως τα μουσικά όργανα, ο Kodaly στράφηκε στο μουσικό όργανο που έχει ο κάθε άνθρωπος, τη φωνή του. Η αξία που δίνει στην εκπαίδευση της φωνής, φαίνεται και από την άποψή του πως αν μέσα από την ανάγνωση της μουσικής, ένα παιδί καταφέρει να τραγουδήσει ένα πολύ αξιόλογο κομμάτι μαζί με κάποιο άλλο, τότε έχει κατακτήσει στον μέγιστο βαθμό τη μουσική απ' ό,τι αν έπαιζε πιάνο από το πρωί μέχρι το βράδυ (Σταύρου, 2008). Σκοπός του Kodaly ήταν να αναπτύξει την ακοή μέσα από το τραγούδι χωρίς την ενόργανη συνοδεία.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι τα κύρια χαρακτηριστικά της Μεθόδου Kodaly είναι τα εξής:

- Αίσθηση της τέλει τόνικότητας νωρίς.
- Ποικιλία αισθησιοκινητικών ασκήσεων.
- Εισαγωγή στη μουσική ανάγνωση και γραφή νωρίς.
- Έμφαση στην οριζόντια πορεία στο πεντάγραμμο.
- Απομνημόνευση παραδοσιακών τραγουδιών.
- Η συνέχιση του Solfez που εκτείνεται από το νηπιαγωγείο μέχρι και

προχωρημένες χορωδίες.

- Η ελαστικότητα της μεθόδου, η οποία ενθαρρύνει τους δασκάλους να χρησιμοποιούν τη φαντασία τους και ν' αναπτύσσουν τη δική τους μουσικότητα.

(Σέργη, 1993, σελ. 151)

3.2.3.6 Carl Orff (1895-1982)

Ο Carl Orff είναι γνωστός συνθέτης και μουσικοπαιδαγωγός. Το παιδαγωγικό του έργο έχει αναχθεί σε ένα ολόκληρο μουσικοπαιδαγωγικό σύστημα. Το «στυλ Orff» που δημιούργησε είναι χαρακτηρίζει τόσο τις συνθέσεις του, όσο και την παιδαγωγική του εργασία (Σέργη, 1993, σελ. 153).

Ο Orff θα θέσει ως βασικό σημείο και αφετηρία του παιδαγωγικού του έργου τη δημιουργική δύναμη του ρυθμού. Επίσης, βάση της παιδαγωγικής του θεωρίας είναι ότι είναι σχεδόν απίθανο ένα παιδί να έχει παντελή έλλειψη μουσικότητας, ενώ κάθε παιδί είναι δυνατό ν' αποκτήσει μουσικότητα μέσα από την κατάλληλη αγωγή (Σέργη, 1993).

Αναπόσπαστο μέρος της θεωρίας αυτής είναι και η χρήση συγκεκριμένων μουσικών οργάνων, κυρίως κρουστά όργανα ρυθμού, όπως τύμπανα διαφόρων ειδών, ενώ από τα πνευστά χρησιμοποιούνται όργανα από την οικογένεια των αυλών και από τα έγχορδα, το bordun και η κιθάρα (Ράπτης, 2015).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι οι βασικές αρχές του Orff-Schulwerk, όπως διαμορφώθηκαν στην εξέλιξη τους είναι οι εξής:

- Ο ρυθμός θεωρείται η βάση στη μουσική αγωγή. Δε διδάσκεται με αφηρημένες μαθηματικές μεθόδους, αλλά σε σχέση με τον λόγο και τη ζωντανή ρυθμική κίνηση του παιδιού.
- Στην ανάπτυξη των παιδιών ως προς τη μελωδία, τα παιδιά προχωρούν από απλά μελωδικά σχήματα δυο φθόγγων, όπως το διάστημα της μικρής τρίτης, Σολ-Μι, καθώς και άλλα διαστήματα φθόγγων της πεντατονικής κλίμακας, τους οποίους ταιριάζουν με ονόματα ή άλλες λέξεις. Σταδιακά, τα παιδιά, εκτός από την πεντατονική κλίμακα επεκτείνονται και στη χρήση άλλων κλιμάκων, όπως οι μείζονες και ελάσσονες κλίμακες.
- Θα πρέπει να δίνονται στα παιδιά ευκαιρίες για αυτοσχεδιασμό και ελεύθερη και δημιουργική έκφραση στη μουσική, με τη χρήση του σώματος και της φωνής τους, καθώς και μουσικών οργάνων που παίζονται εύκολα χωρίς τεχνικές δυσκολίες.
- Το κάθε παιδί, ανάλογα με το μουσικό επίπεδο του, συμμετέχει σε ανάλογα διαβαθμισμένες μουσικές δραστηριότητες.

(Σέργη, 1993, σσ. 158-159)

3.2.4 Η Μουσική Παιδαγωγική στην Ελλάδα

Από τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα άρχισε σταδιακά να αναπτύσσεται η ένταξη της μουσικής στα σχολεία σε παγκόσμιο επίπεδο. Από τις αρχές του 20ου αιώνα, γίνονταν προσπάθειες ανάδειξης της σημαντικότητας της μουσικής, ενώ μέχρι τα

μέσα του ίδιου αιώνα, η μουσική καταλάμβανε όλο και μεγαλύτερη βαρύτητα στο σχολικό πρόγραμμα (Σταύρου, 2018).

Ήδη από τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους και τη συγκρότηση των πρώτων πρώιμων Αναλυτικών Προγραμμάτων θεωρήθηκε απαραίτητη η ύπαρξη της μουσικής στην εκπαίδευση. Το 1829 διευρύνθηκε ο αριθμός των διδασκέων μαθημάτων και προστέθηκε και η μουσική (Σίμος, 2004). Το 1834 συντάσσεται το πρώτο Νομικό Διάταγμα «Περί Δημοτικών Σχολείων», το οποίο όριζε τα μαθήματα που θα διδάσκονταν, εντάσσοντας σε αυτό και τη «φωνητική μουσική», ενώ το 1894, για πρώτη φορά ορίζεται διδασκτέα ύλη και προσδιορίζονται οι ώρες του μαθήματος στο σχολικό πρόγραμμα και το μάθημα μετονομάζεται σε «Ωδική» (Σίμος, 2004).

Το 1913 με τα καινούρια Αναλυτικά Προγράμματα, αναφέρεται για πρώτη φορά ο σκοπός της Μουσικής, που ήταν η ανάπτυξη της μουσικότητας των παιδιών μέσα από τραγούδια θρησκευτικού και πατριωτικού περιεχομένου. Ένα χρόνο αργότερα, το μάθημα της μουσικής εντάσσεται και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ως υποχρεωτικό για τις τέσσερις πρώτες τάξεις του γυμνασίου και ως προαιρετικό για τις δύο τελευταίες (Μπουζάκης, 1986).

Τη δεκαετία του 1920, εισέρχονται για πρώτη φορά στην Ελλάδα διδακτικά μοντέλα μουσικής, τα οποία αναπτύχθηκαν σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, όπως το σύστημα του Dalcroze που γίνεται γνωστό και εφαρμόζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα το έτος 1926 από τη Μαργαρίτα Jordan (Σίμος, 2004). Επίσης, το 1962 έρχεται στην Ελλάδα το σύστημα Orff μέσα από την Πολυξένη Ματέυ, η οποία αποτελεί και τον άνθρωπο που το μετέφρασε στην ελληνική γλώσσα και το προσάρμοσε στα ελληνικά δεδομένα. Και οι δύο μέθοδοι, όμως, δε θα εφαρμοστούν από το επίσημο κρατικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Σίμος, 2004).

Το 1977 για πρώτη φορά παρουσιάζονται οι σκοποί του μαθήματος της Μουσικής Αγωγής, οι οποίοι αφορούν την ανάπτυξη της έμφυτης ροπής του παιδιού για μελωδία και ρυθμό, την ψυχαγωγία, την καλλιέργεια του καλλιτεχνικού συναισθήματος και του μουσικού αισθητηρίου, τον εξευγενισμό του ψυχικού κόσμου, την εξοικείωση με την παραδοσιακή, σύγχρονη ελληνική και κλασική μουσική (ΦΕΚ Α 347/1977, σσ. 3208-3211).

Το Πρόγραμμα του 1982, συμπεριλαμβάνει τη μουσική στο μάθημα της

Αισθητικής Αγωγής μαζί με τα εικαστικά και την θεατρική αγωγή. Ανάμεσα στους στόχους του μαθήματος αναφέρονται η ακρόαση, η ρυθμική άσκηση και κίνηση, η εκτέλεση και οι δημιουργικές εργασίες (ΦΕΚ Α 107/1982, σσ. 952-954).

Το Αναλυτικό πρόγραμμα του 1990 διατηρεί τους στόχους του προγράμματος του 1982, εμπλουτίζοντάς τους με την ενίσχυση δημιουργικών δραστηριοτήτων μέσω μουσικών παιχνιδιών και κυρίως του αυτοσχεδιασμού (ΦΕΚ Α 53/1990, σσ. 549-553).

Το 1999 καταρτίζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα ένα Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (ΕΠΠΣ), με στόχο την ενιαία αντιμετώπιση των διδακτικών αντικειμένων από παιδαγωγικής πλευράς για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης με αποτέλεσμα το Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής Αγωγής (ΦΕΚ Β 1645/1999, σελ. 21684-21691). Χαρακτηριστικό γνώρισμα του ΕΠΠΣ είναι ότι για πρώτη φορά εμφανίζεται ρητά ο γενικός σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της Μουσικής Αγωγής, οι οποίοι και σχετίζονται με όλους τους τομείς μάθησης και ανάπτυξης του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα ηλικιακά επίπεδα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Σίμος, 2004). Παρόλο που το ΕΠΠΣ δεν εφαρμόστηκε ποτέ, αυτή η διαδικασία, ωστόσο, αποτέλεσε τη βάση προκειμένου να εισέλθουν στην ελληνική πραγματικότητα το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών.

Το 2003 εισέρχονται στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ). Σε αυτά τα κείμενα υπάρχουν αναλυτικές οδηγίες και για το μάθημα της Μουσικής. Στο ΑΠΣ συμπεριλαμβάνονται οι ειδικοί σκοποί και στόχοι της Μουσικής Αγωγής για κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης, ενδεικτικές δραστηριότητες και διαθεματικά σχέδια εργασίας. Επιπρόσθετα, γίνεται αναφορά στους βασικούς άξονες της διδακτικής μεθοδολογίας της μουσικής, στους τρόπους αξιολόγησης της μουσικής αγωγής και στο εκπαιδευτικό υλικό που θα πρέπει να έχει στη διάθεσή του ο εκπαιδευτικός. Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσα από το μάθημα της μουσικής, καθώς επιδιώκεται μέσω της γνωριμίας τους με αυτή, να ακούσουν και να εκτιμήσουν όλα τα είδη της, έργα άλλων λαών και πολιτισμών (ΦΕΚ Β 304/2003, σσ.4081-4083).

Ως βασικός σκοπός της μουσικής αγωγής τίθεται η ανάπτυξη και καλλιέργεια της ικανότητας για αισθητική απόλαυση κατά την ακρόαση, η εκτέλεση και δημιουργία μουσικής ως μιας από τις εκδηλώσεις καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργικότητας του ανθρώπου, προκειμένου ο/η μαθητής/τρια να καλλιεργήσει τη δημιουργικότητά του/της, αλλά και την προσωπικότητά του/της, μέσα από την ενεργητική ακρόαση, τις δραστηριότητες μουσικής δημιουργίας και εκτέλεσης (ΦΕΚ Β 304/2003, σελ. 4070). Κύριος στόχος του ΑΠΣ είναι η εξοικείωση με τα βασικά χαρακτηριστικά του ήχου, η αντίληψη και η κατανόησή τους από τα παιδιά, η ανάπτυξη της ικανότητας ακρόασης της μουσικής, αλλά και τη δημιουργία προσωπικών έργων (ΦΕΚ Β 304/2003, σσ. 4081-4083).

Όσον αφορά στο ΑΠΣ, η μουσική διδασκαλία χωρίζεται σε τρία επίπεδα ανάλογα με την ηλικία και την σχολική τάξη, τα οποία περιλαμβάνουν: α) το Νηπιαγωγείο και τις τάξεις Α' και Β' Δημοτικού, β) τις τάξεις Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' Δημοτικού, και γ) το Γυμνάσιο. Σύμφωνα με το πλαίσιο που τίθεται η διδασκαλία πρέπει να εξασφαλίζει τέτοιους όρους ώστε η ακρόαση και η εφαρμογή γνώσης και κατανόησης να αναπτύσσονται μέσω των αλληλένδετων δεξιοτήτων της εκτέλεσης, των δραστηριοτήτων μουσικής δημιουργίας και της αξιολόγησης. Επίσης, το ΑΠΣ της μουσικής θέτει μία σειρά δραστηριοτήτων που έχουν ως στόχο μια γενικότερη καλλιέργεια όσον αφορά τη μουσική.

Παρόλο που η εισαγωγή κ ο τρόπος εφαρμογής των ΔΕΠΠΣ συνάντησε ποικίλες δυσκολίες και πολύπλευρη κριτική, αποτελεί, ωστόσο, ακόμα και σήμερα μία καινοτόμα προσπάθεια αναβάθμισης του Προγράμματος Σπουδών.

3.2.4.1 Το Ωδείο Αθηνών

Η απαρχή της ιστορίας του Ωδείου Αθηνών βρίσκεται στον 19ο αιώνα και στην ίδρυσή του Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου στην Αθήνα το 1871. Η συμβολή του στη μουσική παιδεία της Ελλάδας είναι μεγάλη και αντανακλά κατά ένα μεγάλο μέρος, τη σύγχρονη μουσική ιστορία της χώρας (Χαρκιολάκης, 2014).

Η ιδρυτική πράξη του συλλόγου ξεκίνησε από τον Αλέξανδρο Κουμουνδούρο, ο οποίος διατελούσε την εποχή εκείνη πρωθυπουργός, και τον Γρηγόριο Παπαδόπουλο, τμηματάρχη του Υπουργείου των Εξωτερικών. Το πρώτο καταστατικό περιέγραφε επακριβώς τους στόχους του συλλόγου και αφορούσε τη σύσταση ωδείου, τη συγκρότηση θεάτρου, τον καταρτισμόδραματολογίου, τις

υποτροφίες σε άριστους μαθητές, τη μετεκπαίδευση στο εξωτερικό και τις τακτικές συναυλίες. Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο απαρτιζόταν από ανθρώπους όπως ο Μάρκος Ρενιέρης, ο Τιμολέων Φιλήμων και ο Χαρίλαος Τρικούπης αλλά κι άλλους σημαντικούς Αθηναίους της εποχής (Χαρκιολάκης, 2014). Αρχικά, το ωδείο δίδασκε μόνο βιολί και φλάουτο, ενώ δεν διδασκόταν πιάνο. Το 1881 ο Γεώργιος Νάζος, ο οποίος σπούδασε στη Γερμανία, εμπλούτισε το πρόγραμμα του ωδείου με την εισαγωγή Δυτικής ευρωπαϊκής θεωρίας και όργανα. Με την ανάληψη της διεύθυνσης από τον Γεώργιο Νάζο, η καλλιτεχνική δράση του ωδείου διευρύνθηκε και η πρώτη συναυλία ορχήστρας αποτελούμενη από σπουδαστές και καθηγητές του ιδρύματος γίνεται στις 29 Μαΐου 1893. Οι πρώτοι απόφοιτοι λαμβάνουν το δίπλωμά τους το 1893 (Χαρκιολάκης, 2014).

Η ιστορία του ωδείου Αθηνών έχει να μας δείξει πολλά ως προς τη σημαντικότητα της τέχνης γενικότερα και της μουσικής ειδικότερα, την οποία την αντιλήφθηκαν από πολύ νωρίς κάποιες σημαίνουσες προσωπικότητες και αγωνίστηκαν, ώστε να πραγματοποιηθεί αυτό το τόσο σημαντικό εγχείρημα. Σύμφωνα με τον Χαρκιολάκη, «το ωδείο με την πολυποίκιλη δραστηριότητά του συνέβαλλε πολλαπλά στην ενδυνάμωση της καλλιτεχνίας στην Ελλάδα από την ημέρα της ίδρυσής του. Ένα ιστορικό ωδείο όπως το Ωδείο Αθηνών, ειδικά στην Αθήνα του 19ου και των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, είχε έναν ρόλο να παίξει πέραν του παιδευτικού. Οι απόφοιτοί του ήταν οι εν δυνάμει αυριανοί μουσικοί που στελέχωσαν ορχήστρες, δίδασκαν τους νεότερους, παρήγαγαν έργο ανεκτίμητο όσον αφορά τη δημιουργία. Ταυτόχρονα το ωδείο είχε μία έντονη καλλιτεχνική δραστηριότητα τουλάχιστον μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '40 κυρίως μέσα από τις πάμπολλες συμφωνικές συναυλίες του».

Μέρος Β
Σχεδιασμός και διεξαγωγή της έρευνας

3. Μεθοδολογία και διαδικασία της έρευνας

Στο παρόν κεφαλαίο παρουσιάζεται ο ερευνητικός σχεδιασμός που ακολουθήθηκε, καθώς και η μεθοδολογία της έρευνας. Το συγκεκριμένο θέμα της έρευνας μας οδήγησε στην απόφαση ότι η ποιοτική μεθοδολογία ήταν η καταλληλότερη και στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζονται ο στόχος, τα ερευνητικά ερωτήματα, το μεθοδολογικό εργαλείο, το δείγμα της έρευνας, οι θεματικοί άξονες πάνω στους οποίους βασίζονται οι συνεντεύξεις και η μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων.

3.1 Ερευνητικός στόχος και ερευνητικά ερωτήματα

Με βάση τη βιβλιογραφική ανασκόπηση παρατηρούμε ότι η μουσική αγωγή είναι ένα πολύ σημαντικό κομμάτι του σχολικού προγράμματος και ότι η αξιοποίηση της μουσικής κρίνεται απαραίτητη στην προσχολική ηλικία.

Η παρούσα έρευνα θέτει ως στόχο να διερευνήσει, τις απόψεις, τις αντιλήψεις και τις επιμορφωτικές ανάγκες εκπαιδευτικών που εργάζονται σε νηπιαγωγεία και παιδικούς σταθμούς. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζονται οι απόψεις του πάνω στα εξής ζητήματα:

- Ποια είναι η συμβολή της μουσικής στην προσχολική ηλικία;
- Ποια είναι η θέση της μουσικής αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση;
- Ποια είναι τα μέσα που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί για τη μουσική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση;
- Ποια είναι η συμβολή των Προγραμμάτων Σπουδών στη διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική εκπαίδευση;
- Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο της μουσικής αγωγής;

3.2 Επιλογή ερευνητικής μεθόδου

Για να υλοποιηθεί μία επιτυχημένη έρευνα προϋποθέτει την επιλογή μιας κατάλληλης ερευνητικής προσέγγισης (Creswell, 2011). Για την παρούσα έρευνα θεωρήθηκε ότι η καταλληλότερη μεθοδολογική προσέγγιση του θέματος,

προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, είναι η ποιοτική μέθοδος.

Στην ποιοτική έρευνα, το πλαίσιο της μελέτης έχει ως στόχο την κατανόηση σε βάθος, την ερμηνεία ή εξερεύνηση των πεποιθήσεων των προσωπικών αντιλήψεων και των εμπειριών αυτών που συμμετέχουν, προσπαθώντας να απαντηθούν τα βασικά ερωτήματα του «γιατί» και του «πώς» (Robson, 2007). Η υλοποίηση ερευνών που βασίζονται σε μεγάλο βαθμό ή και αποκλειστικά σε μεθόδους που παράγουν ποιοτικά δεδομένα θεωρείται πλέον αποδεκτή και σεβαστή σε όλες σχεδόν τις περιοχές της κοινωνικής έρευνας και των εφαρμοσμένων πεδίων όπως η εκπαίδευση (Robson, 2007). Ο στόχος του/της ερευνητή/τριας στο πλαίσιο μίας ποιοτικής έρευνας είναι να κατανοήσει και να εξερευνήσει σε βάθος τις υποκειμενικές πεποιθήσεις, αντιλήψεις και αξίες των ανθρώπων, ώστε να αποκτήσει μια συνολική και σε βάθος γνώση για το θέμα που εξετάζεται (Robson, 2007). Η ποιοτική έρευνα είναι επαγωγική και δεν χρησιμοποιεί μετρήσεις, αντίθετα εμπλέκει άμεσα τον ερευνητή, ο οποίος διεξάγει θεματικές αναλύσεις και παράγει νέες θεωρίες, δίνοντας έμφαση στις διαδικασίες (Ιωσηφίδης, 2008). Η εγκυρότητα της ποιοτικής έρευνας εξασφαλίζεται από την ειλικρίνεια και την ποικιλία συλλογής των δεδομένων, αλλά και από τη γνησιότητα των απαντήσεων που δόθηκαν από τους συμμετέχοντες (Cohen et al., 2007).

Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι οι ημιδομημένες συνεντεύξεις με βάση κεντρικούς άξονες διερεύνησης, με στόχο την σε βάθος διερεύνηση των αντιλήψεων, των απόψεων και των επιμορφωτικών αναγκών των συμμετεχόντων (Creswell, 2011).

Ο ρόλος του/της ερευνητή/τριας χαρακτηρίζεται ως απολύτως ενεργητικός τόσο κατά τη συλλογή των ευρημάτων όσο και κατά την ανάλυση και διεισδύει στην προσωπικότητα των υποκειμένων (Ιωσηφίδης, 2008).

Οι συμμετέχοντες αποτελούν τους βασικούς συνεργάτες του ερευνητή και οι απαντήσεις τους είναι πιο αυθόρμητες και αυθεντικές ως προς τις άλλες μεθόδους. Για την ανάλυση των δεδομένων προηγείται η συλλογή, η κατηγοριοποίηση και η ανάλυσή τους και στη συνέχεια ο/η ερευνητής/τρια προχωράει στην ανάλυση των δεδομένων μέσω της θεματικής ανάλυσης και ερμηνείας περιεχομένου, ώστε να βρεθούν οι απαντήσεις στα βασικά ερευνητικά ερωτήματα (Creswell, 2011).

3.3 Δειγματοληψία

Η δειγματοληψία που έγινε ήταν βολική και αφορούσε ένα δείγμα ευκολίας με άτομα πιο προσιτά στην ερευνήτρια, ώστε να εξασφαλισθεί η πραγματοποίησή της. Στο σύνολό τους, οι συνεντεύξεις ήταν δέκα. Ο αριθμός αυτός είναι αποδεκτός και ικανοποιητικός για έναν/μία ερευνητή/τρια που έχει περιορισμένη εμπειρία στη διεξαγωγή ποιοτικών ερευνών (Ιωσηφίδης, 2008).

Τα υποκείμενα της έρευνας προέρχεται από εκπαιδευτικούς της προσχολικής εκπαίδευσης και συγκεκριμένα από γυναίκες εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε νηπιαγωγεία και εκπαιδευτικούς σταθμούς και η ερευνήτρια είχε πιο εύκολη πρόσβαση, ώστε να εξασφαλιστεί η ποικιλία δεδομένων του πληθυσμού στόχου.

Για να ξεκινήσει η ερευνητική διαδικασία στάλθηκε πρώτα ένα e-mail το θέμα της συνέντευξης και ένα έντυπο συναίνεσης και επέλεξαν μια βολική ώρα για εκείνες. Η συμμετοχή όλων ήταν εθελοντική και με τη συγκατάθεσή τους.

3.4. Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Το μεθοδολογικό εργαλείο που επιλέχθηκε για την έρευνα ήταν η ημιδομημένη συνέντευξη. Αρχικά σχεδιάστηκε ένα πλάνο ερωτήσεων με βάση τους προς διερεύνηση θεματικούς άξονες (Ιωσηφίδης, 2008). Έγινε προσπάθεια, ώστε οι ερωτήσεις να είναι όσο το δυνατόν πιο απλές, κατανοητές και λιγότερο κατευθυντικές. Με αυτόν τον τρόπο οι συμμετέχουσες θα μπορούν να νιώσουν άνετα και να εκφράσουν τις απόψεις και τις σκέψεις τους πάνω στα ερωτήματα (Ιωσηφίδης, 2008). Η ημιδομημένη συνέντευξη αποτελεί μια ευέλικτη τεχνική, αφού μπορεί να γίνει αφαίρεση ή πρόσθεση κάποιων ερωτήσεων ή ακόμα και να επαναδιατυπωθούν και να προσαρμοστούν στον/στην εκάστοτε συμμετέχοντα/ουσα ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και το γενικότερο προφίλ του/της (Creswell, 2011).

3.5. Αξιοπιστία και Εγκυρότητα της έρευνας

Η εξασφάλιση της εσωτερικής εγκυρότητας άπτεται στη σύνδεση μεταξύ του σκοπού, των ερευνητικών ερωτημάτων και του περιεχομένου των ερωτήσεων των συνεντεύξεων (Ιωσηφίδης, 2008). Στην επόμενη φάση γίνεται η ερμηνεία των αποτελεσμάτων και η σύνδεσή της με τη βιβλιογραφική επισκόπηση, η οποία

προηγήθηκε της έρευνας. Η εγκυρότητα μιας ποιοτικής έρευνας χαρακτηρίζεται από έλλειψη μεροληψίας καθώς από τη σωστή ερμηνεία των δεδομένων από τον/την ερευνητή/τρια (Maxwell, 1992). Οι ερωτήσεις της συνέντευξης διαμορφώθηκαν οριστικά μετά από πιλοτική έρευνα με δύο νηπιαγωγούς εκτός του δείγματος. Παράλληλα, η πιλοτική αυτή έρευνα μας βοήθησε να γίνει αποσαφήνιση και διόρθωση κάποιων ερωτήσεων, ώστε να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα του εργαλείου, και να εξεταστεί ο χρόνος διεξαγωγής της έρευνας, ώστε να μπορούμε να έχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι της έρευνας μία εικόνα για το χρονικό πλαίσιο.

Οι συνεντεύξεις που πάρθηκαν είχαν διάρκεια από δεκαέξι έως εικοσιοκτώ λεπτά, μία εκ των συνεντεύξεων επαναλήφθηκε γιατί υπήρχαν τεχνικά προβλήματα και άλλη μια πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά μετά από προσωπική επικοινωνία και συνεννόηση γιατί υπήρχε πρόβλημα χρόνου. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από την διαδικασία των συνεντεύξεων κρίθηκαν από την ερευνήτρια ιδιαίτερα ικανοποιητικά ως προς την ποιότητα της γνώσης που παρείχαν και έτσι δεν κρίθηκε σκόπιμο να γίνουν επιπλέον συνεντεύξεις από άλλους εκπαιδευτικούς. Πριν από κάθε συνέντευξη ζητήθηκε η άδεια της συνεντευξιαζόμενης για μαγνητοφώνηση και η ερευνήτρια εγγυήθηκε για την ανωνυμία της. Επιπλέον, ενημερώθηκαν οι συμμετέχουσες ότι μπορούν να απαντούν τις ερωτήσεις, όπως τις αντιλαμβάνονται και να εκφράζουν τις απορίες τους χωρίς να εξετάζονται οι γνώσεις τους. Όσον αφορά την εγκυρότητα για να αναλυθούν τα ποιοτικά δεδομένα έγινε προσπάθεια να είναι επαρκής η κωδικοποίηση και πυκνή η περιγραφή των αποτελεσμάτων.

3.6. Οδηγός συνέντευξης: Θεματικοί Άξονες

Ο οδηγός συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε, προκειμένου να γίνουν οι ημιδομημένες συνεντεύξεις, στηρίχτηκε στα ερευνητικά ερωτήματα που ήταν προς διερεύνηση. Έτσι, οι θεματικοί άξονες που δημιουργήθηκαν προκειμένου ήταν οι εξής:

- Εισαγωγικές ερωτήσεις, οι οποίες αφορούν κυρίως δημογραφικές πληροφορίες (φύλο, χρόνια υπηρεσίας, σπουδές κ.α.)
- 1ος θεματικός άξονας: Μουσική Αγωγή: τη θέση της μουσικής στην προσχολική ηλικία και για θέση της μουσικής αγωγής στην εκπαίδευση, ποια είναι τα

μέσα που χρησιμοποιούν

- 2ος θεματικός άξονας: Προγράμματα Σπουδών: ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τη συμβολή των Προγραμμάτων Σπουδών στη διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική εκπαίδευση.
- 3ος θεματικός άξονας: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών σχετικά με τη διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική εκπαίδευση.

3.7. Μέθοδος ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων

Η διενέργεια των συνεντεύξεων έγινε τον Οκτώβριο του 2022. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας των συνεντεύξεων έγινε η απομαγνητοφώνηση και η μετεγγραφή των συνεντεύξεων. Έγινε προσπάθεια να μην γίνουν παρεμβάσεις στα λεγόμενα των συμμετεχόντων από την ερευνήτρια (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Για την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων από τις συνεντεύξεις επιλέχθηκε η θεματική ανάλυση ως η καταλληλότερη μέθοδος, η οποία και ακολουθεί την κατηγορική πλαισίωση και τα δεδομένα οργανώθηκαν σε ένα κοινό σύστημα κωδικών (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Το υλικό μελετήθηκε διεξοδικά και έγινε μία αρχική ερμηνεία των ευρημάτων, ενώ στη συνέχεια δημιουργήθηκαν κώδικες με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα και τις απαντήσεις των υποκειμένων της έρευνας (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε η συγγραφή των ευρημάτων και στο τέλος η καταγραφή συμπερασμάτων (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

4. Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

4.1. Προφίλ συμμετεχουσών

Το δείγμα απαρτίζεται από 10 εκπαιδευτικούς της προσχολικής εκπαίδευσης και πιο συγκεκριμένα βρεφονηπιοκόμους και νηπιαγωγούς, οι οποίες εργάζονται σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία του Ν. Ιωαννίνων και είναι γυναίκες. Οι συμμετέχουσες, προκειμένου να διατηρηθεί η ανωνυμία τους και να προστατευτεί η ταυτότητά τους αναφέρονται ως Σ (Σ=Συμμετέχουσες). Στον πίνακα αποτυπώνονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των Συμμετεχουσών (πίνακας 1). Το ηλικιακό εύρος των Συμμετεχουσών είναι από 28 έως 50+ έτη με προϋπηρεσία από 4 έως 27 έτη. Οι τέσσερις από τις δέκα έχουν μεταπτυχιακό και όλες έχουν παρακολουθήσει μαθήματα μουσικής κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Όλες εργάζονται σε νηπιαγωγεία και παιδικούς σταθμούς του Ν. Ιωαννίνων.

Πίνακας 1. Δημογραφικά – Κοινωνικά Χαρακτηριστικά

	ΗΛΙΚΙΑ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	ΕΤΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑΣ ΧΩΡΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
1	28	Άρτα	Απόφοιτη Τμήματος Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ Ηπείρου	Παρακολούθησε μαθήματα μουσικής και μουσικοκινητικής αγωγής ως προπτυχιακή φοιτήτρια του ΤΕΙ Ηπείρου	8 έτη σε ιδιωτικό Παιδικό Σταθμό στην Πρέβεζα ενώ δίδαξε ως ωρομίσθια σε ΙΕΚ

2	28	Άρτα	Απόφοιτη Τμήματος Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ Ηπείρου	Παρακολούθησε μαθήματα μουσικής και μουσικοκινητικής αγωγής ως προπτυχιακή φοιτήτρια του ΤΕΙ Ηπείρου	3 έτη σε ιδιωτικό Παιδικό Σταθμό στην Άρτα
3	51	Αθήνα	Απόφοιτη Τμήματος Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ Θεσσαλονίκης Απόφοιτη Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του ΕΚΠΑ.	Παρακολούθησε το μάθημα της Μουσικής (θεωρία και πράξη, χρήση μουσικού οργάνου φλογέρας) σε όλα τα εξάμηνα των προπτυχιακών σπουδών της στο ΤΕΙ Θεσσαλονίκης. Παρακολούθησε το μάθημα της Μουσικής και της Διδακτικής της ως προπτυχιακή φοιτήτρια του ΕΚΠΑ. Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια Μουσικοκινητικής Αγωγής	3 έτη σε ιδιωτικό Παιδικό Σταθμό στην Αθήνα 25 έτη στον 1 ^ο Παιδικό Σταθμό του Δήμου Άρτας.
4	42	Τήνος	Απόφοιτη Τμήματος Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ Ηπείρου Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Παντείου Πανεπιστημίου	Παρακολούθησε μαθήματα μουσικής και μουσικοκινητικής αγωγής ως προπτυχιακή φοιτήτρια του ΤΕΙ Ηπείρου	20 έτη σε Παιδικό Σταθμό του Δήμου Ιωαννίνων.

5	50	Φιλιππιάδα Νομού Πρεβέζης	<p>Απόφοιτη Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων</p> <p>Κάτοχος Διδακτορικού</p>	<p>Παρακολούθησε το μάθημα της Μουσικής και της Διδακτικής της ως προπτυχιακή φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων</p> <p>Παρακολούθησε σεμινάρια μουσικής από σχολικούς συμβούλους</p>	22 έτη σε δημόσιο Νηπιαγωγείο
6	29	Ιωάννινα	<p>Απόφοιτη Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία Πανεπιστημίου Ιωαννίνων</p> <p>Κάτοχος Μεταπτυχιακού στην Ειδική Αγωγή</p>	<p>Παρακολούθησε το μάθημα της Μουσικής σε όλα τα εξάμηνα των προπτυχιακών σπουδών της στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.</p> <p>Παρακολούθησε σεμινάρια πάνω στην μουσική, την μουσικοκινητική αγωγή και τη ρυθμολογία.</p> <p>Εκμάθηση κρουστών</p>	3 έτη σε ιδιωτικό Παιδικό Σταθμό στα Ιωάννινα
7	35	Κέρκυρα	<p>Απόφοιτη Τμήματος Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ Ηπείρου</p>	<p>Παρακολούθησε μαθήματα μουσικής και μουσικοκινητικής αγωγής ως προπτυχιακή φοιτήτρια του ΤΕΙ Ηπείρου σεμινάρια στη μουσικοκινητική αγωγή στα Ιωάννινα</p> <p>Παρακολούθηση βιωματικού σεμιναρίου («Βλέπω ακούω αισθάνομαι») στη Θεσσαλονίκη.</p>	8 έτη σε ιδιωτικό Παιδικό Σταθμό στα Ιωάννινα και σε ΙΕΚ

8	42	Σκουληκαριά Άρτας	Απόφοιτη Τμήματος Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ Ηπείρου Κάτοχος Μεταπτυχιακού στην Ειδική Αγωγή	Παρακολούθησε το μάθημα της Μουσικής σε όλα τα εξάμηνα των προπτυχιακών σπουδών της στο ΤΕΙ Ηπείρου.	8 έτη σε ιδιωτικό Παιδικό Σταθμό στα Ιωάννινα
9	38	Άρτα	Απόφοιτη Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ΑΠΘ	Παρακολούθησε μαθήματα μουσικής και μουσικοκινητικής αγωγής ως προπτυχιακή φοιτήτρια του ΑΠΘ	4 έτη σε ιδιωτικό Παιδικό Σταθμό στην Άρτα
10	26	Πρέβεζα	Απόφοιτη Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία Πανεπιστημίου Ιωαννίνων	Παρακολούθησε μαθήματα μουσικής (νότες και μουσικοκινητικά παιχνίδια) ως προπτυχιακή φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Παρακολούθησε τρία σεμινάρια στη μουσική και τον χορό	2 έτη σε ιδιωτικό Παιδικό Σταθμό στα Ιωάννινα

4.2. Παρουσίαση των ερευνητικών ποιοτικών δεδομένων

Σε αυτή την ενότητα γίνεται η θεματική ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων που προέκυψαν από την επεξεργασία του υλικού των συνεντεύξεων σύμφωνα με τους θεματικούς άξονες της συνέντευξης, καθώς και υπό ερεύνηση ζητήματα. Στον Πίνακα

2 παρουσιάζονται οι άξονες της συνέντευξης.

Πίνακας 2. Θεματικοί άξονες- Υποθέματα

α/ α	Θεματικός άξονας	Υποθέματα
1	Μουσική Αγωγή	<ul style="list-style-type: none">• Ποια είναι η συμβολή της μουσικής στην προσχολική ηλικία;• Ποια είναι η θέση της μουσικής αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση;• Ποια είναι τα μέσα που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί για τη μουσική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση;
2	Προγράμματα Σπουδών	<ul style="list-style-type: none">• Ποια είναι η συμβολή των Προγραμμάτων Σπουδών στη διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική εκπαίδευση;
3	Δυσκολίες των εκπαιδευτικών σχετικά με τη διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική εκπαίδευση	<ul style="list-style-type: none">• Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο της μουσικής αγωγής;

4.2.1 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τη Μουσική Αγωγή

Ο άξονας αυτός περιλαμβάνει ερωτήσεις που διερευνούν απόψεις των εκπαιδευτικών της προσχολικής ζωής για τη Μουσική Αγωγή στη ζωή των παιδιών. Προσπαθεί να διερευνήσει τη γνώμη τους σχετικά με την αξία της μουσικής στην προσχολική αγωγή ως μέσου για την ανάπτυξη και την καλλιέργεια δεξιοτήτων των παιδιών. Οι ερωτήσεις που περιλάμβανε έρχονται να απαντήσουν στον πρώτο θεματικό άξονα.

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν από τις εκπαιδευτικούς ως προς την αξία της μουσικής αντιλαμβανόμαστε ότι οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ξεκάθαρα στην αξία της μουσικής και τη συμβολής της τόσο στην κινητική όσο και στη νοητική ανάπτυξη των παιδιών. Θεωρούν ότι τα παιδιά μέσω της μουσικής εκφράζονται δημιουργικά,

χρησιμοποιώντας τη φαντασία τους, την κριτική και δημιουργική τους σκέψη, ενώ ταυτόχρονα μπορούν να αντλήσουν πολλά στοιχεία για την προσωπικότητά τους και τον συναισθηματικό τους κόσμο. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά εξελίσσονται τόσο συναισθηματικά και διανοητικά όσο και κοινωνικά. Η Σ2 αναφέρει χαρακτηριστικά για την επιρροή της μουσικής στα παιδιά:

Μόνο θετική επιρροή έχω καταλάβει ότι φέρνει η μουσική μέσα στην τάξη. Αρχικά, ειδικά στην περίοδο της προσαρμογής τα παιδάκια με το που ακούνε κάποια γνωστά τραγουδάκια, μάλλον νιώθουν πιο οικείο το περιβάλλον ή νιώθουν ότι είναι κάτι που τα διασκεδάζει και αρχίζουν να ηρεμούν σιγά σιγά. Και πόσο μάλλον μέσω της μουσικοκινητικής που χρησιμοποιούμε.

Τη θετική επιρροή της μουσικής αναδεικνύει με πολύ χαρακτηριστικό τρόπο και η Σ3, η οποία και θ' αναφέρει:

Σαφέστατα η μουσική επηρεάζει τα παιδιά. Το διαπιστώνουμε καθημερινά με την ενασχόληση τους μέσα στον Παιδικό Σταθμό. Προσφέρει συγκέντρωση, πειθαρχία σωματική και νοητική, συνεργασία, ομαδικότητα, εμπιστοσύνη, έλεγχο και συντονισμό κινήσεων, οφέλη στην παραγωγή λόγου, στην αντίληψη, στη μνήμη.

Παρόμοιες αντιλήψεις εξέφρασαν όλες οι εκπαιδευτικοί, με κάποιες να θεμελιώνουν τις θέσεις τους και με πραγματικά περιστατικά από τη δουλειά τους. Συγκεκριμένα, η Σ6 αναφέρει:

Φυσικά και κυρίως θετική επιρροή θα έλεγα καθώς αρνητική μέσα από την μουσική δεν μου έχει τύχει δηλαδή εμένα προσωπικά. Κάποια θετική επιρροή που μου έρχεται τώρα στο μυαλό είναι ένα παιδάκι με ΔΕΠΥ το οποίο στην αρχή δεν μπορούσε να ενταχθεί στο τμήμα πολύ εύκολα, οπότε όταν μίλησα με τη μαμά του μου είπε ότι λατρεύει την ήρεμη μουσική. Από την ημέρα που έβαλα χαλαρωτική μουσική ήταν ένα άλλο παιδί. Ήταν λες και εγκλιματίστηκε κατευθείαν μέσα στη τάξη. Λες και δεν ήταν οι πρώτες μέρες στον παιδικό.

Πραγματικό περιστατικό κατέθεσε και η Σ7, η οποία μας ανέφερε:

Ναι έχω αντιληφθεί κυρίως θετική κι όχι αρνητική (ενν. επιρροή της

μουσικής). Παίζει μεγάλο ρόλο στην ψυχολογία των παιδιών για παράδειγμα είχε έρθει ένα παιδάκι στην τάξη μου και έκλαιγε συνέχεια οπότε κάποια στιγμή που του έβαλα ένα αγαπημένο του παιδικό τραγούδι σταμάτησε το κλάμα. Από τότε ήξερα ότι οπότε του έβαζε μουσική θα σταματούσε το κλάμα του και ίσα-ίσα διασκεδάζε μαζί με τα άλλα παιδάκια που ερχόντουσαν να χορέψουμε όλοι μαζί ,οπότε έκανε έτσι πιο εύκολα φιλίες με τα άλλα παιδάκια.

Με παρόμοιο τρόπο παρουσίασε και η Σ6 τη θετική επιρροή της μουσικής, η οποία και εκείνη με τη σειρά της ανέφερε ένα πραγματικό περιστατικό:

Κάποια θετική επιρροή που μου έρχεται τώρα στο μυαλό είναι ένα παιδάκι με ΔΕΠΥ το οποίο στην αρχή δεν μπορούσε να ενταχθεί στο τμήμα πολύ εύκολα, οπότε όταν μίλησα με τη μαμά του μου είπε ότι λατρεύει την ήρεμη μουσική. Από την ημέρα που έβαλα χαλαρωτική μουσική ήταν ένα άλλο παιδί. Ήταν λες και εγκλιματίστηκε κατευθείαν μέσα στη τάξη. Λες και δεν ήταν οι πρώτες μέρες στον παιδικό.

Η Σ9 αναδεικνύει πιστεύει ότι η μουσική συμβάλλει και στην αποτελεσματικότερη κοινωνικοποίηση του παιδιού:

Ναι έχω αντιληφθεί θετική επιρροή από την μουσική μέσα στην τάξη. Βλέπω ότι ενώνει τα παιδιά και τα κάνει να είναι πιο ελεύθερα το ένα με το άλλο. Παρατηρώ ότι έχουνε πιο ευχέρεια κινήσεων, ότι αισθάνονται ελεύθερα με τη μουσική και τα βοηθάνε στην κοινωνικοποίηση μεταξύ τους.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι όλες οι συνεντευξιαζόμενες πιστεύουν απόλυτα στη θετική επιρροή της μουσικής στα παιδιά τόσο στην κινητική και στη νοητική ανάπτυξη των παιδιών όσο και στην κοινωνικοποίησή τους.

4.2.2 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τη θέση της μουσικής αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση

Το επόμενο ζήτημα του πρώτου θεματικού άξονα που αναλύθηκε αφορά τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τη θέση της μουσικής αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση. Όλες ανεξαρτήτως οι συνεντευξιαζόμενες πιστεύουν ακράδαντα στα

οφέλη που προσφέρει η μουσική στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς και στο πόσο τους βοηθάει στην καθημερινή δουλειά με τα παιδιά. Επίσης, είναι πολύ σημαντικό ν' αναφερθεί ότι μέσα από τις συνεντεύξεις αναδείχθηκε ότι η μουσική είναι αναπόσπαστο κομμάτι του καθημερινού προγράμματος τόσο στα νηπιαγωγεία όσο και στους παιδικούς σταθμούς.

Η Σ1 αναφέρει χαρακτηριστικά για τη συμβολή της μουσικής στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς:

[Η μουσική στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς] πιστεύω ότι είναι θετική, γιατί βοηθάει πάρα πολύ τα παιδιά και στην ανάπτυξή τους και στη συμπεριφορά τους.

Παράλληλα, πιστεύει ότι η μουσική έχει θετικό αντίκτυπο στην κινητική εξέλιξη των παιδιών, αιτιολογώντας με παραδείγματα από την καθημερινότητα στον παιδικό σταθμό, καθώς:

Μέσα από τη μουσική κάποια παιδιά αρχίζουν να περπατάνε, να μπουσουλάνε, κινούνται, άλλα μπορούν να πάρουν μαρκαδόρο και να γράψουν.

Τη σημαντικότητα της μουσικής στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς υπογραμμίζει και η Σ2, η οποία αναφέρει χαρακτηριστικά:

Θεωρώ ότι η μουσική πρέπει να υπάρχει και ιδιαίτερα σ' έναν Παιδικό Σταθμό, και στο Νηπιαγωγείο αντίστοιχα. Στα τμήματα του Παιδικού Σταθμού καλό είναι να υπάρχει αρκετή ώρα μουσική, γιατί αρέσει στα παιδάκια. Είναι και μικρά σε ηλικία και θεωρώ ότι τα χαλαρώνει, ότι νιώθουν ωραία, ότι τα διασκεδάζει και περνάει ευχάριστα ένα μεγάλο μέρος της μέρας.

Παράλληλα, αναφέρει ότι η μουσική επηρεάζει και τη νοητική και την κινητική εξέλιξη των παιδιών, το οποίο και το τεκμηριώνει μέσα από παραδείγματα από την καθημερινή ζωή λέγοντας ότι:

Στην κινητική, μπορούμε να κάνουμε κάποια χορευτικά και τα παιδάκια θα μιμηθούν τις κινήσεις. Αλλά αυτό θεωρώ ότι είναι και στη νοητική, γιατί αντιλαμβάνονται εκείνη τη στιγμή ότι πρέπει να

μιμηθούν την κίνηση και προσπαθούν να την κάνουν.

Με παρόμοιο τρόπο αντιμετωπίζει τη μουσική και η Σ3, η οποία και αναφέρει:

Η μουσική στους Παιδικούς Σταθμούς πιστεύω ότι αποτελεί αναπόσπαστο και κύριο κομμάτι της ζωής μέσα στο χώρο αυτό με κύριο στόχο για την πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού.

Η Σ4 για το ίδιο θέμα πιστεύει ότι η μουσική είναι αναγκαίο μάθημα για όλες τις ηλικίες και πολύ περισσότερο για τα παιδιά του παιδικού σταθμού και του νηπιαγωγείου και επηρεάζει θετικά τόσο τη νοητική όσο και την κινητική εξέλιξη των παιδιών. Αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής των νηπιαγωγείων και των παιδικών σταθμών θεωρεί τη μουσική και η Σ5, η οποία ανέφερε χαρακτηριστικά:

[Η μουσική] θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ σημαντική και στους παιδικούς σταθμούς και στο νηπιαγωγείο, γιατί πάρα πολλές δραστηριότητες περνάνε μέσα από τη μουσική. Για πολλά θέματα χρησιμοποιούμε τη μουσική είτε ως κινητήρια δύναμη είτε ως άκουσμα. Για παράδειγμα, για την 25η Μαρτίου δεν μπορείς να κάνεις γιορτή χωρίς μουσική.

Επίσης, πιστεύει στον θετικό αντίκτυπο της μουσικής σε πολύ μεγάλο βαθμό στην κινητική ανάπτυξη, αλλά και στη νοητική ανάπτυξη των παιδιών, εφόσον:

Η εκμάθηση ενός τραγουδιού βοηθάει πάρα πολύ στο λεξιλόγιο που θ' αποκτήσει, όπως και στην άσκηση της μνήμης του παιδιού.

Για τη Σ6 η μουσική είναι απαραίτητη στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς και δεν μπορεί να φανταστεί ένα σχολείο χωρίς μουσική και πιστεύει απόλυτα στην επιρροή της μουσικής στην κινητική και νοητική ανάπτυξη του παιδιού, αφού:

Τα τραγούδια που επιλέγονται συνδυάζουν κίνηση και πολλές φορές πρέπει να σκεφτούν τα παιδιά πριν κάνουν την οποιαδήποτε χορευτική κίνηση. Για παράδειγμα το «χαρωπά τα δυο μου χέρια τα χτυπά» που συνδυάζουν την αντίληψη με την κίνηση, το κεφάλι ώμοι, γόνατα και δάχτυλα.

Η μουσική είναι απολύτως απαραίτητη στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς και για τη Σ7, η οποία βλέπει καθημερινά τα οφέλη της μουσικής στην κινητική και

νοητική ανάπτυξη των παιδιών:

[Η μουσική] έχει θετικό αντίκτυπο στην κινητική και την νοητική εξέλιξη των παιδιών για παράδειγμα υπάρχουν πολλά τραγουδάκια που συνδυάζουν την γνώση του ρυθμού με μουσική και τραγουδάκια τα οποία μπορούν να μάθουν συνήθειες, καιρικά φαινόμενα και άλλα πολλά ερεθίσματα που έχουμε στην καθημερινότητα. Για παράδειγμα, όταν θέλουμε να μιλήσουμε για τις εποχές, δηλαδή ένα project για τα καιρικά φαινόμενα όπως το σύννεφο, υπάρχουν τραγούδια για τα σύννεφα, για τον ήλιο και τη βροχή. Όταν ήθελα να μάθουν τις ρουτίνες τις πρωινές... ας πούμε τι πρέπει να κάνουνε βήμα βήμα... τραγουδούσαμε ένα τραγουδάκι το οποίο έλεγε ακριβώς μέσα τι κάνουμε όταν σηκωθούμε απ' το κρεβάτι μέχρι και την ώρα που θα πάμε να φάμε. Αυτό με την επανάληψη αποτυπωνόταν κατευθείαν στο μυαλό του παιδιού με πολύ θετικό τρόπο.

Τις ίδιες απόψεις για τη σημαντικότητα της μουσικής στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς εκφράζουν και οι Σ8, Σ9 και Σ10, οι οποίες θεωρούν απαραίτητη την παρουσία της μουσικής μέσα στην τάξη και βλέπουν τη μεγάλη θετική επιρροή της μουσικής τόσο στην κινητική όσο και τη νοητική ανάπτυξη των παιδιών κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους μέσα από τις εκάστοτε δραστηριότητες:

Σ9: Φυσικά και πάρα πολλά μαθήματα που κάνω στα παιδιά, τους τα περνάω μέσω της μουσικής είτε είναι κινητικά, είτε νοητικά που κάποιες φορές αυτά τα δύο μαζί συνδυάζονται! Πολλά τραγουδάκια είναι εκπαιδευτικά από την αλφαβήτα μέχρι και τους αριθμούς οπότε εκεί σίγουρα έχουμε νοητική εξέλιξη των παιδιών. Επίσης γίνεται και κινητική γιατί χοροπηδάμε, κάνουμε σχήματα. Για παράδειγμα μπορεί να είναι δέκα παιδάκια και να τραγουδάμε τον αριθμό πέντε, οπότε να χωριστούμε σε δύο ομάδες των πέντε ατόμων και να προσπαθούν να σχηματίσουν τον αριθμό πέντε.

Σ10: Κινητική και νοητική εξέλιξη βλέπω στα παιδιά μιλώντας πάντα για τη μουσική, αφού μαθαίνουνε πολύ πιο άμεσα τις εντολές και τις ρουτίνες που χρειάζεται να κάνουνε σε καθημερινή βάση ακόμη και τα πιο βασικά και απλά πράγματα που μπορούμε να κάνουμε καθημερινά,

όπως το πλύσιμο των χεριών μέχρι και το πως θα περάσουμε τον δρόμο.

4.2.3 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τα μέσα που χρησιμοποιούν για τη μουσική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση

Το επόμενο ζήτημα του πρώτου θεματικού άξονα που αναλύθηκε αφορά τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τα μέσα που χρησιμοποιούν για τη μουσική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση. Οι απαντήσεις των περισσότερων συνεντευξιζόμενων αναδεικνύουν τη χρήση πολλών και διαφορετικών μέσων και δραστηριοτήτων που χρησιμοποιούν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και τα οποία έχουν ως κεντρικό άξονά τους σ' έναν μεγάλο βαθμό, τη μουσικοκινητική αγωγή.

Η Σ1 αναφέρει χαρακτηριστικά ότι υπάρχει πάντα μουσική εν ώρα διδασκαλίας και συγκεκριμένα χαλαρωτική μουσική, ιδιαίτερα όταν χρειάζεται να αποφορτιστούν και να χαλαρώσουν τα παιδιά. Επίσης, η ίδια επιλέγει μουσικοκινητικά παιχνίδια και μουσικά βιβλία και βιβλία με ήχους.

Σ1: Παίζουμε μουσικοκινητικά παιχνίδια, όπως μουσικές καρτέκλες, χορό, γυμναστική με χορό, όπου ανάλογα με τη μουσική κάνουν και τις αντίστοιχες κινήσεις. Διαβάζουμε και μουσικά βιβλία και βιβλία με ήχους. Ανάλογα με την ηλικία των παιδιών έχουμε και τα αντίστοιχα μουσικά βιβλία. Έτσι μπορούν να μάθουν και τα μουσικά όργανα μέσα από τα μουσικά βιβλία.

Η μουσική και οι μουσικές δραστηριότητες αποτελούν απαραίτητο κομμάτι της διδασκαλίας και για τη Σ2. Η μουσική χρησιμοποιείται και για την επίτευξη διαφόρων εκπαιδευτικών στόχων αλλά και για τη χαλάρωση των παιδιών κατά τη διάρκεια της μέρας.

Καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας υπάρχει μία χαλαρωτική μουσική να παίζει. Κάνουμε και μουσικές δραστηριότητες. Έχουμε κάποια μουσικά όργανα στο σχολείο που μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε. Κάνουμε μουσικοκινητικά παιχνίδια. Κάνουμε μουσική στα πλαίσια του μαθήματος. Δηλαδή, σε σχέση με το θέμα που έχουμε μέσα στη μέρα, βάζουμε και τα ανάλογα τραγουδάκια, για τους μήνες, για τις εποχές, για τις μέρες... Ακούμε και παιδικά τραγουδάκια, αλλά

βάζουμε και χαλαρωτική μουσική και κλασική. Κλασική βάζουμε κατά τη διάρκεια του φαγητού και χαλαρωτική κατά τη διάρκεια π.χ. την ώρα που διαβάζουμε ένα παραμύθι, ν' ακούγεται στο πίσω μέρος.

Επίσης, η Σ2 επιλέγει μουσικοκινητικές δραστηριότητες για τα παιδιά, βιβλία με ήχους και θεωρεί τα τραγούδια άκρως αξιοποιήσιμα και με πολλά οφέλη για τα παιδιά, τα οποία πολλές φορές εξυπηρετούν αντίστοιχους εκπαιδευτικούς στόχους που έχουν τεθεί (εκμάθηση των ημερών, των μηνών, των χρωμάτων κ.λπ.)

Κάνουμε μουσικοκινητική πάρα πολύ. Για παράδειγμά κάνουμε για τα μέρη του σώματος και κάνουμε τα αντίστοιχα τραγουδάκια, όπως το «κεφάλι, ώμοι, γόνατα και δάχτυλα» ή μπορούμε να κάνουμε και χορευτικές κινήσεις, να δείχνουμε στα παιδάκια και να κάνουν το ίδιο.

[Από μουσικά βιβλία] έχουμε διαβάσει το «ο Ρένος και ο Μότσαρτ» και έχουμε και κάποια άλλα παραμυθάκια τα οποία τα χρησιμοποιούμε, για να μπορούν να κάθονται στα θρανία και να παίρνει το καθένα το δικό του και να πατάνε για ν' ακούνε τους ήχους, ειδικά στις πιο μικρές ηλικίες.

Η Σ3 επιλέγει τη μουσική καθ' όλη τη διάρκεια της παραμονής των παιδιών στον Παιδικό Σταθμό και προσαρμόζει την επιλογή των τραγουδιών στην εκάστοτε θεματολογία και στοχοθεσία που έχει τεθεί.

Στον Παιδικό Σταθμό που εργάζομαι προσπαθούμε να έχουμε μουσική καθ' όλη τη διάρκεια της παραμονής των παιδιών – από το πρωί κατά την προσέλευση τους και το ελεύθερο παιχνίδι τους, κατά την ώρα της σίτισης, του παραμυθιού, στην ψυχοκινητική τους κ.λπ. και ανάλογα κάθε φορά με το πρόγραμμα που υλοποιείται.

Τα ακούσματά μας είναι σαφώς παιδικά τραγούδια, πολλά ορχηστρικά, αλλά και τραγούδια «ενηλίκων» που ταιριάζουν με τη θεματολογία μας. Για παράδειγμα, στις καθημερινές μας πρωινές καλημέρες και συζητήσεις για τον καιρό με τον μικρό μας μετεωρολόγο θα ακούσουμε τη «συννεφούλα» του Σαββόπουλου, το «φύσα αεράκι» του Ξυλούρη, το «βροχή μου» –Θηβαίος, Ήλιος ο Ηλιάτορας κ.λπ.

Παράλληλα, παρατηρούμε ότι επιλέγει ένα πλήθος δραστηριοτήτων που

συνδυάζουν την κίνηση με τη μουσική, ενώ έχουν δημιουργήσει στον Παιδικό Σταθμό και δανειστική βιβλιοθήκη, προκειμένου τα παιδιά να αξιοποιούν τα μουσικά βιβλία και στο σπίτι τους, αφού τα παιδιά έχουν επιδείξει μεγάλο ενδιαφέρον στα βιβλία αυτά.

Γίνονται δραστηριότητες με μουσική και κίνηση και ενδεικτικά σας αναφέρω τις παρακάτω: το μαντηλάκι, αλάτι ψιλό αλάτι χοντρό, τα αγαλματάκια, όργανα και ηχοχρώματα, μουσικοκινητικά παιχνίδια με χαρτοπετσέτα, με σακουλάκια, με μπάλες... και πολλά άλλα.

Στα παιδιά αρέσουν πολύ τα βιβλία με ήχους ή με μουσική, οπότε, ναι, επιλέγω κι επιλέγουν πολλές φορές να διαβάσουμε αυτού του είδους τα βιβλία. Επίσης, επειδή έχουμε στο παιδικό σταθμό μας και δανειστική βιβλιοθήκη τα παιδιά μπορούν να δανείζοντα και για το σπίτι βιβλία για τη μουσική και εκεί διαπιστώνουμε από τις επιλογές τους ότι τους κεντρίζουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον.

Για τη Σ4 η μουσική αποτελεί ένα απολύτως βοηθητικό εργαλείο για την εκπαιδευτική διαδικασία. Καθημερινά εντάσσει τη μουσικοκινητική αγωγή στο παιδαγωγικό της πρόγραμμα ως μέσο έκφρασης, χαράς και επικοινωνίας με τα παιδιά, αναφέροντας ότι:

Καθημερινά η μουσική αποτελεί βοηθητικό εργαλείο στην εκπαιδευτική μας διαδικασία. Υπάρχει η ώρα της μουσικής, υπάρχει η γωνιά της μουσικής, υπάρχει η μέρα μουσικής αλλά μπορεί να γίνει και κάποιο πρότζεκτ αφιερωμένο στην μουσική τέχνη μέσα στη σχολική χρονιά. Η μουσική ωστόσο μπορεί να προσαρμοστεί στην ρουτίνα του Παιδικού Σταθμού όλες τις ώρες εφόσον το επιθυμούμε, την ώρα του φαγητού, την ώρα των εικαστικών, τη μέρα που γιορτάζουμε τα γενέθλια ενός φίλου μας ή την μέρα που γιορτάζουμε μια εθνική επέτειο, μπορεί να συνοδεύσει μια παρουσίαση μας, μια έκθεση των παιδιών, μια εκδήλωση ή μία εξόρμηση μας κ.λ.π.

Η Σ5 θεωρεί πως η μουσικοκινητική αγωγή αποτελεί έναν από τους πρώτους και βασικούς στόχους του σχολείου και χρησιμοποιεί διάφορες δραστηριότητες που έχουν ως βάση τους τη μουσικοκινητική αγωγή:

Για παράδειγμα μπορεί να κινηθούμε με βάση τη μουσική. Αργά,

γρήγορα ή σταμάτημα. Μπορεί να χορεύουμε με τη μουσική και να δούμε την παύση, όταν σταματάει η μουσική μένουμε ακίνητοι σαν αγάλματα. Άλλη δράση θα είναι να μάθουμε κάποιο τέμπο με μουσικά όργανα. Να μάθουμε τέταρτα, όγδοα, να παίζουμε με μουσικά όργανα ένα τραγούδι. Άλλη δραστηριότητα είναι μία ομάδα να κάνει χορωδία και μία άλλη να κάνει τον ρυθμό. Διάφορες δράσεις και από τους στόχους του ΔΕΠΠΣ. Με την παράδοση, τη μουσική κ.λπ.

Επίσης, η ίδια αναφέρει ότι η μουσική είναι βασικό μέσο στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία των παιδιών, όπως κατά τη διάρκεια του φαγητού ή μετά από μία έντονη δραστηριότητα για να χαλαρώσουν τα παιδιά και ως προς την επιλογή των τραγουδιών παρατηρεί ότι υπάρχει μία διαφοροποίηση ως προς την επιλογή τους συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια, καθώς:

Τα παιδικά τραγούδια τα τελευταία χρόνια, για να είμαι ειλικρινής, δεν «τραβάνε» και πάρα πολύ. Θα πούμε κάποια, αλλά επειδή τα παιδάκια έχουν πια πολύ διαφορετικά ακούσματα στη ζωή τους, στην ηλικία του νηπιαγωγείου μάλλον ενδιαφέρονται για πιο «μεγαλίστικα» τραγούδια και όχι για το «χαρωπά τα δυο μου χέρια τα χτυπώ». Δηλαδή, μπορεί να μιλάμε για τον Οδυσσέα Ελύτη και να τους βάλω το «τρελοβάπορο» και να τους αρέσει πιο πολύ. Ή η παράδοση είναι αυτή που τους αρέσει πιο πολύ. Όπως στις γιορτές που βάζουμε τραγούδια και τους αρέσουν πολύ. Έχουν άλλα ακούσματα πια. Τα πολύ παιδικά τραγούδια μόνο ως μουσικοκινητική, όχι για να τα μάθουν.

Η μουσική αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της σχολικής ζωής και για τη Σ6, η οποία χρησιμοποιεί τη μουσική καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας μέσω μουσικοκινητικών δραστηριοτήτων (όπως το τραγούδι «δε ραμ σαμ σαμ»), αλλά και με παιδικά τραγούδια, με βιβλία με ήχους και με μουσικά όργανα:

Κάθε μέρα τα χρησιμοποιούμε. Τα παιδιά ξετρελαίνονται με τις μαράκες μπορούμε ακόμη, να παίζουμε παιχνίδια τα οποία με το που σταματήσω να παίζω την μαράκα να πρέπει να μείνουν ακίνητα μέχρι να ξανά χτυπήσω τη μαράκα, για να συνεχίσουν να χορεύουν είναι πραγματικά πάρα πολύ διασκεδαστικό και αστείο παιχνίδι!

Η Σ7 ανέφερε πως στον χώρο που εργάζεται υπάρχει μουσική καθ' όλη τη

διάρκεια της ημέρας, από το πρωί μέχρι την ώρα που φεύγουν τα παιδιά από τον παιδικό σταθμό, ενώ αξιοποιεί σε πολύ μεγάλο βαθμό δραστηριότητες που συνδυάζουν μουσική και κίνηση:

Κάνουμε πολλά διαδραστικά για να μαθαίνουνε μέσω της μουσικής και της κίνησης να εξελίσσονται κινητικά και νοητικά. Για παράδειγμα «Χαρωπά τα δυο μου χέρια τα χτυπάω» μαθαίνουν να συνδυάζουν τον ρυθμό, την κίνηση και την αντίληψή τους.

Παρόμοιες δραστηριότητες και παρόμοια μέσα ως προς τη μουσική αγωγή παρατηρούμε να επιλέγουν οι Σ8, Σ9 και Σ10. Συγκεκριμένα, η Σ8 επιλέγει κυρίως την ύπαρξη χαλαρής μουσικής καθ' όλη τη διάρκεια της μέρας πλην των στιγμών που τα παιδιά θα ασχοληθούν με μουσικοκινητικές δραστηριότητες και με τραγούδια που συνδυάζουν την κίνηση και τη μουσική. Η Σ9 χρησιμοποιεί όλη τη μέρα μουσική κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής πράξης και αξιοποιεί και τα θεατρικά σενάρια, για την επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων που θέτει:

Με τη μουσική που βάζω στα παιδάκια (από αυτά τα δύο συγκροτήματα που σας είπα) δεν υπάρχει περίπτωση να μην χορέψουμε ή να μην κάνουμε με φαντασία μας κάποια θεατρικά σενάρια όπως το να τους βάλω μουσική από κάποιο δάσος και να του πω ότι βρισκόμαστε σε ένα δάσος αυτή τη στιγμή και πρέπει να περάσουμε κάτω που πυκνά φύλλα και να πηδήξουμε το ποταμάκι . Οπότε τα παιδιά μπαίνουν σε μία σειρά και πίστεψέ με είναι πάρα πολύ διασκεδαστικό γιατί η φαντασία των παιδιών εκείνη τη στιγμή πραγματικά είναι στο καλύτερο σημείο της. Πολλά παιδάκια μάλιστα έτσι όπως προσπαθούν να περάσουν το ποταμάκι πηδώντας από τη μία πιθανή πετρούλα στην άλλη, μπορεί να περπατήσουν και να πουν ότι «ωχ βράχηκα»,

Επιπλέον, επιλέγει τη χρήση πολλών βιβλίων για την εκπαιδευτική πράξη:

Διαβάζουμε πάρα πολλά βιβλία στην καθημερινότητά μας. Με ήχους βιβλία σίγουρα θα διαβάσουμε για παράδειγμα αν είναι τα ζωάκια της φάρμας που δίπλα το κάθε βιβλίο έχει και τους ήχους ας πούμε πως κάνει μία αγελάδα ή ένα σκυλάκι. Από μουσικά βιβλία έχουμε μόνο ένα το οποίο δείχνει εικόνες από μουσικά όργανα το οποίο τυχαίνει να

έχει και ήχους όπως για παράδειγμα έχει μία τρομπέτα και δίπλα έχει ένα κυκλάκι που χωράει μέσα το δαχτυλάκι του παιδιού και πατάει το κουμπάκι και ακούγεται ο ήχος της ή μία φλογέρα το ίδιο πάλι είχε κυκλάκι δίπλα το οποίο πατάς και ακούγεται ο ήχος της φλογέρας ή της κιθάρας ανάλογα σε ποια σελίδα βρίσκεται.

Τέλος, η Σ10 επιλέγει τα παιδικά τραγούδια, τα οποία και αξιοποιεί κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής πράξης και επιλέγει σε μεγάλο βαθμό τα παραμύθια και τα βιβλία με ήχους ζώων ή μέσων μεταφοράς:

Ναι, κάθε μέρα διαβάζουμε παραμύθια. Μουσικά βιβλία αν με ρωτάτε έχουμε βιβλία με ήχους ζώων ή μέσων μεταφοράς. Δίπλα το κάθε αυτοκινητάκι ή λεωφορείο ή σε κάποιο ζωάκι υπάρχει ένα κουμπί το οποίο κάνει τον αντίστοιχο ήχο. Από κει και έπειτα για μουσικά βιβλία που να μιλάνε μέσα για νότες ή κάποιο μουσικό όργανο υπάρχουνε πάλι με ήχους, δηλαδή να έχει ένα βιβλίο μέσα κάποια μουσικά όργανα, όπως το πιάνο ή τρομπέτα, το ακορντεόν και δίπλα να πατάς το εικονίδιο και να ακούγεται ο ήχος του καθενός οργάνου.

4.2.4 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τα Προγράμματα Σπουδών

Ο άξονας αυτός περιλαμβάνει ερωτήσεις που διερευνούν απόψεις των εκπαιδευτικών της προσχολικής ζωής για τα Προγράμματα Σπουδών στα Νηπιαγωγεία και τους Παιδικούς Σταθμούς. Προσπαθεί να διερευνήσει ποια πιστεύουν ότι είναι η συμβολή των Προγραμμάτων Σπουδών στη διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική εκπαίδευση. Οι ερωτήσεις που περιλάμβανε έρχονται να απαντήσουν στον δεύτερο θεματικό άξονα.

Μέσα από τις απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων παρατηρήσαμε ότι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε Παιδικούς Σταθμούς δεν ακολουθούν κάποιο επίσημο Πρόγραμμα Σπουδών και έτσι δημιουργούν το δικό τους πλάνο και τα δικά τους εργαλεία, σύμφωνα με τους στόχους που θέτουν. Παράλληλα, αξιοποιούν γνώσεις και εργαλεία από τις σπουδές τους. Οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε Νηπιαγωγεία έχουν επίσημα Προγράμματα Σπουδών, τα οποία και αποτελούν γι' αυτές έναν σημαντικό οδοδείκτη και μία καλή βάση στο πως θα δομήσουν το καθημερινό τους πλάνο. Στην πλειονότητά τους, όμως, δε θεωρούν πως τα Προγράμματα Σπουδών είναι επαρκή ως

προς τον ρόλο που έχουν.

Η Σ1 ως εκπαιδευτικός σε Παιδικό Σταθμό δεν συμβουλευεται κάποιο Πρόγραμμα Σπουδών. Συμβουλευεται και αφογκράζεται τη διάθεση και τις ανάγκες των παιδιών και τις εκάστοτε συνθήκες που υπάρχουν, καθώς, επίσης, θεωρεί ότι ενώ είναι βοηθητικά για την εκπαιδευτική πράξη, δεν είναι απολύτως επαρκή.

Η Σ2, ως εκπαιδευτικός και εκείνη σε Παιδικό Σταθμό, ακολουθεί το Πρόγραμμα Σπουδών που είχε διδαχθεί κατά τη διάρκεια των σπουδών της και το δουλεύει σαν ένα project κάθε φορά:

Το Πρόγραμμα Σπουδών που ακολουθώ είναι το πρόγραμμα που μάθαμε στη σχολή που είναι ο κύκλος, που παίρνουμε ένα θέμα κάθε βδομάδα και θα κάνουμε την αντίστοιχη ζωγραφιά, την αντίστοιχη μουσική δραστηριότητα, το αντίστοιχο παραμύθι. Π.χ. για το φθινόπωρο. Θα πάρουμε όλες τις παραμέτρους και ανάλογα με αυτό θα κάνουμε τον κύκλο.

Τις ίδιες απόψεις εκφράζουν η Σ3 και η Σ4 ως προς το περιεχόμενο και τη χρήση των Προγραμμάτων Σπουδών.

Σ3: Στον Παιδικό Σταθμό δεν υπάρχει συγκεκριμένο πλάνο σπουδών για την ανάπτυξη της μουσικής παιδείας των παιδιών. Προσπαθώ να σχεδιάζω, να προγραμματίζω και να υλοποιώ το δικό μου πλάνο άλλοτε ως συγκεκριμένο πλάνο εβδομαδιαίο –μηνιαίο-ετήσιο για την ώρα της μουσικής και άλλοτε ενσωματωμένο στην θεματολογία και στις δράσεις.

Σ4: Οι Παιδικό Σταθμοί δεν έχουν κάποιο επίσημο Πρόγραμμα Σπουδών. Ως εκ τούτου, δεν συμβουλεύομαι κάποιο Πρόγραμμα Σπουδών. Το πρόγραμμα της μουσικής προτείνεται από προσωπική πρωτοβουλία και κάθε φορά ο τρόπος που παρουσιάζεται στα παιδιά είναι διαφορετικός, δημιουργικός και καινοτόμος.

Ως προς τη συμβολή των Προγραμμάτων Σπουδών στην εκπαιδευτική πράξη παρατηρούμε ότι η Σ3 πιστεύει ότι λειτουργούν περισσότερο ως έναυσμα και αφορμή για τη δουλειά του εκπαιδευτικού, ενώ η Σ4 πιστεύει ότι λειτουργούν αρκετά περιοριστικά στην εκπαιδευτική πράξη και εμποδίζουν την αυτενέργεια του

εκπαιδευτικού.

Σ3: Τα Προγράμματα Σπουδών σαφώς είναι βοηθητικά από τη στιγμή που χρησιμοποιούνται ως έναυσμα και πρώτη ενεργοποίηση για την παιδαγωγό αφήνοντάς της περιθώρια δημιουργικότητας και όχι να χρησιμοποιούνται απλά ως εκτελεστικές δραστηριότητες.

Σ4: Τα προγράμματα μουσικής θεωρώ ότι είναι περιοριστικά και δεν αφήνουν τη φαντασία και την πρωτοβουλία του εκπαιδευτικού να φτιάξει το δικό του εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Η Σ5, ως νηπιαγωγός, αναφέρει πως υπάρχει Πρόγραμμα Σπουδών στο Νηπιαγωγείο και πως εκείνη το ακολουθεί:

Ναι, σαφώς και υπάρχει κάποιο πλάνο στο μυαλό, με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών και όλα αυτά τα οποία λέει εκεί μέσα και με βάση αυτό προσδιορίζονται οι δραστηριότητες. Βέβαια, τη μουσική δεν τη χρησιμοποιούμε μόνο ως στόχους μέσα στην τάξη που έχει το Πρόγραμμα Σπουδών. Θα χρησιμοποιηθεί σε πάρα πολλές δραστηριότητες. Ας πούμε, μπορεί να κάνουμε ένα μουσικό παιχνίδι, χωρίς να είναι στόχος η μουσική.

Επίσης, θεωρεί πως είναι βοηθητικά για την εκπαιδευτική πράξη, αν και κάποιες φορές πιστεύει ότι είναι ανεφάρμοστα και όχι επαρκή, γιατί ζητάνε πράγματα τα οποία δεν μπορούν να εφαρμοστούν στη διδακτική πράξη.

Επαρκή, όχι, δεν τα θεωρώ. Κάποια θεωρώ ότι είναι και υπερβολικά. Ίσως όχι για τη μουσική, γι' άλλους τομείς. Σαφώς και τα ακολουθώ και τα συμβουλευόμαι, αλλά από την άλλη θα οργανώσω και δικό μου υλικό και δραστηριότητες που θα κινήσουν και το δικό μου ενδιαφέρον και των παιδιών κυρίως. Που μπορεί να μην καλύπτουν στόχους που είναι μέσα στο Πρόγραμμα.

Για τη Σ6, τα Προγράμματα Σπουδών είναι απολύτως κατατοπιστικά και επαρκή και τα θεωρεί ως τον βασικό οδοδείκτη κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής πράξης.

Είναι βοηθητικά και πολύ κατατοπιστικά. Βοηθούν στο να δημιουργήσεις μία καθημερινότητα με μία σειρά, βήμα βήμα. Δεν

μπορείς ας πούμε να ξεκινήσεις από ένα τυχαίο γράμμα της ΑΒ πρέπει να έχει μία σειρά το πρόγραμμα.

Την ίδια άποψη εκφράζει και η Σ7, η οποία με τη σειρά της πιστεύει στη θετική συμβολή και την επάρκεια του Προγράμματος Σπουδών και το προσαρμόζει στις ανάγκες του εκάστοτε παιδιού.

Ναι, θεωρώ ότι είναι βοηθητικά αρκετά τα Προγράμματα Σπουδών αλλά από κει και πέρα πάμε με βάση τα πρότζεκτ και το πως κυλάει η κάθε μέρα για παράδειγμα μπορεί να υπάρξει κάποιο ερέθισμα μες τη τάξη. Π.χ. να δούμε μια κάμπια και να πει ένα παιδάκι πως θέλει να τη σκοτώσει. Εκείνη τη στιγμή έχουμε αυτόματα ένα ερέθισμα το οποίο είναι εκτός προγράμματος αλλά είναι μία πολύ καλή αρχή για να ξεκινήσουμε να μιλάμε στο παιδί για τον κύκλο της ζωής της πεταλούδας και ότι δε μας πειράζει μία κάμπια. Μπορούμε να την βγάλουμε έξω στον κήπο να φάει τα φυλλαράκια της και όταν μεγαλώσει να γίνει μια όμορφη πεταλούδα και να την χαζεύουμε από μακριά.

Την απολύτως θετική συμβολή και επάρκεια για τα Προγράμματα Σπουδών εκφράζουν οι Σ8, Σ9 και Σ10. Οι ίδιες τα ακολουθούν σε πολύ μεγάλο βαθμό, προσαρμόζοντάς τα καταλλήλως στις εκάστοτε συνθήκες. Πιστεύουν ότι υπάρχει επάρκεια σ' αυτά σε πολύ μεγάλο βαθμό και οι προσθήκες που θα μπορούσαν να γίνουν σ' αυτά δεν είναι πολύ μεγάλες.

Σ8: Φυσικά και συμβουλευόμαι το Πρόγραμμα Σπουδών που μου έχουνε δώσει από το Υπουργείο και το πλάνο είναι να μάθουνε την αυτοεξυπηρέτηση σιγά-σιγά, βήμα βήμα... Να καταφέρουν να αντιληφθούν το τι κάνουμε το πρωί όταν ξυπνάμε, πώς τοποθετούμε τα καρεκλάκια μες την τάξη, ακόμη και πως μπορούμε να παίξουμε ένα ομαδικό παιχνίδι χωρίς να κλάψουμε άμα χάσουμε.

[..] είναι επαρκή και τα συμβουλευόμαι σχεδόν κάθε μέρα για να γνωρίζω τι πρέπει να κάνω σε καθημερινή βάση.

Σ9: Φυσικά και είναι πολύ βοηθητικά γιατί έτσι κρατάς μία ρουτίνα η οποία εξελίσσεται μέρα με τη μέρα. [...] Εγώ τα έχω πάντα εκτυπωμένα

κιάλας στην τάξη μου και τα συμβουλευόμαι ανά πάσα στιγμή.

Σ10: Ναι, φυσικά, και τα συμβουλευόμαι [τα Προγράμματα Σπουδών]. Σε κάθε τάξη του Παιδικού ή του Νηπιαγωγείου υπάρχουν Προγράμματα Σπουδών αναρτημένα στην κάθε τάξη ξεχωριστά ώστε να μην ξεφεύγουμε από το πιθανό πλάνο το οποίο είναι ρουτίνες της καθημερινότητας, πλύσιμο χεριών, μέχρι να μάθουν τα παιδάκια να αυτοεξυπηρετούνται και να γνωρίζουν τις βασικές έννοιες και πάει με βάση το ηλικιακό στάδιο.

4.2.5 Απόψεις των εκπαιδευτικών για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στο πλαίσιο της μουσικής αγωγής

Ο άξονας αυτός περιλαμβάνει ερωτήσεις που διερευνούν απόψεις των εκπαιδευτικών της προσχολικής ζωής για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στο πλαίσιο της μουσικής αγωγής και τις ελλείψεις που μπορεί να έχουν στη δουλειά τους. Προσπαθεί να διερευνήσει ποια πιστεύουν ότι είναι τα βασικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν καθημερινά και τι θα ήθελαν να βελτιώσουν. Οι ερωτήσεις που περιελάμβανε έρχονται να απαντήσουν στον τρίτο θεματικό άξονα.

Μέσα από τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων σ' αυτήν την ερώτηση αναδείχθηκε ότι η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίζουν κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης είναι οι ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή και στα υλικά που θα ήθελαν ν' αξιοποιήσουν.

Η Σ1 και η Σ2 καταθέτουν πως θα επιθυμούσαν να μπορούσαν τα παιδιά να έχουν πρόσβαση σε μουσικά όργανα και στην εκμάθησή τους.

Σ1: Θα ήθελα να υπάρχει στον τόπο που μένουμε μία αίθουσα να πηγαίνουν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, να μαθαίνουν κάποιο μουσικό όργανό ή μέσα από τα μουσικά όργανα να μαθαίνουν τα τραγούδια. Γενικότερα, θα μπορούσαν να γίνουν πολύ περισσότερα πράγματα αν είχαμε τα σωστά εργαλεία.

Σ2: Ιδανικά θα ήθελα να φέρουμε κάποια μουσικά όργανα. Ιδιαίτερα αν είχα και μεγαλύτερη εμπειρία με τα μουσικά όργανα ή τη μουσική θα μου άρεσε πάρα πολύ.

Η Σ4 θα επιθυμούσε να διαθέτει τα κατάλληλα εργαλεία, προκειμένου να είναι σε θέση να προσφέρει μουσικές βιωματικές εμπειρίες στα παιδιά, ενώ η Σ5 θα επιθυμούσε να γνωρίζει και εκείνη κάποιο μουσικό όργανο, προκειμένου να έρχονται τα παιδιά σε επαφή με τη μουσική με πιο άμεσο τρόπο.

Σ5: Η αλήθεια είναι πάντα μου άρεσε στην τάξη να έφερνα ένα μουσικό όργανο. Γιατί όταν είναι άμεση η επαφή με ένα μουσικό όργανο, το έχουμε δει όταν φέρνουμε μουσικούς σε εκδηλώσεις, είναι πιο μαγική. Όταν παίζεις εσύ και όχι όταν το ακούς από ένα κασετόφωνο κ.λπ. Θα ήθελα να γνωρίζω κάποιο μουσικό όργανο και να το χρησιμοποιώ σε δράσεις μέσα στην τάξη.

Η Σ6, από την άλλη μεριά, πιστεύει ότι στο κομμάτι της μουσικής αγωγής των παιδιών κάνει ό,τι καλύτερο μπορεί και δίνει όλα τα δυνατά ερεθίσματα και υλικά στα παιδιά.

Η Σ7 πιστεύει ότι η μουσική που αξιοποιείται στην καθημερινή διδακτική πράξη είναι απολύτως επαρκής για τους στόχους που θέτει για τα παιδιά, αλλά θα επιθυμούσε και εκείνη την ύπαρξη μουσικών οργάνων κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης.

Η αλήθεια είναι πως θα ήθελα να ξέρω κιθάρα πιάνο ώστε να μπορώ να κάνω πιο διαδραστική τη μουσική και το παιχνίδι στην τάξη. Πιστεύω ότι είναι τελείως διαφορετικό ερέθισμα το να έχεις ένα πραγματικό όργανο μπροστά στα παιδιά και να παίζεις τραγουδάκια από το να πατήσεις ένα κουμπί στο cd player ή από το λαπτοπ μας. Αποτυπώνεται η εμπειρία στο μυαλό ενός παιδιού τελείως διαφορετικά. Είναι απίστευτο το συναίσθημα και το δέσιμο που υπάρχει εκείνη τη στιγμή μεταξύ παιδαγωγού και παιδιών.

Τέλος, οι Σ8, Σ9 και Σ10 θεωρούν ότι η μουσική που αξιοποιούν στην καθημερινή τους διδασκαλία καλύπτουν τα παιδιά και τους προσφέρουν όλα εκείνα τα ερεθίσματα που χρειάζονται για να πετύχουν τόσο την κινητική όσο και τη νοητική ανάπτυξή τους.

5. Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων και των στάσεων των εκπαιδευτικών σε νηπιαγωγεία και παιδικούς σταθμούς του Ν. Ιωαννίνων σχετικά με την αξιοποίηση της μουσικής στη διδασκαλία.

Οι γενικότερες διαπιστώσεις στις οποίες καταλήγει η συγκεκριμένη έρευνα είναι ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν την αξία της μουσικής πολύ σημαντική και γι' αυτό την εμπλέκουν στο διδακτικό τους πλαίσιο. Πιστεύουν ότι η μουσική πρέπει να καταλαμβάνει ένα μεγάλο κομμάτι στη διδακτική πράξη, εφόσον προσφέρει πάρα πολλά οφέλη στα παιδιά. Πιστεύουν ακράδαντα ότι η μουσική συμβάλλει στην ολιστική ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και τη συνδέουν και με τη νοητική αλλά και την κινητική ανάπτυξη των μαθητών/τριών.

Καθημερινά χρησιμοποιούν πολλές και διαφορετικές δραστηριότητες, οι οποίες εμπεριέχουν τη μουσική ανάλογα με τη στοχοθεσία που υπάρχει κάθε φορά. Η μουσική επιλέγεται είτε για να μπορέσουν να θέσουν το παιδί σε μια πιο ήρεμη κατάσταση είτε για λόγους διασκέδασης είτε για να τα εμπλέξουν σε μουσικοκινητικές δραστηριότητες. Αυτές οι δραστηριότητες επιλέγονται προσεκτικά και αναμορφώνονται ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε παιδιού.

Οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν, επίσης, πολλαπλά και διαφορετικά μέσα, προκειμένου να εμπλουτίσουν τη διδακτική τους πράξη. Συγκεκριμένα, αξιοποιούν διαφορετικά μουσικοκινητικά παιχνίδια ανάλογα με το θέμα που θέλουν να ασχοληθούν κάθε φορά, όπως επίσης, χρησιμοποιούν πολλά μουσικά βιβλία και βιβλία με ήχους.

Παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε Παιδικούς Σταθμούς δεν ακολουθούν κάποιο συγκεκριμένο Πρόγραμμα Σπουδών, αλλά αξιοποιούν συνήθως υλικό που έχουν από τις προπτυχιακές σπουδές τους και αναλόγως με τις ανάγκες των παιδιών το προσαρμόζουν στην καθημερινή τους διδακτική πράξη. Από την άλλη μεριά, οι νηπιαγωγοί έχουν ένα επίσημο Πρόγραμμα Σπουδών, το οποίο και αξιοποιούν στη διδακτική τους πράξη. Οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι το Πρόγραμμα Σπουδών λειτουργεί βοηθητικά γι' αυτούς, γιατί τους προσφέρει έναν οδοδείκτη πάνω στον οποίο μπορούν να δομήσουν τη δική τους διδασκαλία. Επίσης, πιστεύουν ότι σε γενικές γραμμές τα Προγράμματα Σπουδών είναι επαρκή και δίνουν σαφείς οδηγίες.

Τέλος, ως προς τις δυσκολίες και τις ελλείψεις που έχουν οι εκπαιδευτικοί ως προς τη μουσική αγωγή αναδείχθηκε μέσα από τις απαντήσεις τους ότι η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίζουν κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης είναι οι ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή και στα υλικά που θα ήθελαν ν' αξιοποιήσουν και κυρίως η έλλειψη μουσικών οργάνων και η δυνατότητα εκμάθησης κάποιου μουσικού οργάνου από τα παιδιά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασίου, Α. (2019). *Η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη παιδιών ηλικίας 4-6 ετών*. [Αδημοσίευτη πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας].
- Ανδρούτσος, Π. (2004). *Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής*. Εκδόσεις Ορφέως.
- Ασπρούδη, Φ. & Ζότα, Λ. (2020). *Η μουσική αγωγή στον παιδικό σταθμό*. [Αδημοσίευτη πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων].
- Charpman, L. H. (1993). *Διδακτική της τέχνης. Προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική αγωγή*. (Μεταφ. Λαπούρτας Ανδρέας). Νεφέλη.
- Choksy, L., Abramson, R. M., Gillespie, A. E. & Woods, D. (1986). *Teaching music in the twentieth century*. Prentice-Hall.
- Creswell, J. W. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας* (Επιμέλεια Χ. Τζορμπατζούδης). Ίων
- Curwen, J. (1975). *The teacher's manual of the tonic sol-fa method*. J. Curwen and Sons.
- Δαμιανού-Μαρίνη, Ε. (1998). Βασικές μεθοδολογικές αρχές για την εφαρμογή των Μουσικοπαιδαγωγικών ιδεών του Zoltan Kodaly. *Μουσική Εκπαίδευση*, 3(1), 30-36.
- Δογάνη, Κ. (2012). *Μουσική στην προσχολική αγωγή. Αλληλεπίδραση παιδιού-παιδαγωγού*. Gutenberg.
- Houssaye, J. (επιμ.) (2000). *Δεκαπέντε παιδαγωγοί. Σταθμοί στην ιστορία της παιδαγωγικής σκέψης*. Μεταίχμιο.
- Θεοδωρίδης, Ν. (2006). *Τραγουδοπαιχνίδια για φίλους μουσικόφιλους 4 ετών και άνω*. Ιδιωτική έκδοση.
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). Συλλογή/Παραγωγή Ποιοτικών Ερευνητικών Δεδομένων. Στο Φ. Ίσαρη & Μ. Πουρκός (Επιμ.), *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας* (σσ. 96-114). Κάλλιπος.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Κριτική.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2017). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και επιστημολογία των κοινωνικών επιστημών*. Τζιόλα.
- Καλογηράτου, Α. & Παπαϊωάννου, Ε. (2008). *Η επίδραση της πρώιμης μουσικοκινητικής αγωγής στη μουσική ανάπτυξη των νηπίων και ειδικότερα στην αντίληψη του ρυθμού*. [Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, ΤΕΙ Κρήτης].
- Καραδήμου- Λιάτσου, Π. (2003). *Η μουσικοπαιδαγωγική τον 20ο αιώνα*. Εκδόσεις Ορφέως.
- Καψάλης, Α. (2015). *Παιδαγωγική Ψυχολογία*. Αφοί Κυριακίδη.
- Κελεπούρη, Λ. (2010). *Η επίδραση της μουσικής στη νοητική ανάπτυξη και προσωπικότητα στην προσχολική ηλικία* [Αδημοσίευτη πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας].
- Κιτσαράς, Γ. (2001). *Προσχολική παιδαγωγική*. Ιδιωτική έκδοση.
- Κογκούλης, Ι. (2016). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Κυριακίδης.

- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της Μουσικής*. Fagotto.
- Κωνσταντακοπούλου, Α. (2012). *Η θέση και ο ρόλος του τραγουδιού στην εκπαιδευτική πράξη: Ποιοτική έρευνα για τη θέση και το ρόλο του τραγουδιού στα σχολικά εγχειρίδια της Α' και Β' τάξης του Δημοτικού σχολείου*. [Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών].
- Μακροπούλου, Ε. & Βαρελάς Δ. (2001). *Μουσική: Το πιο συναρπαστικό παιχνίδι. Θεωρία και πράξη της μουσικής αγωγής στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό*. Fagotto.
- Μαλαφάντης, Κ. (2018). Η τέχνη ως μέσο πολιτισμικής καλλιέργειας και εκπαίδευσης. Στο Γ. Παπαδημητρίου & Χ. Κωσταρής (Επιμ.), *3ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα: Αναζητώντας την καινοτομία, την τέχνη, τη δημιουργικότητα»*. Πρακτικά συνεδρίου, Τόμος Α' (σσ. 32-39). Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης του ΕΚΕΔΙΣΥ.
- Maxwell, J.A. (1992). Understanding and validity in qualitative research. *Harvard Educational Review*, 62, 279-300.
- Μίχα, Π. (2016). Χαρακτηριστικά και αντιδράσεις παιδιών προσχολικής εκπαίδευσης (προβρεφικής και μεταβρεφικής ηλικίας) στα πλαίσια μουσικής αφύπνισης. Στο Μ. Κοκκίδου και Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός γραμματισμός: Τυπικές και άτυπες μορφές μουσικής διδασκαλίας-μάθησης* (σσ. 324-337). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Μπιλίση, Π. (2018). *Η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων: Απόψεις και πρακτικές νηπιαγωγών* [Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών].
- Μπουζάκης Σ. (1986). *Σύγχρονη ελληνική εκπαίδευση*. Gutenberg.
- Μπουλντή, Δ. (2011). Ανίχνευση της ικανότητας ερμηνείας του συναισθήματος στη μουσική σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. *Μουσική σε Πρώτη Βαθμίδα* 11(1), 57-81.
- Παγκύπρια Σχολή Γονέων. (2011). *Μεγαλώνοντας τα παιδιά μας με σοφία και γνώση*. Λευκωσία. http://www.moec.gov.cy/edu_psychology/ekdoseis/encheiridio_prosc_holkiki_ilikia.pdf
- Ράπτης, Θ. (2015). *Μουσική Παιδαγωγική: Μια συστηματική προσέγγιση με εφαρμογές για την προσχολική εκπαίδευση*. Edition Orpheus.
- Ράπτης, Θ. (2010). Άτυπη μουσική μάθηση στο νηπιαγωγείο. Στο Σ. Πανταζής, Θ. Μπάκας, Μ. Σακελλαρίου & Ε. Καινουργίου (Επιμ.), *2ο Διεθνές Συνέδριο Προσχολικής Αγωγής για τις Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση του 21ου Αιώνα*. Πρακτικά συνεδρίου, τόμος Β' (σσ. 191-200). Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Gutenberg.
- Ρουmeliώτη, Ε. (2019). *Ο ρόλος της εφαρμογής της μουσικής από την εμβρυική μέχρι την πρώτη παιδική ηλικία*. [Αδημοσίευτη πτυχιακή εργασία, ΤΕΙ Ηπείρου].
- Σαρρής, Δ. (2014). Ήχος: Περιβάλλον, άνθρωπος, πολιτισμός: Ο ήχος στις σχολικές δραστηριότητες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο Κ. Παπαρηγόπουλος & Ι. Ετμεκτσόγλου (Επιμ.), *3ο Συνέδριο Ακουστικής Οικολογίας: Ακουστική Οικολογία και Εκπαίδευση* (σσ. 61-69). Ελληνική Εταιρεία Ακουστικής Οικολογίας.

- Σβαρνιά, Π. (2013). *Η Μουσική Παιδαγωγική στην Ελλάδα μέσα από το διαδίκτυο*. [Αδημοσίευτη πτυχιακή εργασία, ΤΕΙ Ηπείρου].
- Σέργη, Λ. (1993). *Η μουσική αγωγή ως παράγοντας για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού: Διαθεματική διδασκαλία με κεντρικό άξονα τη μουσική σε παιδιά ηλικίας τεσσάρων ως έξι χρόνων* [Αδημοσίευτη διδακτορική εργασία, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών].
- Σέργη, Λ. (2003). *Προσχολική μουσική αγωγή: Η επίδραση της μουσικής μέσα από τη διαθεματική μέθοδο διδασκαλίας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών*. Gutenberg.
- Σέργη, Λ. (2003). *Δημιουργική μουσική αγωγή για τα παιδιά μας*. Gutenberg.
- Σίμος Ι. (2004). *Η μουσική εκπαίδευση στην νεώτερη και σύγχρονη Ελλάδα*. Orpheus.
- Σταύρου, Γ. (2009). *Η διδασκαλία της μουσικής στα δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία της Ελλάδας*. Gutenberg.
- Σταύρου, Γ. (2008). *Μουσικοπαιδαγωγικά ζητήματα*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Τριλιανός, Α. (2009). *Η κριτική σκέψη και η διδασκαλία της*. Ατραπός-Περιβολάκι.
- Τζώνη, Α. (2013). Η έννοια της Παιδείας στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη ως προς τη συγκρότηση ανεπτυγμένης κοινωνίας.
<http://www.filosofia.gr/item.php?id=702> (προσπελάστηκε 12/07/2020).
- Χαρκιολάκης, Α. (2014.). Το Ωδείο Αθηνών ως καθοριστικός φορέας πολιτισμικής διαμόρφωσης. Στο «*Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014): Οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία*». Πρακτικά 5^{ου} Συνεδρίου Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών.
https://www.eens.org/EENS_congresses/2014/charkiolakis_alexandros.pdf
- Χατζαρίδου, Μ. (2017). *Η μουσική αγωγή στην προσχολική ηλικία μέσα από τις απόψεις των βρεφονηπιοκόμων: το ζήτημα της κατάρτισης* [Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας].
- Χρυσ αφίνη, Ε. (2017). *Κίνηση, ήχος, λόγος. Η μουσική τέχνη των ήχων μέσα από ηχοιστορίες (για εκπαιδευτικούς και γονείς)*. Οσελότος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις

1^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ερώτηση: Καλησπέρα. Θα μου πείτε το όνομά σας;

Απάντηση: Φυσικά. Ονομάζομαι Σ.Π. (προκειμένου να διασφαλιστεί η ανωνυμία των ερωτώμενων βάζουμε μόνο τα αρχικά)

Ε: Και τι ηλικία έχετε;

Α: Είμαι 28 ετών.

Ε: Ποια είναι η προϋπηρεσία σας;

Α: Δουλεύω 8 χρόνια σε ιδιωτικό παιδικό σταθμό και ως ωρομίσθια σε ΙΕΚ στην Πρέβεζα.

Ε: Από πού κατάγεστε;

Α: Είμαι από την Άρτα

Ε: Πού σπουδάσατε;

Α: Σπούδασα στα Γιάννενα, στο ΤΕΙ Βρεφονηπιοκομίας.

Ε: Διδαχθήκατε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή;

Α: Ναι, στη σχολή μας είχαμε μουσικοκινητική αγωγή και μουσική.

Ε: Υπήρχε κάποιο πιο εξειδικευμένο μάθημα;

Α: Όχι, δεν έχω ασχοληθεί με κάτι πιο εξειδικευμένο.

Ε: Έχετε κάνει ποτέ κάποιο σεμινάριο σχετικό με τη μουσική;

Α: Όχι, δεν έχω κάνει κάποιο σεμινάριο ούτε κάποιες μεταπτυχιακές σπουδές σχετικές με τη μουσική.

Ε: Ούτε έχετε ασχοληθεί με την εκμάθηση κάποιου μουσικού οργάνου;

Α: Όχι, ποτέ.

Ε: Έχετε σκεφτεί να κάνετε κάποιο μεταπτυχιακό ή κάποιο σεμινάριο σχετικό με τη μουσική;

Α: Το σκέφτομαι, επειδή η μουσική βοηθάει πάρα πολύ τα παιδιά στον παιδικό σταθμό, θα ήταν μία ευχάριστη διαδρομή.

Ε: Οπότε εσείς πιστεύετε ότι η μουσική στα νηπιαγωγεία και στους παιδικούς σταθμούς είναι βοηθητική;

Α: Ναι, πιστεύω ότι είναι θετική, γιατί βοηθάει πάρα πολύ τα παιδιά και στην ανάπτυξή τους και στη συμπεριφορά τους.

Ε: Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη εν ώρα διδασκαλίας;

Α: Ναι, υπάρχει μία χαλαρωτική μουσική στην τάξη εν ώρα διδασκαλίας.

Ε: Ακούτε παιδικά τραγούδια ή υπάρχει κάποιο άλλο είδος μουσικής; Τι ρεπερτόριο υπάρχει;

Α: Και παιδικά τραγούδια ακούμε και τραγουδάμε και μαζί με τα παιδιά που συμμετέχουν και αυτά ταυτόχρονα.

Ε: Συμβουλευέστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών; Και αν ναι, υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο πλάνο;

Α: Δε συμβουλευόμαστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών. Ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν, με τη διάθεση των παιδιών κινούμαστε.

Ε: Κάνετε κάποιες δραστηριότητες που συνδυάζουν μουσική και κίνηση;

Α: Ναι. Παίζουμε μουσικοκινητικά παιχνίδια.

Ε: Υπάρχει κάποιο παράδειγμα μουσικοκινητικού παιχνιδιού να μας δώσετε;

Α: Μουσικές καρέκλες, χορός, γυμναστική με χορό, όπου ανάλογα με τη μουσική κάνουν και τις αντίστοιχες κινήσεις.

Ε: Διαβάζετε μουσικά βιβλία ή βιβλία με ήχους;

Α: Ναι, διαβάζουμε και μουσικά βιβλία και βιβλία με ήχους. Ανάλογα με την ηλικία των παιδιών έχουμε και τα αντίστοιχα μουσικά βιβλία. Έτσι μπορούν να

μάθουν και τα μουσικά όργανα μέσα από τα μουσικά βιβλία.

E: Πού και πότε χρησιμοποιείτε τη μουσική μέσα στη μέρα σας στον παιδικό ή στο νηπιαγωγείο;

A: Τη χρησιμοποιούμε και στο παιχνίδι και όταν κάποια παιδιά θέλουν να χαλαρώσουν λίγο. Ειδικά όταν τα βλέπουμε ότι είναι σε ένταση τους βάζουμε κάποια απαλή μουσική.

E: Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από τη μουσική μέσα στην τάξη σας;

A: Ναι. Κάποια παιδιά που μπορεί να είναι λίγο υπερκινητικά, να μην έχουν όρεξη να μας ακούσουν, βάζουμε χαλαρή μουσική και τα βάζουμε να χαλαρώσουν στη γωνιά της ησυχίας.

E: Θεωρείτε ότι η μουσική που κάνετε μέσα στην τάξη σας έχει κάποιο αντίκτυπο στην κινητική ή στη νοητική εξέλιξη των παιδιών σας;

A: Ναι. Και στην κινητική εξέλιξη, γιατί μέσα από τη μουσική κάποια παιδιά αρχίζουν να περπατάνε, να μπουσουλάνε, κινούνται, άλλα μπορούν να πάρουν μαρκαδόρο και να γράψουν.

E: Υπάρχει κάτι παραπάνω που θα θέλατε να κάνετε με τη μουσική αλλά δε σας επιτρέπουν οι συνθήκες;

A: Θα ήθελα να υπάρχει στον τόπο που μένουμε μία αίθουσα να πηγαίνουν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, να μαθαίνουν κάποιο μουσικό όργανό ή μέσα από τα μουσικά όργανα να μαθαίνουν τα τραγούδια. Γενικότερα, θα μπορούσαν να γίνουν πολύ περισσότερα πράγματα αν είχαμε τα σωστά εργαλεία.

E: Θα θέλατε και κάποια μουσικά όργανα;

A: Ναι, θα ήταν πολύ καλό να υπήρχαν και πιο εξειδικευμένα. Να βγάζουν πιο σωστούς ήχους κ.λπ.

E: Αν ήταν στο χέρι σας θα κάνατε περισσότερη μουσική μέσα στο μάθημα;

A: Ναι, θα έκανα περισσότερη μουσική μέσα στο μάθημα, γιατί βοηθάει πάρα πολύ τα παιδιά. Ειδικά παιδιά με δυσκολίες στην αντίληψη ή σε κάποια άλλα θέματα και τα χαλαρώνει και τα βοηθάει ν' αναπτύξουν το λεξιλόγιό τους και άλλα πολλά.

E: Θεωρείτε ότι είναι βοηθητικά τα Προγράμματα Σπουδών στην τάξη;

A: Μάλιστα, είναι.

E: Θεωρείτε ότι είναι επαρκή;

A: Μέχρι στιγμής δεν έχουμε φτάσει στο 100%, αλλά προσπαθούμε όσο είναι εύκολο να τ' ακολουθήσουμε.

E: Θα θέλατε να προσθέσετε κάτι ακόμα;

A: Όχι, νομίζω ότι τα έχω πει όλα.

2^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ερώτηση: Καλησπέρα. Θα μου πείτε το όνομά σας;

Απάντηση: Ονομάζομαι Θ.Π. (προκειμένου να διασφαλιστεί η ανωνυμία των ερωτώμενων βάζουμε μόνο τα αρχικά)

E: Και τι ηλικία έχετε;

A: Είμαι 28 ετών.

E: Αυτή τη στιγμή εργάζεστε κάπου;

A: Εργάζομαι σ' έναν παιδικό σταθμό στην Άρτα εδώ και τρία χρόνια.

E: Από πού κατάγεστε;

A: Είμαι από την Άρτα.

E: Πού σπουδάσατε;

A: Σπούδασα στα Γιάννενα, στο ΤΕΙ Ηπείρου, στο Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας.

E: Διδαχθήκατε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή;

A: Είχαμε σε ένα ή δύο εξάμηνα, αν θυμάμαι καλά, μαθήματα μουσικής που μας είχαν μάθει ένα μουσικό όργανο, μελόντικα, και κάποια παιδικά τραγουδάκια, για να κάνουμε στα παιδάκια.

E: Θα θέλατε να το χρησιμοποιήσετε αυτό το όργανο και κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας;

A: Θα ήθελα, ναι, αλλά δε θυμάμαι τώρα και πολύ καλά τις νότες.

E: Έχετε κάνει ποτέ κάποιο σεμινάριο σχετικό με τη μουσική;

A: Στη μουσική, όχι, αλλά θα ήθελα να κάνω.

E: Ούτε έχετε ασχοληθεί με την εκμάθηση κάποιου μουσικού οργάνου;

A: Όχι, ποτέ. Η μόνη επαφή ήταν με τη μελόντικα στο ΤΕΙ.

E: Έχετε σκεφτεί να κάνετε κάποιο μεταπτυχιακό ή κάποιο σεμινάριο σχετικό με τη μουσική;

A: Σκέφτομαι να κάνω ένα μεταπτυχιακό την επόμενη χρονιά. Αλλά σκέφτομαι να ασχοληθώ με την ψυχολογία και τα παιδαγωγικά.

E: Οπότε εσείς πιστεύετε ότι η μουσική στα νηπιαγωγεία και στους παιδικούς σταθμούς είναι βοηθητική;

A: Ναι, θεωρώ ότι η μουσική πρέπει να υπάρχει και ιδιαίτερα σ' έναν παιδικό σταθμό, και στο νηπιαγωγείο αντίστοιχα. Στα τμήματα του παιδικού σταθμού καλό είναι να υπάρχει αρκετή ώρα μουσική, γιατί αρέσει στα παιδάκια. Είναι και μικρά σε ηλικία και θεωρώ ότι τα χαλαρώνει, ότι νιώθουν ωραία, ότι τα διασκεδάζει και περνάει ευχάριστα ένα μεγάλο μέρος της μέρας.

E: Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη εν ώρα διδασκαλίας;

A: Φυσικά και υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη. Καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας υπάρχει μία χαλαρωτική μουσική να παίζει, κάνουμε και μουσικές δραστηριότητες, έχουμε κάποια μουσικά όργανα στο σχολείο που μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε, κάνουμε μουσικοκινητικά παιχνίδια, κάνουμε μουσική στα πλαίσια του μαθήματος, δηλαδή, σε σχέση με το θέμα που έχουμε μέσα στη μέρα, βάζουμε και τα ανάλογα τραγουδάκια, για τους μήνες, για τις εποχές, για τις μέρες.

E: Ακούτε παιδικά τραγούδια ή υπάρχει κάποιο άλλο είδος μουσικής; Τι ρεπερτόριο υπάρχει;

A: Ακούμε και παιδικά τραγουδάκια, αλλά βάζουμε και χαλαρωτική μουσική και κλασική. Κλασική βάζουμε κατά τη διάρκεια του φαγητού και χαλαρωτική κατά τη διάρκεια π.χ. την ώρα που διαβάζουμε ένα παραμύθι, ν' ακούγεται στο πίσω μέρος.

E: Τραγουδάτε στα παιδιά; Και αν ναι, συμμετέχουν και αυτά μαζί σας;

A: Ναι, τραγουδάω τραγουδάκια και όπως είπα και πριν ανάλογα με το θέμα που έχουμε μέσα στη μέρα, τραγουδάμε και τ' αντίστοιχα τραγούδια. Κάθε μέρα τραγουδάμε τραγουδάκια για τις μέρες, για τους μήνες, για τα χρώματα κλπ. Και τα παιδάκια συμμετέχουν πάντα.

E: Συμβουλευέστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών; Και αν ναι, υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο πλάνο;

A: Το πρόγραμμα σπουδών που ακολουθώ είναι το πρόγραμμα που μάθαμε στη σχολή που είναι ο κύκλος, που παίρνουμε ένα θέμα κάθε βδομάδα και θα κάνουμε την αντίστοιχη ζωγραφιά, την αντίστοιχη μουσική δραστηριότητα, το αντίστοιχο παραμύθι. Π.χ για το φθινόπωρο. Θα πάρουμε όλες τις παραμέτρους και ανάλογα με αυτό θα κάνουμε τον κύκλο.

E: Σαν project;

A: Ναι, ακριβώς.

E: Δε θα έχουν δώσει, δηλαδή, από τον παιδικό ή από το κράτος κάποιο

πρόγραμμα σπουδών με το οποίο θα πρέπει να καλύψετε μία ύλη;

A: Εδώ στον παιδικό σταθμό κάνουμε αυτό το πρόγραμμα, τον κύκλο. Που είναι για τους παιδικούς.

E: Κάνετε διαδραστική μουσική;

A: Φυσικά και κάνουμε. Κάνουμε μουσικοκινητική πάρα πολύ. Για παράδειγμα κάνουμε για τα μέρη του σώματος και κάνουμε τα αντίστοιχα τραγουδάκια, όπως το «κεφάλι, ώμοι, γόνατα και δάχτυλα» ή μπορούμε να κάνουμε και χορευτικές κινήσεις, να δείχνουμε στα παιδάκια και να κάνουν το ίδιο.

E: Διαβάζετε μουσικά βιβλία ή βιβλία με ήχους;

A: Ναι, έχουμε διαβάσει το «ο Ρένος και ο Μότσαρτ» και έχουμε και κάποια άλλα παραμυθάκια τα οποία τα χρησιμοποιούμε, για να μπορούν να κάθονται στα θρανία και να παίρνει το καθένα το δικό του και να πατάνε για ν' ακούνε τους ήχους, ειδικά στις πιο μικρές ηλικίες.

E: Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από τη μουσική μέσα στην τάξη σας;

A: Μόνο θετική επιρροή έχω καταλάβει ότι φέρνει η μουσική μέσα στην τάξη. Αρχικά, ειδικά στην περίοδο της προσαρμογής τα παιδάκια με το που ακούνε κάποια γνωστά τραγουδάκια, μάλλον νιώθουν πιο οικείο το περιβάλλον ή νιώθουν ότι είναι κάτι που τα διασκεδάζει και αρχίζουν να ηρεμούν σιγά σιγά. Και πόσο μάλλον μέσω της μουσικοκινητικής που χρησιμοποιούμε.

E: Θεωρείτε ότι η μουσική που κάνετε μέσα στην τάξη σας έχει κάποιο αντίκτυπο στην κινητική ή στη νοητική εξέλιξη των παιδιών σας;

A: Και στην κινητική έχει σίγουρα και στη νοητική. Στην κινητική, όπως είπα και πριν, μπορούμε να κάνουμε κάποια χορευτικά και τα παιδάκια θα μιμηθούν τις κινήσεις. Αλλά αυτό θεωρώ ότι είναι και στη νοητική, γιατί αντιλαμβάνονται εκείνη τη στιγμή ότι πρέπει να μιμηθούν την κίνηση και προσπαθούν να την κάνουν.

E: Υπάρχει κάτι παραπάνω που θα θέλατε να κάνετε με τη μουσική αλλά δε σας επιτρέπουν οι συνθήκες;

A: Ίδανικά θα ήθελα να φέρουμε κάποια μουσικά όργανα. Ιδιαίτερα αν είχα και μεγαλύτερη εμπειρία με τα μουσικά όργανα ή τη μουσική θα μου άρεσε πάρα πολύ.

E: Αν ήταν στο χέρι σας θα κάνατε περισσότερη μουσική μέσα στο μάθημα;

A: Θεωρώ ότι ήδη κάνουμε αρκετή μουσική. Και αφού ακούγεται καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας θεωρώ ότι είναι αρκετό.

E: Θα θέλατε να προσθέσετε κάτι ακόμα;

A: Όχι, νομίζω ότι τα έχω πει όλα.

3^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ερώτηση: Καλησπέρα. Θα μου πείτε το όνομά σας;

Απάντηση: Ονομάζομαι Σ.Κ. (προκειμένου να διασφαλιστεί η ανωνυμία των ερωτώμενων βάζουμε μόνο τα αρχικά)

E: Και τι ηλικία έχετε;

A: Είμαι 51 ετών. E: Αυτή τη στιγμή εργάζεστε κάπου;

A: Εργάστηκα για δυο χρόνια σε Ιδιωτικό παιδικό Σταθμό στην Αθήνα (1996-1998) και στη συνέχεια από το 1998 έως και σήμερα (25 έτη) εργάζομαι ως μόνιμη υπάλληλος παιδαγωγός στον Παιδικό Σταθμό Δήμου Τήνου.

E: Από πού κατάγεστε;

A: Έχω γεννηθεί στο Περιστέρι Αττικής, αλλά κατοικώ εδώ και 25 χρόνια στην Τήνο.

E: Πού σπουδάσατε;

A: Έχω αποφοιτήσει από το τμήμα Βρεφονηπιοκομίας της σχολής ΤΕΥΠ, του ΤΕΙ Θεσσαλονίκης και στη συνέχεια, εξελίσσοντας τις σπουδές μου, από το Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στη Προσχολική Ηλικία του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών .

E: Διδαχθήκατε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή;

A: Στη σχολή Βρεφονηπιοκομίας διδάχθηκα το μάθημα της μουσικής (θεωρία και πράξη , χρήση μουσικού οργάνου φλογέρας) σε όλα τα εξάμηνα καθώς και στη σχολή Νηπιαγωγών το μάθημα της μουσικής και της παιδαγωγικής της.

E: Έχετε κάνει ποτέ κάποιο σεμινάριο σχετικό με τη μουσική;

A: Έχω συμμετέχει σε αρκετά σεμινάρια μουσικοκινητικής. Δεν έχω ασχοληθεί με κάποιο μουσικό όργανο πιο ουσιαστικά αλλά γνωρίζω να παίζω κάποια παιδικά τραγούδια στο αρμόνιο κυρίως.

E: Οπότε εσείς πιστεύετε ότι η μουσική στα νηπιαγωγεία και στους παιδικούς σταθμούς είναι βοηθητική;

A: Η μουσική στους παιδικούς σταθμούς πιστεύω ότι αποτελεί αναπόσπαστο και κύριο κομμάτι της ζωής μέσα στο χώρο αυτό με κύριο στόχο για την πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού.

E: Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη εν ώρα διδασκαλίας;

A: Στον Παιδικό Σταθμό που εργάζομαι προσπαθούμε να έχουμε μουσική καθ' όλη τη διάρκεια της παραμονής των παιδιών – από το πρωί κατά την προσέλευση τους και το ελεύθερο παιχνίδι τους, κατά την ώρα της σίτισης, του παραμυθιού, στην ψυχοκινητική τους κ.λπ. και ανάλογα κάθε φορά με το πρόγραμμα που υλοποιείται.

E: Ακούτε παιδικά τραγούδια ή υπάρχει κάποιο άλλο είδος μουσικής; Τι ρεπερτόριο υπάρχει;

A: Τα ακούσματά μας είναι σαφώς παιδικά τραγούδια, πολλά ορχηστρικά, αλλά και τραγούδια «ενηλίκων» που ταιριάζουν με τη θεματολογία μας, για παράδειγμα στις καθημερινές μας πρωινές καλημέρες και συζητήσεις για τον καιρό με τον μικρό μας μετεωρολόγο θα ακούσουμε τη «συννεφούλα» του Σαββόπουλου, το «φύσα αεράκι» του Ξυλούρη, το «βροχή μου» –Θηβαίος, Ήλιος ηλιότορας κ.λπ .

E: Τραγουδάτε στα παιδιά; Και αν ναι, συμμετέχουν και αυτά μαζί σας;

A: Τραγουδάω στα παιδιά και προσπαθώ να τους μάθω τραγούδια που ξέρω και μου αρέσουν αλλά και να με μάθουν τραγούδια που ξέρουν ή αρέσουν σε εκείνα και τραγουδούν με την οικογένειά τους .

E: Συμβουλευέστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών; Και αν ναι, υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο πλάνο;

A: Στον παιδικό σταθμό δεν υπάρχει συγκεκριμένο πλάνο σπουδών για την ανάπτυξη της μουσικής παιδείας των παιδιών. Προσπαθώ να σχεδιάζω, να προγραμματίζω και να υλοποιώ το δικό μου πλάνο άλλοτε ως συγκεκριμένο πλάνο εβδομαδιαίο –μηνιαίο-ετήσιο για την ώρα της μουσικής και άλλοτε ενσωματωμένο στην θεματολογία και στις δράσεις.

E: Κάνετε διαδραστική μουσική;

A: Γίνονται δραστηριότητες με μουσική και κίνηση και ενδεικτικά σας αναφέρω τις παρακάτω: το μαντηλάκι, αλάτι ψιλό αλάτι χοντρό , τα αγαλματάκια, όργανα και ηχοχρώματα , μουσικοκινητικά παιχνίδια με χαρτοπετσέτα, με σακουλάκια , με μπάλες... και πολλά άλλα.

E: Διαβάζετε μουσικά βιβλία ή βιβλία με ήχους;

A: Στα παιδιά αρέσουν πολύ τα βιβλία με ήχους ή με μουσική, οπότε, ναι, επιλέγω

κι επιλέγουν πολλές φορές να διαβάσουμε αυτού του είδους τα βιβλία . Επίσης, επειδή έχουμε στο παιδικό σταθμό μας και δανειστική βιβλιοθήκη τα παιδιά μπορούν να δανείζοντα και για το σπίτι βιβλία για τη μουσική και εκεί διαπιστώνουμε από τις επιλογές τους ότι τους κεντρίζουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον.

E: Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από τη μουσική μέσα στην τάξη σας;

A: Σαφέστατα η μουσική επηρεάζει τα παιδιά, το διαπιστώνουμε καθημερινά με την ενασχόληση τους μέσα στον Παιδικό Σταθμό. Προσφέρει συγκέντρωση, πειθαρχία σωματική και νοητική , συνεργασία, ομαδικότητα, εμπιστοσύνη, έλεγχο και συντονισμό κινήσεων, οφέλη στην παραγωγή λόγου, στην αντίληψη , στη μνήμη ...

E: Υπάρχει κάτι παραπάνω που θα θέλατε να κάνετε με τη μουσική αλλά δε σας επιτρέπουν οι συνθήκες;

A: θα ήθελα να προσφέρω περισσότερες μουσικές βιωματικές εμπειρίες στα παιδιά.

E: Αν ήταν στο χέρι σας θα κάνατε περισσότερη μουσική μέσα στο μάθημα;

A: Πάντα υπάρχει χώρος για περισσότερα και καινούργια μουσικά βιώματα .

E: Θεωρείτε ότι είναι βοηθητικά τα Προγράμματα Σπουδών στην τάξη;

A: Τα προγράμματα σπουδών σαφώς είναι βοηθητικά από τη στιγμή που χρησιμοποιούνται ως έναυσμα και πρώτη ενεργοποίηση για την παιδαγωγό αφήνοντάς της περιθώρια δημιουργικότητας και όχι να χρησιμοποιούνται απλά ως εκτελεστικές δραστηριότητες.

E: Θεωρείτε ότι είναι επαρκή;

A: θεωρώ ότι τα προγράμματα σπουδών σου δίνουν την εφόρμηση, βάζουν σε μια σειρά τους στόχους και στη συνέχεια αναλαμβάνει η κάθε παιδαγωγός με τη δική της κρίση.

E: Θα θέλατε να προσθέσετε κάτι ακόμα;

A: Όχι, νομίζω ότι τα έχω πει όλα.

4^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ερώτηση: Καλησπέρα. Θα μου πείτε το όνομά σας;

Απάντηση: Φυσικά. Ονομάζομαι Α.Β. (προκειμένου να διασφαλιστεί η ανωνυμία των ερωτώμενων βάζουμε μόνο τα αρχικά)

E: Και τι ηλικία έχετε;

A: Είμαι 42 ετών

E: Ποια είναι η προϋπηρεσία σας;

A: Η προϋπηρεσία μου είναι 20έτης.

E: Από πού κατάγεστε;

A: Κατάγομαι από την Τήνο.

E: Πού σπουδάσατε;

A: Σπούδασα στα Ιωάννινα, στο ΤΕΙ Βρεφονηπιοκομίας και στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Κοινωνική Ανθρωπολογία

E: Διδαχθήκατε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή;

A: Έχω διδαχθεί μαθήματα μουσικής στη σχολή Βρεφονηπιοκομίας σε όλα τα εξάμηνα φοίτησής μου.

E: Έχετε κάνει ποτέ κάποιο σεμινάριο σχετικό με τη μουσική;

A: Έχω κάνει αρκετά σεμινάρια στη μουσική

E: Έχετε ασχοληθεί με την εκμάθηση κάποιου μουσικού οργάνου;

A: Έχω κάνει μαθήματα κιθάρας και έχω ασχοληθεί με την κιθάρα σαν χόμπι.

E: Έχετε σκεφτεί να κάνετε κάποιο μεταπτυχιακό ή κάποιο σεμινάριο σχετικό με τη μουσική;

A: Δεν έχω κάνει κάποιο μεταπτυχιακό ως τώρα.

E: Οπότε εσείς πιστεύετε ότι η μουσική στα νηπιαγωγεία και στους παιδικούς σταθμούς είναι βοηθητική;

A: Η μουσική είναι αναγκαίο μάθημα σε όλες τις ηλικίες, πολύ περισσότερο για τα παιδιά του παιδικού Σταθμού και του νηπιαγωγείου.

E: Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη εν ώρα διδασκαλίας;

A: Καθημερινά υπάρχει η μουσική μέσα στην τάξη τις περισσότερες ώρες διδασκαλίας και επικοινωνίας με τα παιδιά. Το τραγούδι είναι το βασικότερο μέσω επικοινωνίας μου με τα παιδιά.

E: Ακούτε παιδικά τραγούδια ή υπάρχει κάποιο άλλο είδος μουσικής; Τι ρεπερτόριο υπάρχει;

A: Τραγουδάμε στα παιδιά και την πρωινή ώρα της «παρεούλας» προκειμένου να ξεκινήσει ευχάριστα η μέρα και στο τέλος της ημέρας προκειμένου να χαλαρώσουμε και να ξεκουραστούμε και όποτε χρειαστεί κατά την διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος.

E: Συμβουλευέστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών; Και αν ναι, υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο πλάνο;

A: Οι παιδικοί σταθμοί δεν έχουν κάποιο επίσημο πρόγραμμα σπουδών ως εκ τούτου δεν συμβουλευόμαστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών, το πρόγραμμα της μουσικής προτείνεται από προσωπική πρωτοβουλία και κάθε φορά ο τρόπος που παρουσιάζεται στα παιδιά είναι διαφορετικός, δημιουργικός και καινοτόμος.

E: Κάνετε κάποιες δραστηριότητες που συνδυάζουν μουσική και κίνηση;

A: Η Διαδραστική μάθηση και η βιωματική εκπαίδευση είναι πρώτιστος σκοπός και στη μουσική μας διδασκαλία.

E: Υπάρχει κάποιο παράδειγμα μουσικοκινητικού παιχνιδιού να μας δώσετε;

A: Καθημερινά εντάσσουμε τη μουσικοκινητική αγωγή στο παιδαγωγικό μας πρόγραμμα ως μέσω έκφρασης, χαράς και επικοινωνίας.

E: Διαβάζετε μουσικά βιβλία ή βιβλία με ήχους;

A: Διαβάζω βιβλία με ήχους και μουσικές και προσωπικά και στα παιδιά της τάξης μου και επιπλέον υπάρχει ειδική κατηγορία στη δανειστική βιβλιοθήκη του σχολείου μας, βιβλία με θέμα τη μουσική.

E: Πού και πότε χρησιμοποιείτε τη μουσική μέσα στη μέρα σας στον παιδικό ή στο νηπιαγωγείο;

A: Καθημερινά η μουσική αποτελεί βοηθητικό εργαλείο στην εκπαιδευτική μας διαδικασία. Υπάρχει η ώρα της μουσικής, υπάρχει η γωνιά της μουσικής, υπάρχει η μέρα μουσικής αλλά μπορεί να γίνει και κάποιο πρότζεκτ αφιερωμένο στην μουσική τέχνη μέσα στη σχολική χρονιά. Η μουσική ωστόσο μπορεί να προσαρμοστεί στην ρουτίνα του παιδικού σταθμού όλες τις ώρες εφόσον το επιθυμούμε, την ώρα του φαγητού, την ώρα των εικαστικών, τη μέρα που γιορτάζουμε τα γενέθλια ενός φίλου μας ή την μέρα που γιορτάζουμε μια εθνική επέτειο, μπορεί να συνοδεύσει μια παρουσίαση μας, μια έκθεση των παιδιών, μια εκδήλωση ή μία εξόρμηση μας κ.λπ.

E: Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από τη μουσική μέσα στην τάξη σας;

A: Η μουσική ανάλογα με την ώρα και τη διάθεση που θα τη χρησιμοποιήσουμε μπορεί να επιδράσει μόνο θετικά στα παιδιά μας. Μπορεί να λειτουργήσει σαν μέσω χαλάρωσης και ξεκούρασης, ως μέσω εμπύχωσης και εκτόνωσης, ως μια ευχάριστη και χαρούμενη εκπαιδευτική ώρα, ως τρόπος έκφρασης και

επικοινωνίας.

E: Θεωρείτε ότι η μουσική που κάνετε μέσα στην τάξη σας έχει κάποιο αντίκτυπο στην κινητική ή στη νοητική εξέλιξη των παιδιών σας;

A: Η μουσική σαφώς επηρεάζει θετικά και έχει αντίκτυπο στην κινητική και νοητική εξέλιξη των παιδιών.

E: Υπάρχει κάτι παραπάνω που θα θέλατε να κάνετε με τη μουσική αλλά δε σας επιτρέπουν οι συνθήκες;

A: Τις συνθήκες τις προσαρμόζει και τις δημιουργεί ο παιδαγωγός με φαντασία ευελιξία, δημιουργικότητα και άρα ό,τι θα ήθελα να κάνω με μουσική το τολμώ!

E: Αν ήταν στο χέρι σας θα κάνατε περισσότερη μουσική μέσα στο μάθημα;

A: Το πρόγραμμα μουσικής στους παιδικούς σταθμούς έγκειται στην πρωτοβουλία και είναι στο χέρι των παιδαγωγών της τάξης. Με δεδομένο αυτό, είναι στο χέρι μου να κάνω όση μουσική θέλουν τα παιδιά και οι ανάγκες του προγράμματος που έχω επιλέξει.

E: Θεωρείτε ότι είναι βοηθητικά τα Προγράμματα Σπουδών στην τάξη;

A: Τα προγράμματα μουσικής θεωρώ ότι είναι περιοριστικά και δεν αφήνουν τη φαντασία και την πρωτοβουλία του εκπαιδευτικού να φτιάξει το δικό του εκπαιδευτικό πλαίσιο ... Σαν παιδαγωγός που εργάζεται σε παιδικό σταθμό δεν έχω να ακολουθήσω κάποιο πρόγραμμα σπουδών και κατά συνέπεια δεν γνωρίζω αν είναι επαρκές εργαλείο στην εκπαίδευση ή όχι.

E: Θα θέλατε να προσθέσετε κάτι ακόμα;

A: Όχι, νομίζω ότι τα έχω πει όλα.

5^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ερώτηση: Καλησπέρα. Θα μου πείτε το όνομά σας;

Απάντηση: Ονομάζομαι Λ.Ν. (προκειμένου να διασφαλιστεί η ανωνυμία των ερωτώμενων βάζουμε μόνο τα αρχικά)

E: Και τι ηλικία έχετε;

A: Είμαι 50 ετών.

E: Ποια είναι η προϋπηρεσία σας;

A: Δουλεύω 22 χρόνια σε δημόσιο νηπιαγωγείο.

E: Από πού κατάγεστε;

A: Είμαι από τη Φιλιπιάδα του Νομού Πρεβέζης.

E: Πού σπουδάσατε;

A: Σπούδασα στη Σχολή Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

E: Δίδαχθήκατε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή;

A: Ναι, είχαμε αρκετά εξάμηνα μαθήματα μουσικής στη σχολή και από μουσικά όργανα διδάχθηκα φλογέρα.

E: Έχετε κάνει ποτέ κάποιο σεμινάριο σχετικό με τη μουσική;

A: Έχω κάνει πολλά σεμινάρια στην πορεία των χρόνων πάνω στη μουσική που οργανώθηκαν από τους/τις σχολικές συμβούλους.

E: Τα έχετε εφαρμόσει αυτά που μάθατε από τα σεμινάρια στην τάξη;

A: Αρκετά πράγματα. Από αυτά που διδάσκει και σου ταιριάζουν, τα εφαρμόζεις, κάποια άλλα όχι. Για αρκετά πράγματα μου δόθηκαν ιδέες και τις χρησιμοποίησα στην τάξη.

E: Έχετε ασχοληθεί με τη μουσική ως χόμπυ;

A: Ως χόμπυ, για να είμαι ειλικρινής, όχι. Τουλάχιστον ως προς την εκμάθηση κάποιου μουσικού οργάνου. Αλλά με χορό και με άλλα μουσικά ακούσματα, είμαι πολύ ανοιχτή και μου αρέσει πάρα πολύ η μουσική.

E: Έχετε σκεφτεί να κάνετε κάποιο μεταπτυχιακό ή κάποιο σεμινάριο σχετικό με

τη μουσική;

A: Πάνω στη μουσική όχι. Έχω κάνει, όμως, μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές πάνω στη δουλειά μου, στο νηπιαγωγείο.

E: Πιστεύετε ότι η μουσική στα νηπιαγωγεία και στους παιδικούς σταθμούς είναι βοηθητική;

A: Ναι, θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ σημαντική και στους παιδικούς σταθμούς και στο νηπιαγωγείο, γιατί πάρα πολλές δραστηριότητες περνάνε μέσα από τη μουσική. Για πολλά θέματα χρησιμοποιούμε τη μουσική είτε ως κινητήρια δύναμη είτε ως άκουσμα. Για παράδειγμα, για την 25^η Μαρτίου δεν μπορείς να κάνεις γιορτή χωρίς μουσική.

E: Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη εν ώρα διδασκαλίας;

A: Ναι, υπάρχει σε πάρα πολλές στιγμές. Μουσικοκινητικά παιχνίδια, πάντα θα βάλουμε μουσική, στο παραμύθι, θα βάλουμε μουσική στην αρχή, στο κουκλοθέατρο κ.λπ.

E: Ακούτε παιδικά τραγούδια ή υπάρχει κάποιο άλλο είδος μουσικής; Τι ρεπερτόριο υπάρχει;

A: Τα παιδικά τραγούδια τα τελευταία χρόνια, για να είμαι ειλικρινής, δεν «τραβάνε» και πάρα πολύ. Θα πούμε κάποια, αλλά επειδή τα παιδάκια έχουν πια πολύ διαφορετικά ακούσματα στη ζωή τους, στην ηλικία του νηπιαγωγείου μάλλον ενδιαφέρονται για πιο «μεγαλίστικα» τραγούδια και όχι για το «χαρωπά τα δυο μου χέρια τα χτυπά». Δηλαδή, μπορεί να μιλάμε για τον Οδυσσέα Ελύτη και να τους βάλω το «τρελοβάπορο» και να τους αρέσει πιο πολύ. Ή η παράδοση είναι αυτή που τους αρέσει πιο πολύ. Όπως στις γιορτές που βάζουμε τραγούδια και τους αρέσουν πολύ. Έχουν άλλα ακούσματα πια. Τα πολύ παιδικά τραγούδια μόνο ως μουσικοκινητική, όχι για να τα μάθουν.

E: Τραγουδάτε στα παιδιά; Συμμετέχουν αυτά μαζί σας;

A: Ναι, πάντα συμμετέχουν στο τραγούδι και τραγουδάμε, μαθαίνουμε τραγούδια και με ποίηση ασχολούμαστε πάρα πολύ. Χρησιμοποιούμε και μουσικά όργανα για ρυθμό.

E: Συμβουλευέστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών; Και αν ναι, υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο πλάνο;

A: Ναι, σαφώς και υπάρχει κάποιο πλάνο στο μυαλό, με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών και όλα αυτά τα οποία λέει εκεί μέσα και με βάση αυτό προσδιορίζονται οι δραστηριότητες. Βέβαια, τη μουσική δεν τη χρησιμοποιούμε μόνο ως στόχους μέσα στην τάξη που έχει το Πρόγραμμα Σπουδών. Θα χρησιμοποιηθεί σε πάρα πολλές δραστηριότητες. Ας πούμε, μπορεί να κάνουμε ένα μουσικό παιχνίδι, χωρίς να είναι στόχος η μουσική.

E: Κάνετε κάποιες δραστηριότητες που συνδυάζουν μουσική και κίνηση;

A: Ναι. Σαφώς η μουσικοκινητική είναι από τους πρώτους στόχους στο σχολείο.

E: Υπάρχει κάποιο παράδειγμα μουσικοκινητικού παιχνιδιού να μας δώσετε;

A: Για παράδειγμα μπορεί να κινηθούμε με βάση τη μουσική. Αργά, γρήγορα ή σταματάμε. Μπορεί να χορεύουμε με τη μουσική και να δούμε την παύση, όταν σταματάει η μουσική μένουμε ακίνητοι σαν αγάλματα. Άλλη δράση θα είναι να μάθουμε κάποιο τέμπο με μουσικά όργανα. Να μάθουμε τέταρτα, όγδοα, να παίζουμε με μουσικά όργανα ένα τραγούδι. Άλλη δραστηριότητα είναι μία ομάδα να κάνει χορωδία και μία άλλη να κάνει τον ρυθμό. Διάφορες δράσεις και από τους στόχους του ΔΕΕΠΣ. Με την παράδοση, τη μουσική κ.λπ.

E: Διαβάζετε μουσικά βιβλία ή βιβλία με ήχους;

A: Να διαβάσουμε βιβλία με ήχους, όχι, γιατί δεν έχουμε τέτοιο υλικό. Μουσικά βιβλία που έχουν μουσικές ιστορίες που αφορούν τη μουσική, ναι. Θα μπούνε στο

πρόγραμμα. Θα ασχοληθούμε με μυθολογία, Απόλλωνα, λύρα, μουσικά όργανα, τα μαθαίνουμε, τα αναγνωρίζουμε, ακούσματα από τα μουσικά όργανα.

E: Πού και πότε χρησιμοποιείτε τη μουσική μέσα στη μέρα σας στον παιδικό ή στο νηπιαγωγείο;

A: Θα βάλουμε πάντα μία μουσικούλα την ώρα που τρώμε, μία χαλαρή μουσική για να ηρεμήσουμε και να φάμε. Θα χρησιμοποιήσουμε τη μουσική σε κίνηση. Θα βάλουμε ένα τραγούδι, για να ξεκινήσουμε τη μέρα μας, θα χρησιμοποιήσουμε τη μουσική σε δραστηριότητες και σε παιχνίδια που θα κάνουμε. Θα τη χρησιμοποιήσουμε και συστηματικά. Για να μάθουμε ένα τραγούδι, για παράδειγμα.

E: Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από τη μουσική μέσα στην τάξη σας;

A: Αρνητική όχι, καμία. Θετικές πάρα πολλές. Τους αρέσει πάρα πολύ η μουσική. Ακόμα και όταν βρισκόμαστε σε υπερένταση και τα παιδιά μπορεί να έχουν κουραστεί κάπου, το να βάλουμε ένα τραγούδι, ένα χορό, είναι η ξεκούρασή μας.

E: Θεωρείτε ότι η μουσική που κάνετε μέσα στην τάξη σας έχει κάποιο αντίκτυπο στην κινητική ή στη νοητική εξέλιξη των παιδιών σας;

A: Σαφώς. Θεωρώ ότι έχει μεγάλο αντίκτυπο. Στην κινητική πάρα πολύ, δεν το συζητώ, αλλά και στη νοητική, γιατί η εκμάθηση ενός τραγουδιού βοηθάει πάρα πολύ στο λεξιλόγιο που θα αποκτήσει, όπως και στην άσκηση της μνήμης του παιδιού.

E: Υπάρχει κάτι παραπάνω που θα θέλατε να κάνετε με τη μουσική αλλά δε σας επιτρέπουν οι συνθήκες;

A: Η αλήθεια είναι πάντα μου άρεσε στην τάξη να έφερνα ένα μουσικό όργανο. Γιατί όταν είναι άμεση η επαφή με ένα μουσικό όργανο, το έχουμε δει όταν φέρνουμε μουσικούς σε εκδηλώσεις, είναι πιο μαγική. Όταν παίζεις εσύ και όχι όταν το ακούς από ένα κασετόφωνο κ.λπ. Θα ήθελα να γνωρίζω κάποιο μουσικό όργανο και να το χρησιμοποιώ σε δράσεις μέσα στην τάξη.

E: Αν ήταν στο χέρι σας θα κάνατε περισσότερη μουσική μέσα στο μάθημα;

A: Δεν νομίζω. Θεωρώ ότι επειδή μου αρέσει και μένα πάρα πολύ η μουσική, την έχω βάλει πάρα πολύ μέσα στην τάξη. Η μουσική στην τάξη μας είναι η καθημερινότητα.

E: Θεωρείτε ότι είναι βοηθητικά τα Προγράμματα Σπουδών στην τάξη;

A: Ναι, φυσικά και είναι. Παίρνεις και από αυτά κάποιες ιδέες, πέραν από αυτά που εσύ θα σκεφτείς και θα οργανώσεις. Υπάρχουν στόχοι, για παράδειγμα, που μπορεί να μην τους είχα σκεφτεί αν δεν τους είχα διαβάσει.

E: Θεωρείτε ότι είναι επαρκή;

A: επαρκή, όχι, δεν τα θεωρώ. Κάποια θεωρώ ότι είναι και υπερβολικά. Ίσως όχι για τη μουσική, γι' άλλους τομείς. Σαφώς και τα ακολουθώ και τα συμβουλεύομαι, αλλά από την άλλη θα οργανώσω και δικό μου υλικό και δραστηριότητες που θα κινήσουν και το δικό μου ενδιαφέρον και των παιδιών κυρίως. Που μπορεί να μην καλύπτουν στόχους που είναι μέσα στο Πρόγραμμα.

E: Θα θέλατε να προσθέσετε κάτι ακόμα;

A: Όχι, νομίζω ότι τα έχω πει όλα.

6^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ερώτηση: Καλησπέρα σας τι κάνετε;

Απάντηση: Είμαι πολύ καλά εσείς;

E: Πολύ καλά, θα ήθελα να σας πάρω συνέντευξη για την πτυχιακή μου που έχει να κάνει με τη μουσική στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς.

A: Πάρα πολύ ενδιαφέρον ακούγεται.

E: Πολύ χαίρομαι που σας αρέσει ας ξεκινήσουμε με τις ερωτήσεις μας. Πρώτα θα ήθελα να πούμε λίγα λόγια για εσάς.

A: Αμέ λοιπόν ονομάζομαι Εύη και είμαι 29 ετών και είμαι βρεφονηπιοκόμος.

E: Πάρα πολύ όμορφα τα θέλετε να μας πείτε και την προϋπηρεσία σας;

A: Φυσικά, έχω δουλέψει σε έναν παιδικό σταθμό που εργάζομαι ακόμα εκεί στα Ζουζουνάκια.

E: Πολύ όμορφα, τον γνωρίζω τον παιδικό. Είναι ιδιωτικός ε; Και που σπουδάσατε;

A: Ναι ναι είναι ιδιωτικός. Σπούδασα στο πανεπιστήμιο Ιωαννίνων αγωγής και φροντίδας στην πρώτη παιδική ηλικία.

E: Μήπως διδαχθήκαμε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή σας;

A: Ναι φυσικά είχαμε σε κάθε εξάμηνο μαθήματα μουσικής μας μάθαιναν φλογέρα. Ήταν πολύ ενδιαφέρον.

E: Έχετε κάνει ποτέ κάποιο σεμινάριο πάνω στην μουσική;

A: Ναι φυσικά έχω κάνει κάποια σεμινάρια πάνω στην μουσική, την μουσικοκινητική αγωγή όπως και πάνω στη ρυθμολογία.

E: Πάρα πολύ ενδιαφέρον ειδικά το τι έχετε γνώσεις πάνω σε ρυθμολογία πως και έτσι; Έχετε ασχοληθεί με την μουσική ως χόμπι;

A: Ναι, Μαθαίνω κρουστά ! πηγαίνω σε ωδείο και έχω πάρει την αρμονία! Μου αρέσει πάρα πολύ μουσική.

E: Τι ωραία έχετε κάνει κάποιο μεταπτυχιακό;

A: Έχω κάνει πάνω στην Ειδική αγωγή και εκπαίδευση.

E: Τι ωραία! Τι άποψη έχετε για τη μουσική στους παιδικούς σταθμούς και στο νηπιαγωγείο;

A: Η μουσική στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία πιστεύω είναι απαραίτητη δεν μπορώ να φανταστώ ένα σχολείο χωρίς μουσική.

E: Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη σου ενώ ώρα διδασκαλίας;

A: Φυσικά και υπάρχει σχεδόν όλη την ημέρα από το πρωί που θα ξεκινήσουμε μέχρι και την ώρα που έρχονται οι γονείς και τα παίρνουν.

E: Ακούτε παιδικά τραγουδάκια έχετε κάποιο είδος μουσικής;

A: Ακούμε παιδικά τραγουδάκια κυρίως. Από άλλο είδος μπορεί να βάλουμε λίγη χαλαρωτική μουσική να παίζει κατά τη διάρκεια κάποιας χειροτεχνίας.

E: Τραγουδάτε στα μικρά; Αν ναι συμμετέχουν κι αυτά μαζί σας;

A: Ναι φυσικά τους μαθαίνω τραγουδάκια και συμμετέχουν κι αυτά μαζί μου. Τα παιδιά τρελαίνονται για τραγούδια και μουσική!

E: Συμβουλευέστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών αν ναι ποιο είναι το πλάνο;

A: Συμβουλευόμαι φυσικά το πρόγραμμα σπουδών αλλά από εκεί και πέρα είναι αρκετά ελεύθερο με βάση την κρίση των βρεφονηπιοκόμων. Δεν ξέρω τι γίνεται στο νηπιαγωγείο πάντως στον παιδικό σταθμό είναι λίγο πιο ευέλικτα τα πράγματα.

E: Κάνετε δραστηριότητες που συνδυάζουν μουσική κίνηση;

A: Ναι φυσικά! Πάρα πολλά τραγουδάκια όπως το δε Ραμ σαμ σαμ. Είναι ένα παιδικό μουσικοκινητικό τραγούδι που τα παιδιά ξετρελαίνονται κάθε φορά που τους το βάζω. Ένα πιο "σοβαρό" ας πούμε τραγουδάκι που μπορεί να τους βάλω που να συνδυάζει μουσική και κίνηση που μπορούν να πάρουνε κάποια πράγματα από αυτό, είναι το κεφάλι ώμοι, γόνατα και δάχτυλα μαθαίνουν δηλαδή τα σημεία του σώματος με διασκέδαση και χορό!

E: Τι ωραία πράγματα που κάνετε; Διαβάζετε μήπως μουσικά βιβλία ή βιβλία με ήχους;

A: Βιβλία με ήχους υπάρχουν πάρα πολλά και φυσικά τους τα διαβάζουμε.

Μουσικά βιβλία έχουμε στη γωνιά της μουσικής όπου εκεί έχουμε και μουσικά όργανα και για παιδιά κυρίως είναι ξύλινα όπως μαράκες ,ντέφι και τύμπανο.

Ε:Πάρα πολύ όμορφα τα χρησιμοποιείτε αυτά τα Μουσικά όργανα;

Α: Κάθε μέρα τα χρησιμοποιούμε. Τα παιδιά ξετρελαίνονται με τις μαράκες μπορούμε ακόμη, να παίζουμε παιχνίδια τα οποία με το που σταματήσω να παίζω την μαράκα να πρέπει να μείνουν ακίνητα μέχρι να ξανά χτυπήσω την μαράκα, για να συνεχίσουν να χορεύουν είναι πραγματικά πάρα πολύ διασκεδαστικό και αστείο παιχνίδι!

Ε:Που και πότε χρησιμοποιείται τη μουσική μέσα στη μέρα στον παιδικό σταθμό;

Α:Τι χρησιμοποιούμε όπως σας είπα και πριν, καθ' όλη τη διάρκεια για παράδειγμα όταν τρώνε οι όταν παίζουμε κάποιο μουσικοκινητικό παιχνίδι. Το θεωρώ ιδανικό τρόπο μάθησης στα μικρά παιδιά όπως και στα μεγάλα.

Ε:Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από την μουσική μέσα στην τάξη σας;

Α:Φυσικά και κυρίως θετική επιρροή θα έλεγα καθώς αρνητική μέσα από την μουσική δεν μου έχει τύχει δηλαδή εμένα προσωπικά. Κάποια θετική επιρροή που μου έρχεται τώρα στο μυαλό είναι ένα παιδάκι με ΔΕΠΥ το οποίο στην αρχή δεν μπορούσε να ενταχθεί στο τμήμα πολύ εύκολα, οπότε όταν μίλησα με τη μαμά του μου είπε ότι λατρεύει την ήρεμη μουσική. Από την ημέρα που έβαλα χαλαρωτική μουσική ήταν ένα άλλο παιδί. Ήταν λες και εγκλιματίστηκε κατευθείαν μέσα στη τάξη. Λες και δεν ήταν οι πρώτες μέρες στον παιδικό.

Ε:Τι υπέροχη εμπειρία! Θεωρείται τη μουσική που κάνετε μέσα στην τάξη έχει κάποιο αντίκτυπο στην νοητική ή κοινωνική εξέλιξη των παιδιών σας;

Α:Φυσικά όπως σας είπα και πριν τα κομμάτια που βάζω συνδυάζουν κίνηση και πολλές φορές πρέπει να σκεφτούν τα παιδιά πριν κάνουν την οποιαδήποτε χορευτική κίνηση. Για παράδειγμα το χαρωπά τα δυο μου χέρια τα χτυπώ που συνδυάζουν την αντίληψη με την κίνηση, το κεφάλι ώμοι, γόνατα και δάχτυλα.

Ε:Υπάρχει κάτι που θέλετε να κάνετε παραπάνω με βάση την μουσική αλλά δε σας το επιτρέπουν οι συνθήκες;

Α:Η αλήθεια είναι πως όχι νομίζω είμαστε πλήρεις από μουσικά ερεθίσματα.

Ε:Θεωρείται πως είναι βοηθητικά τα προγράμματα σπουδών στην τάξη;

Α:Ναι φυσικά είναι βοηθητικά και πολύ κατατοπιστικά. Βοηθούν στο να δημιουργήσεις μία καθημερινότητα με μία σειρά, βήμα βήμα. Δεν μπορείς ασ πούμε να ξεκινήσεις από ένα τυχαίο γράμμα της ΑΒ πρέπει να έχει μία σειρά το πρόγραμμα.

Ε:Δηλαδή τα θεωρείται επαρκή;

Α:Ναι φυσικά και τα θεωρώ επαρκή.

Ε:Τα ακολουθείτε;

Α:Η αλήθεια είναι πως τα ακολουθώ πιστά αλλά από κει και πέρα μπορεί να υπάρξουν ημέρες που δεν θα το ακολουθήσουμε 100 %.

Ε:Σ' ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σου θα ήθελες να συμπληρώσεις κάτι εσύ ίδια;

Α:Να είσαι καλά, θα ήθελα να πω, πως ότι έχει να κάνει με τάξη ,πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει μουσική και πολλή υπευθυνότητα, με βάση το ρεπερτόριο που βάζουμε στα παιδιά γιατί πλέον τα κομμάτια που έχουνε βγει της μόδας δεν πιστεύω ότι είναι κατάλληλα για όλες τις ηλικίες.

7^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ερώτηση :Καλησπέρα σας τι κάνετε;

Απάντηση: Καλά είμαι εσείς είμαι πολύ καλά, δόξα τω Θεώ.

E: Θα ήθελα να σας πάρω μια συνέντευξη για την πτυχιακή μου που έχει να κάνει με τη μουσική στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς. Ας ξεκινήσουμε λοιπόν πρώτα να μάθουμε λίγα λόγια για εσάς.

A: Ωραία λοιπόν ονομάζομαι Άννα, είμαι 35 χρονών ,τελείωσα βρεφονηπιοκόμος στο πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και έχω προϋπηρεσία σε πολλά ΙΕΚ όπως Πρέβεζα, Γιάννινα, Καλπάκι , Άρτα και στο παιδικό που δουλεύω τώρα στο αερόστατο.

E:Πάρα πολύ ωραίο σε δω από που είσαι;

A:Είμαι από Κέρκυρα. Το όμορφο νησί.

E:Διδαχτήκατε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή ;

A:Ναι ναι φυσικά και είχαμε μάθημα μουσικοκινητικής και μουσικής αγωγής και το όργανο που μας μαθαίνανε είναι φλογέρα και ξυλόφωνο.

E:Έχετε κάνει ποτέ κάποιο σεμινάριο πάνω στην μουσική;

A:Έχω κάνει διάφορα σεμινάρια όπως μουσικοκινητική αγωγή στα Γιάννινα ανοιχτό παράθυρο, έχω κάνει το βλεπω ακουω αισθανομαι που είναι ένα βιωματικό σεμινάριο στη Θεσσαλονίκη.

E:Πάρα πολύ ωραία σεμινάρια πρέπει να είχαν πολύ ενδιαφέρον.

A:Είναι πάρα πολύ, πιστεύω πως είναι παιδαγωγός πρέπει να μαθαίνει και να εξελίσσεται συνέχεια.

E:Συμφωνώ απόλυτα μαζί σας! Έχετε ασχοληθεί ποτέ με την μουσική ως χόμπι;

A:Ως χόμπι δεν έχω ασχοληθεί με το μουσική η αλήθεια είναι αλλά θα το ήθελα κάποια στιγμή.

E:Έχετε κάνει κάποιο μεταπτυχιακό;

A:Δεν έχω κάνει κάποιο ακόμα μεταπτυχιακών και σκέφτομαι να κάνω πάνω στην ειδική αγωγή και την εκπαίδευση.

E:Τι άποψη έχετε για τη μουσική στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία;

A: Πιστεύω ότι είναι το Α και το Ω η μουσική στους παιδικούς και στα νηπιαγωγεία . Έκτος του ότι βλέπεις τα παιδιά να εξελίσσονται κινητικά και νοητικά, τους δημιουργεί χαλάρωση όταν είναι στρεσαρισμένα ή την ώρα του φαγητού.

E:Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη σου εν ώρα διδασκαλίας;

A:Φυσικά και υπάρχει μουσική καθόλη τη διάρκεια της ημέρας μέσα στην τάξη, τα κομμάτια που παίζουνε ώρα φαγητού είναι χαλαρωσης είναι Βιβάλντι και όταν θέλουμε να παίξουμε ακουμε κυριως παιδικά τραγούδια ζουζούνια και αλλά πολλά.

E:Τραγουδάτε στα μικρά αν ναι συμμετέχουν κι αυτά μαζί σας;

A:Ναι με τα παιδιά τραγουδάω , κάνουμε τις πρωινές μας ρουτίνες που κατά κύριο λόγο έχουνε μέσα μουσική και τραγούδι και με την επανάληψη την καθημερινή τα τραγουδάνε μαζί μου.

E:Συμβουλευέστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών; Αν ναι ποιο είναι το πλάνο;

A:Ναι συμβουλευόμαστε το πρόγραμμα σπουδών που μας έχουνε δώσει από το υπουργείο παιδείας.

E:Κάνετε δραστηριότητες που συνδυάζουν μουσική και κίνηση;

A:Ναι κάνουμε πολλά διαδραστικά για να μαθαίνουνε μέσω της μουσικής και της κίνησης να εξελίσσονται κινητικά και νοητικά. Για παράδειγμα Χαρωπά τα δυο μου χέρια τα χτυπά μαθαίνουν να συνδυάζουν τον ρυθμό , την κίνηση και την αντίληψη τους.

E:Διαβάζετε μουσικά βιβλία βιβλία με ήχους;

A:Διαβάζουμε πολλά βιβλία γενικά και συμπεριλαμβάνονται μέσα και πολλά μου με μουσική για παράδειγμα με τον Μότσαρτ ή τις τέσσερις εποχές, αλλά έχουνε νότες και ένα βιβλίο που έχει τα μουσικά όργανα με εικόνες που τους δείχνουμε

και μας λένε πως ονομάζεται το κάθε ένα όργανο ξεχωριστά.

E:Που και πότε χρησιμοποιείται η μουσική μέσα στη μέρα σας μέσα στον παιδικό ή το νηπιαγωγείο;

A:Μουσική χρησιμοποιούμε καθόλη τη διάρκεια της ημέρας από το πρωί μέχρι την ώρα σχεδόν που φεύγουν από τον Παιδικό και το νηπιαγωγείο . Συγκεκριμένα ακούμε χαλαρή μουσική όπως είπα και πριν την ώρα του φαγητού και όταν θέλουμε να κάνουμε διαδραστικά παιχνίδια να χορέψουμε ή να κάνουμε μουσικοκινητική αγωγή βάζουμε πιο έντονη μουσική πιο διαδραστική και χορευτική.

E:Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από την μουσική μέσα στην τάξη σας;

A:Ναι έχω αντιληφθεί κυρίως θετική κι όχι αρνητική. Παίζει μεγάλο ρόλο στην ψυχολογία των παιδιών για παράδειγμα είχε έρθει ένα παιδάκι στην τάξη μου και εκλαιγε συνέχεια οπότε κάποια στιγμή που του έβαλα ένα αγαπημένο του παιδικό τραγούδι σταμάτησε το κλάμα. Από τότε ήξερα ότι οπότε του έβαζε μουσική θα σταματούσε το κλάμα του και ίσα-ίσα διασκεδαζε μαζί με τα άλλα παιδάκια που ερχοντουσαν να χορέψουμε όλοι μαζί ,οπότε έκανε έτσι πιο εύκολα φιλίες με τα άλλα παιδάκια.

E:Πάρα πολυ όμορφα! Θεωρείται τη μουσική που κάνετε μέσα στην τάξη σας έχει κάποιο αντίκτυπο στην κινητική ή την νοητική εξέλιξη των παιδιών σας;

A:Ναι φυσικά και έχει θετικό αντίκτυπο στην κινητική και την νοητική εξέλιξη των παιδιών για παράδειγμα υπάρχουν πολλά τραγουδάκια που συνδυάζουν την γνώση του ρυθμού με μουσική και τραγουδάκια τα οποία μπορούν να μάθουν συνθήξεις, καιρικά φαινόμενα και άλλα πολλά πολλά ερεθίσματα που έχουμε στη καθημερινότητα .Για παράδειγμα όταν θέλουμε να μιλήσουμε για τις εποχές δηλαδή ένα project για τα Καιρικά φαινόμενα όπως το σύννεφο. Υπάρχουν τραγούδια για τα σύννεφα , για τον ήλιο και τη βροχή. Όταν ήθελα να μάθουν τις ρουτίνες τις πρωινες ας πούμε τι πρέπει να κάνουνε βήμα βήμα , τραγουδούσαμε ένα τραγουδάκι το οποίο έλεγε ακριβώς μέσα τι κάνουμε όταν σηκωθούμε απ' το κρεβάτι μέχρι και την ώρα που θα πάμε να φάμε. Αυτό με την επανάληψη αποτυπώνονταν κατευθείαν στο μυαλό του παιδιού με πολύ θετικό τρόπο.

E: Υπάρχει κάτι που θα θέλετε να κάνετε παραπάνω με βάση την μουσική αλλά δε σας το επιτρέπουν οι συνθήκες;

A: Η αλήθεια είναι πως θα ήθελα να ξέρω κιθάρα πιάνο ώστε να μπορώ να κάνω πιο διαδραστική τη μουσική και το παιχνίδι στην τάξη. Πιστεύω ότι είναι τελείως διαφορετικό ερέθισμα το να έχεις ένα πραγματικό όργανο μπροστά στα παιδιά και να παίζεις τραγουδάκια από το να πατήσεις ένα κουμπί στο cd player ή από το λαπτοπ μας. Αποτυπώνεται η εμπειρία στο μυαλό ενός παιδιού τελείως διαφορετικά. Είναι απίστευτο το συναίσθημα και το δέσιμο που υπάρχει εκείνη τη στιγμή μεταξύ παιδαγωγού και παιδιών.

E:Αν ήταν στο χέρι σας τα κάνετε περισσότερη μουσική μέσα στο μάθημα;

A:Πιστεύω ότι είναι αρκετή μουσική που κάνουμε μέσα στο μάθημα και ότι δε χρειάζεται περισσότερη γιατί βάζουμε καθόλη τη διάρκεια της ημέρας μουσική και τραγούδια για παιδιά.

E:Θεωρείται πως είναι βοηθητικά τα προγράμματα σπουδών στην τάξη;

A: Ναι, θεωρώ ότι είναι βοηθητικά αρκετά τα προγράμματα σπουδών αλλά από κει και πέρα πάμε με βάση τα πρότζεκτ και το πως κυλάει η κάθε μέρα για παράδειγμα μπορεί να υπάρξει κάποιο ερέθισμα μες τη τάξη πχ να δούμε μια κάμπια και να πει ένα παιδάκι πως θέλει να τη σκοτώσει, εκείνη τη στιγμή έχουμε αυτόματα ένα ερέθισμα το οποίο είναι εκτός προγράμματος αλλά είναι μία πολύ

καλή αρχή για να ξεκινήσουμε να μιλάμε στο παιδί για τον κύκλο της ζωής της πεταλούδας και ότι δε μας πειράζει μία κάμπια. Μπορούμε να την βγάλουμε έξω στον κήπο να φάει τα φιλαράκια της και όταν μεγαλώσει να γίνει μια όμορφη πεταλούδα και να την χαζεύουμε από μακριά.

E: Δηλαδή θεωρείται ότι είναι επαρκή τα προγράμματα σπουδών;

A: Ναι τα θεωρώ επαρκή δεν θα χρειαζόταν να βάλουν ή να μειώσουν κάτι.

E: Από ότι κατάλαβα δεν τα ακολουθείτε πιστά;

A: Τα έχω σαν γνώμονα άλλα από εκεί και πέρα όπως σας είπα πάει με βάση τα ερεθίσματα.

E: Πάρα πολύ ωραία σας ευχαριστώ πάρα πολύ για τις απαντήσεις και τον χρόνο σας.

A: Να είστε καλά.

8^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Eρώτηση: Καλησπέρα σας τι κάνετε;

Aπάντηση: Είμαι πολύ καλά εσείς;

E: Πολύ καλά δόξα τω Θεώ.

Θα ήθελα να σας πάρω μία συνέντευξη για την πτυχιακή μου που έχει να κάνει με τη μουσική στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς.

A: Φυσικά.

E: Πάρα πολύ ωραία ας ξεκινήσουμε. Θα ήθελα για αρχή να μου πείτε το όνομά σας.

A: Το όνομά μου είναι Κατερίνα και ηλικία που έχω είναι 42 χρόνων.

E: Πολύ όμορφα και πάνω που ήθελα να σας ρωτήσω και για την ηλικία σας μου το απαντήσατε.

E: Τι προπηρεσια έχετε;

A: Δουλεύω εδώ και οχτώ χρόνια στον παιδικό σταθμό και νηπιαγωγείο Καρουζέλ.

E: Και από πού είστε;

A: Είμαι από την Σκουληκαριά Άρτας.

E: Που σπουδάσατε;

A: Σπούδασα Στο πανεπιστήμιο Ιωαννίνων βρεφονηπιοκομία.

E: Πολύ ωραία! Διδαχτήκατε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή σας;

A: Ναι, διδαχτήκαμε είχε κάθε εξάμηνο από ένα μάθημα μουσικής.

E: Εκεί μάθατε κάποιο όργανο;

A: Δεν μπορώ να πω ότι έμαθα καλά να παίζω ένα όργανο. Τότε μας είχανε ένα ξυλόφωνο η μία φλογέρα να επιλέξουμε και μας μάθαιναν τις νότες που μπαίνουν πάνω στις γραμμές του πενταγράμμου, ποιες είναι και 1-2 τραγουδάκια να μπορούμε να τα παίζουμε σε ένα από τα δύο όργανα. Προσωπικά εγώ είχα πάρει φλογέρα.

E: Έχετε ασχοληθεί τότε με την μουσική ως χόμπι;

A: Η αλήθεια είναι πως όχι δεν έχω ασχοληθεί.

E: Έχετε κάνει κάποιο μεταπτυχιακό;

A: Ναι φυσικά έχω κάνει πάνω στην ειδική αγωγή και την εκπαίδευση και σκέφτομαι να κάνω κι άλλο ένα του χρόνου που να είναι πάνω στην παιδική ψυχολογία.

E: Πάρα πολύ ενδιαφέρον πολύ χαίρομαι για σας!

Ήθελα να ρωτήσω τι άποψη έχετε για τη μουσική στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία.

A: Πιστεύω ότι παίζει μεγάλο ρόλο και ότι πρέπει να παίζονται τραγούδια τα οποία να είναι κατάλληλα για την κάθε ηλικία ξεχωριστά. Δε γίνεται να βάζουμε

τέτοια τραγούδια σε ένα βρεφάκι και τα ίδια σε ένα μεγάλο νήπιο γιατί ένα βρεφάκι δεν είναι αναπτυξιακά έτοιμο να καταλάβει και να δειχθεί τόση πληροφορία μαζεμένη όσο ένα νήπιο.

E: Συμφωνώ απόλυτα μαζί σας! Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη σας εν ώρα διδασκαλίας;

A: Ναι έχω μουσική μέσα στην τάξη μου χαλαρή κυρίως εκτός άμα θέλουμε στην ώρα της διασκέδασης να χορέψουμε.

E: Α ωραία! Οπότε ακούτε τραγουδάκια ή έχετε κάποιο άλλο είδος μουσικής δηλαδή τι ρεπερτόριο πιο συγκεκριμένα;

A: Ακούμε όπως σας είπα χαλαρή μουσική για να ηρεμούν τα μικρούλια! Από εκεί και πέρα θα βάλουμε τη θεία Λένα να ακούσουν από το cd player ή λίγο τα Ζουζουνάκια!

E: Τραγουδάτε στα μικρά ,αν ναι συμμετέχουν κι αυτά μαζί σας;

A: Ναι φυσικά και τραγουδάω κάθε μέρα στα μικρά τραγουδάκια που μιλάνε για τις πρωινές ασχολίες που έχουμε να κάνουμε μέχρι και τους αριθμούς.

Συμμετέχουνε πάντα και αυτά είτε με τραγούδι είτε με παλαμάκια γιατί έχω πιο μικρή ηλικία και δεν έχει αναπτυχθεί τόσο πολύ ο λόγος τους.

E: Συμβουλευέστε και κάποιο πρόγραμμα σπουδών αν ναι ποιο είναι το πλάνο;

A: Φυσικά και συμβουλευόμαι το πρόγραμμα σπουδών που μου έχουσε δώσει από το υπουργείο και το πλάνο είναι να μάθουνε την αυτοεξυπηρέτηση σιγά-σιγά, βήμα βήμα να καταφέρουν να αντιληφθούν το τι κάνουμε το πρωί όταν ξυπνάμε, πώς τοποθετούμε τα καρεκλάκια μες την τάξη, ακόμη και πως μπορούμε να παίζουμε ένα ομαδικό παιχνίδι χωρίς να κλάψουμε άμα χάσουμε.

E: Πολύ σημαντικό αυτό που κάνετε ! Κάνετε δραστηριότητες που συνδυάζουν μουσική και κίνηση;

A: Ναι στην ώρα της διασκέδασης έχουμε πολλά τραγουδάκια που συνδυάζουν μουσική κίνηση.

E: Ωραία δηλαδή τι δραστηριότητες είναι αυτές; Μπορείτε να μας πείτε μερικές;

A: Το πιο απλό που μπορώ να σκεφτώ αυτή τη στιγμή είναι τα χαρωπά τα δυο μου χέρια τα χτυπώ που κάνουν ακριβώς αυτό που τους λέει η μουσική και το καταφέρνουν με 100% επιτυχία πλέον, ένα άλλο που μου έρχεται είναι η γυμναστική που κάνουμε όπου στο τραγουδάκι μέσα λέει χέρια πάνω ,χέρια κάτω, χέρι αριστερά, χέρια δεξιά και ότι τους ζητάει το τραγουδάκι τα μικρούλια το κάνουνε και έτσι μαθαίνουν τις εντολές του τι σημαίνει πάνω -κάτω ,αριστερά και δεξιά.

E: Διαβάζετε μουσικά βιβλία ή βιβλία με ήχους;

A: Ναι αμέ διαβάζουμε κάθε μέρα από ένα έως τρία βιβλία κάποια έχουσε ήχους και κάποια άλλα όχι. Υπάρχουνε κάποια βιβλία που μιλάνε για μουσικά όργανα που έχουμε στον παιδικό αλλά προσωπικά δεν τα χρησιμοποιώ ακόμη λόγω του ότι έχω τη μικρή ηλικία και δεν κάθονται πάντα.

E: Που και πότε χρησιμοποιείται τη μουσική μέσα στη μέρα σας στον παιδικό σταθμό;

A: Όλη μέρα έχουμε μουσική απλά είναι πάντα στα πλαίσια της χαλάρωσης εκτός από την ώρα του παιχνιδιού που θα βάλουμε και χορευτική μουσική.

E: Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από την μουσική μέσα στην τάξη σας;

A: Ναι φυσικά για παράδειγμα το Σεπτέμβρη όταν μου έρχονται καινούργια παιδάκια και κλαίνε πολύ, βάζοντας τους τραγουδάκια και μουσική κατευθείαν χαλαρώνουν και ηρεμούν. Αρνητική επιρροή δε μου έχει συμβεί ποτέ να έχω μέσα στην τάξη. E: Θεωρείται τη μουσική που κάνετε μέσα στην τάξη σας έχει κάποιο

αντίκτυπο στην νοητική ή τη κινητική εξέλιξη των παιδιών σας;

A:Ναι βέβαια ειδικά νοητική κινητική όπως σας ειπα και με τη γυμναστική που κάνουμε θεωρώ ότι είναι το Α και Ω στην καθημερινότητα ενός παιδικού σταθμού η μουσική.

E:Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να κάνετε παραπάνω με βάση την μουσική αλλά δε σας το επιτρέπουν οι συνθήκες;

A:Όχι νομίζω πως με καλύπτουν αυτά που κάνουμε.

E:Θεωρείται πως είναι βοηθητικά τα προγράμματα σπουδών στην τάξη;

A:Ναι είναι βοηθητικά τα προγράμματα σπουδών στην τάξη.

E:Είναι επαρκή πιστεύετε;

A:Ναι είναι επαρκή και τα συμβουλευόμαι σχεδόν κάθε μέρα για να γνωρίζω τι πρέπει να κάνω σε καθημερινή βάση.

E:Τα ακολουθείτε;

A:Ναι φυσικά και πιστεύω ότι όλοι οι παιδαγωγοί πρέπει να ακολουθούμε τα προγράμματα σπουδών δε γίνεται να κάνουμε ότι μας κατέβει στο κεφάλι.

E:Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

A:Και εγώ σας ευχαριστώ πολύ καλό βράδυ να έχετε.

9^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ερώτηση: Καλησπέρα σας τι κάνετε;

Απάντηση: Είμαι πολύ καλά εσείς;

E: Πολύ καλά, θα ήθελα να σας πάρω συνέντευξη για την πτυχιακή μου που έχει να κάνει με τη μουσική στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς.

A: Φυσικά πείτε μου.

E: Ας ξεκινήσουμε με τις ερωτησούλες μας, με το ποια είστε αρχικά και την ηλικία σας.

A:Ωραία, ονομάζομαι Ευαγγελία και είμαι 38 ετών.

E:Χαίρω πολύ Ευαγγελία θα ήθελα να σε ρωτήσω την προϋπηρεσία έχεις.

A:Δουλεύω εδώ και τέσσερα χρόνια στα Ζουζουνάκια είναι παιδικός σταθμός λίγο πιο έξω απ την Άρτα.

E:Τι ωραία τον γνωρίζω !Και μία άλλη κοπέλα που της πήρα συνέντευξη έτυχε να έχει κάνει και εκείνη από τον ίδιο παιδικό. Θα ήθελα να μάθω που σπουδάσατε.

A: Α, τι ωραία! Σπούδασα στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης στο τμήμα προσχολικής αγωγής.

E: Μήπως διδαχτήκατε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή σας;

A:Ναι διδαχτήκαμε μαθήματα μουσικής και μουσικοκινητικής, καθώς μέσα στα μαθήματα αυτά μας μαθαίνανε ξυλόφωνο η φλογέρα.

E:Πάρα πολύ όμορφα έχετε ασχοληθεί τότε με την μουσική ως χόμπι;

A:Με τη μουσική ως χόμπι έχω ασχοληθεί με την κιθάρα η αλήθεια είναι.

Πήγαινα σε ένα ωδείο στη Θεσσαλονίκη όσο ήμουν φοιτήτρια αλλά δεν έχω πάρει κάποιο χαρτί που να το αποδεικνύει.

E:Σαν εμπειροτέχνης δηλαδή πολύ όμορφα !Μήπως έχετε κάνει κάποιο μεταπτυχιακό;

A: Όχι δεν έχω κάνει η αλήθεια είναι κάποιο μεταπτυχιακό αλλά θα ήθελα να κάνω κάτι πάνω στην τέχνη, για παράδειγμα κάποιο μουσικοπαιδαγωγικό .

E:Αλήθεια; Τι ωραία! Ήθελα να ρωτήσω τι άποψη έχετε για τη μουσική στους παιδικούς σταθμούς και τα νηπιαγωγεία.

A:Η άποψή μου για τη μουσική τους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία πιστεύω ότι παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των παιδιών όπως και στην ηρεμία. Χρειάζεται η μουσική οπωσδήποτε.

E:Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη εν ώρα διδασκαλίας;

A:Ναι πάντα υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη.

E:Ακούτε παιδικά τραγουδάκια ή έχετε κάποιο άλλο είδος μουσικής; Τι ρεπερτόριο δηλαδή.

A:Ακούμε πολλά παιδικά τραγουδάκια κυρίως από ζουζουνάκι και Cocomelon Έχουν πολύ ωραία χορευτικά τραγουδάκια και περνάνε ωραία μηνύματα στα παιδιά. Κάποιο άλλο είδος μουσικής που μπορεί να βάλουμε είναι κάτι πιο χαλαρό το οποίο απλά να περιέχει ήχους από θάλασσα, ποτάμια και πουλάκια, ώστε να υπάρχει ηρεμία μέσα στην τάξη.

E:Πόλυ ωραίο ακούγεται! Μήπως θα μπορούσατε να μου πείτε εάν κάνετε μέσα στην τάξη και δραστηριότητες που συνδυάζουν μουσική κίνηση;

A:Βέβαια με τη μουσική που βάζω στα παιδάκια (από αυτά τα δύο συγκροτήματα που σας είπα) δεν υπάρχει περίπτωση να μην χορέψουμε ή να μην κάνουμε με φαντασία μας κάποια θεατρικά σενάρια όπως το να τους βάλω μουσική από κάποιο δάσος και να του πω ότι βρισκόμαστε σε ένα δάσος αυτή τη στιγμή και πρέπει να περάσουμε κάτω που πυκνά φύλλα και να πηδήξουμε το ποταμάκι . Οπότε τα παιδιά μπαίνουν σε μία σειρά και πιστεψέ με είναι πάρα πολύ διασκεδαστικό γιατί η φαντασία των παιδιών εκείνη τη στιγμή πραγματικά είναι στο καλύτερο σημείο της. Πολλά παιδάκια μάλιστα έτσι όπως προσπαθούν να περάσουν το ποταμάκι πηδώντας από τη μία πιθανή πετρούλα στην άλλη, μπορεί να περπατήσουν και να πουν ότι ωχ βράχηκα.

E: Τι υπέροχες Δραστηριότητες είναι αυτές! Εντωμεταξύ μου απαντήσετε και την επόμενη ερώτηση που ήθελα να σας κάνω για το αν μπορείτε να μας περιγράψετε κάποιες από αυτές σας ευχαριστώ πάρα πολύ για αυτές τις ωραίες απαντήσεις. Η επόμενη ερώτηση που έχω να σας κάνω είναι αν διαβάζετε μουσικά βιβλία ή βιβλία με ήχους;

A:Διαβάζουμε πάρα πολλά βιβλία στην καθημερινότητά μας. Με ήχους βιβλία σίγουρα θα διαβάσουμε για παράδειγμα αν είναι τα ζωάκια της φάρμας που δίπλα το κάθε βιβλίο έχει και τους ήχους ας πούμε πως κάνει μία αγελάδα ή ένα σκυλάκι. Από μουσικά βιβλία έχουμε μόνο ένα το οποίο δείχνει εικόνες από μουσικά όργανα το οποίο τυχαίνει να έχει και ήχους όπως για παράδειγμα έχει μία τρομπέτα και δίπλα έχει ένα κυκλάκι που χωράει μέσα το δαχτυλάκι του παιδιού και πατάει το κουμπάκι και ακούγεται ο ήχος της ή μία φλογέρα το ίδιο πάλι είχε κυκλάκι δίπλα το οποίο πατάς και ακούγεται ο ήχος της φλογέρας ή της κιθάρας ανάλογα σε ποια σελίδα βρίσκεται.

E:Πάρα πολύ ωραία! Που και πότε χρησιμοποιείται τη μουσική μέσα στη μέρα στον παιδικό σταθμό;

A:Σχεδόν όλη μέρα ακούγεται μουσική στον παιδικό. Αλλά κυρίως την βάζω πάνω στο παιχνίδι ή πάνω σε μουσικοκινητικής δραστηριότητες όπως για παράδειγμα σας είπα με το δάσος. Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από την μουσική μέσα στην τάξη;

A: Ναι έχω αντιληφθεί θετική επιρροή από την μουσική μέσα στην τάξη . Βλέπω ότι ενώνει τα παιδιά και τα κάνει να είναι πιο ελεύθερα το ένα με το άλλο.

Παρατηρώ ότι έχουνε πιο ευχέρεια κινήσεων, ότι αισθάνονται ελεύθερα με τη μουσική και τα βοηθάνε στην κοινωνικοποίηση μεταξύ τους. Κάποιο αρνητικό σκηνικό ή ας πούμε μία αρνητική επιρροή να έχω παρατηρήσει δεν μπορώ να θυμηθώ αυτή τη στιγμή γιατί αν έχει υπάρξει μπορεί να έχει γίνει μία φορά στα τόσα χρόνια που δουλεύω. E:Καταλαβαίνω. Θεωρείται τη μουσική που κάνετε μέσα στην τάξη σας έχει κάποιο αντίκτυπο στην κινητική η νοητική εξέλιξη των παιδιών σας;

A: Φυσικά και πάρα πολλά μαθήματα που κάνω στα παιδιά, τους τα περνάω μέσω της μουσικής είτε είναι κινητικά, είτε νοητικά που κάποιες φορές αυτά τα δύο μαζί συνδυάζονται! Πολλά τραγουδάκια είναι εκπαιδευτικά από την αλφαβήτα μέχρι και τους αριθμούς οπότε εκεί σίγουρα έχουμε νοητική εξέλιξη των παιδιών. Επίσης γίνεται και κινητική γιατί χοροπηδάμε, κάνουμε σχήματα. Για παράδειγμα μπορεί να είναι 10 παιδάκι και να τραγουδάμε τον αριθμό πέντε οπότε να χωριστούμε σε δύο ομάδες των πέντε ατόμων και να προσπαθούν να σχηματίσουν τον αριθμό πέντε.

E: Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να κάνετε παραπάνω με βάση την μουσική αλλά δεν σας το επιτρέπουν οι συνθήκες;

A: Όχι η αλήθεια είναι πως ότι θέλω να κάνω μου το επιτρέπουν οι συνθήκες.

E: Αν ήταν στο χέρι σας τα κάνατε περισσότερη μουσική μέσα στο μάθημα;

A: Όχι αλήθεια είναι πως δε χρειάζεται.

E: Θεωρείς πως είναι βοηθητικά τα προγράμματα σπουδών στην τάξη;

A: Φυσικά και είναι πολύ βοηθητικά γιατί έτσι κρατάς μία ρουτίνα η οποία εξελίσσεται μέρα με τη μέρα.

E: Είναι επαρκή δηλαδή πιστεύετε;

A: Σίγουρα θα μπορούσαν να μούνε ή να βγούνε κάποια πράγματα που έχει μέσα το πρόγραμμα σπουδών αλλά από κει και πέρα δεν τα κάνει μη επαρκή.

E: Όμορφα. Εσύ θα ακολουθείς;

A: Ναι τα έχω πάντα εκτυπωμένα κιόλας στην τάξη μου και τα συμβουλευόμαι ανά πάσα στιγμή.

E: Σε ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σου.

A: Να σαι καλά! Καλό μεσημέρι!

10^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Eρώτηση: Καλησπέρα τι κάνεις;

Aπάντηση: Είμαι πολύ καλά εσύ;

E: Πολύ καλά θα ήθελα να σου πάρω μία συνέντευξη για την πτυχιακή μου που έχει να κάνει με την μουσική στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς.

A: Ναι αμέ!

E: Πάρα πολύ ωραία ας ξεκινήσουμε! Θα ήθελα για αρχή να μου πεις το όνομά σου και την ηλικία σου.

A: Είμαι η Αλεξάνδρα, 26 χρονών.

E: Γεια σου Αλεξάνδρα! Θα ήθελα να σε ρωτήσω τι προϋπηρεσία έχεις.

A: Δουλεύω εδώ και δύο χρόνια στον παιδικό σταθμό «Αερόστατο».

E: Και από που είσαι;

A: Είμαι από Πρέβεζα.

E: Και που σπούδασες;

A: Σπούδασα στο πανεπιστήμιο Ιωαννίνων βρεφονηπιοκόμος.

E: Διδαχτήκατε κάποιο μάθημα μουσικής στη σχολή;

A: Ναι έχω διδαχτεί η μουσική στη σχολή. Μαθαίναμε κυρίως νότες και μουσικοκινητικά παιχνίδια.

E: Έχετε κάνει ποτέ κάποιο σεμινάριο πάνω στην μουσική;

A: Ναι έχω κάνει 3 σεμινάρια πάνω στη μουσική και το χορό!

E: Πάρα πολύ ωραία έχετε ασχοληθεί τότε με τη μουσική στο χόμπι;

A: Όχι αλήθεια είναι πως δεν έχω ασχοληθεί ποτέ με την μουσική ως χόμπι πέρα από τη μουσική που ακουω στο σπίτι μου.

E: Έχεις κάνει κάποιο μεταπτυχιακό;

A: Όχι ακόμη αλλά το σκέφτομαι.

E:Τι άποψη έχεις για τη μουσική στους Παιδικούς σταθμούς και το νηπιαγωγείο;

A: Πιστεύω πως η μουσική χρειάζεται στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία καθώς υπάρχουνε πολύ ωραίες δραστηριότητες που μπορείς να κάνεις με τη μουσική.

E:Υπάρχει μουσική μέσα στην τάξη σου εν ώρα διδασκαλίας;

A:Ναι υπάρχει, τους βάζω διάφορα τραγούδια! Τραγουδάμε και χορεύουμε. Τα μικρά ξετρελαίνονται !

E: Τέλειο! Ακούτε παιδικά τραγούδια ή έχετε κάποιο άλλο είδος μουσικής(Τι ρεπερτόριο;)

A:Ναι ακούμε παιδικά τραγουδάκια, χορεύουμε και να τραγουδήσουμε. Από εκεί και πέρα δεν ακούμε κάποιο άλλο είδος μουσικής μέσα στην τάξη.

E:Τραγουδάς στα μικρά ,αν ναι συμμετέχουν κι αυτά μαζί σου;

A:Ναι κάθε μέρα τραγουδάω στα μικρά. Πάντα συμμετέχουν κι αυτά μαζί μου γιατί τρελαίνονται με τη μουσική και τα τραγουδάκια.

E:Συμβουλευέστε κάποιο πρόγραμμα σπουδών; Αν ναι ποιο είναι το πλάνο;

A:Ναι φυσικά Σε κάθε τάξη του παιδικού ή του νηπιαγωγείου υπάρχουνε προγράμματα σπουδών αναρτημένα στην κάθε τάξη ξεχωριστά ώστε να μην ξεφεύγουμε από το πιθανό πλάνο το οποίο είναι ρουτίνες της καθημερινότητας, πλύσιμο χεριών, μέχρι να μάθουν τα παιδάκια να αυτοεξυπηρετούνται και να γνωρίζουν τις βασικές έννοιές και πάει με βάση το ηλικιακό στάδιο.

E: Κάνεις δραστηριότητες που συνδυάζουν μουσική και κίνηση;

A:Ναι κάνουμε μέσα στη μέρα μπορεί νσ βάλουμε ένα διαδραστικό τραγουδάκι για παράδειγμα το γύρω γύρω όλοι, το περνά περνά η μέλισσα, το κεφάλι ωμοι γόνατα και δάχτυλα όπως και το βγαίνει η βαρκούλα του ψαρά.

E: Διαβάζετε μουσικά βιβλία ή βιβλία με ήχους;

A:Ναι κάθε μέρα διαβάζουμε παραμύθια. Μουσικά βιβλία αν με ρωτάτε έχουμε βιβλία με ήχους ζώων ή μέσων μεταφοράς. Δίπλα το κάθε αυτοκινητάκι ή λεωφορείο ή σε κάποιο ζωάκι υπάρχει ένα κουμπί το οποίο κάνει τον αντίστοιχο ήχο. Από κει και έπειτα για μουσικά βιβλία που να μιλάνε μέσα για νότες ή κάποιο μουσικό όργανο υπάρχουνε πάλι με ήχους δηλαδή να έχει ένα βιβλίο μέσα κάποια μουσικά όργανα όπως το πιάνο ή τρομπέτα, το ακορντεόν και δίπλα να πατάς το εικονίδιο και να ακούγεται ο ήχος του Καθενός οργάνου.

E:Που και πότε χρησιμοποιείς τη μουσική μέσα στη μέρα σας στον παιδικό – νηπιαγωγείο;

A:Χρησιμοποιούμε σχεδόν όλη μέρα μέσα στον παιδικό μουσική καθώς έχω να κάνω με την μικρή ηλικία οπότε είναι πολύ βοηθητικό. Συνήθως ακούμε την ώρα του φαγητού πιο χαλαρή μουσική και μέσα στη μέρα θα βάλουμε και πιο έντονη, πιο χορευτική μουσική για να χορέψουν τα παιδάκια και να ευχαριστηθούν.

E:Έχετε αντιληφθεί κάποια θετική ή αρνητική επιρροή από την μουσική μέσα στην τάξη σας;

A:Ναι φυσικά Έχω αντιληφθεί κύριος θετική επιρροή από την μουσική στα παιδιά καθώς τα βοηθάει στην κίνηση και τηνανάπτυξη του παιδιού. Αντιλαμβάνονται , μαθαίνουν να ακούνε και να κινούνται με βάση την μουσική.

E:Θεωρείς τη μουσική που κάνετε μέσα στην τάξη σου έχει κάποιο αντίκτυπο στην κινητική η νοητική εξέλιξη των παιδιών σας;

A:Ναι όπως σας ειπα και πριν κινητική και νοητική εξέλιξη βλέπω στα παιδιά μιλώντας πάντα για τη μουσική, αφού μαθαίνουνε πολύ πιο άμεσα τις εντολές και τις ρουτίνες που χρειάζεται να κάνουνε σε καθημερινή βάση ακόμη και τα πιο βασικά και απλά πράγματα που μπορούμε να κάνουμε καθημερινά όπως το

πλύσιμο των χεριών μέχρι και το πως θα περάσουμε το δρόμο.

E:Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να κάνετε παραπάνω με βάση την μουσική αλλά δε σας το επιτρέπουν οι συνθήκες;

A:Η αλήθεια είναι πως θα ήθελα να γνωρίζω ένα μουσικό όργανο, για να τραγουδάμε μέσα στην τάξη και να μην βάζω απλά στο κινητό ή στο λάπτοπ μουσική και να παίζει. Πιστεύω θα ήταν πολύ ωραία να γνώριζα μία κιθάρα ή μία φλογέρα. E:Αν ήταν στο χέρι σας θα κάνετε περισσότερη μουσική μέσα στο μάθημα;

A:Η αλήθεια είναι πως όχι υπάρχει ήδη αρκετή μουσική μέσα στην τάξη.

E:Θεωρείς πως είναι βοηθητικά τα προγράμματα σπουδών στην τάξη;

A:Ναι είναι βοηθητικά τα προγράμματα σπουδών στην τάξη. Μας βοηθάνε να μην ξεφεύγουμε από το πλάνο.

E:Αν ναι είναι επαρκή;

A:Ναι είναι επαρκή δεν θα άλλαζα προσωπικά κάτι.

E:Τα ακολουθείς;

A:Φυσικά και το ακολουθώ.

E: Σ' ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σου.

A:Να 'σαι καλά καλή σου ημέρα!